

Les implicacions psico-socials del Model de Participació i Convivència en un mòdul residencial d'un centre penitenciari: diferents mirades

Ajut a la investigació 2019

Autora

Marta Llorach i Segalà

Any 2020

Les implicacions psico-socials del Model de Participació i Convivència en un mòdul residencial d'un centre penitenciari: diferents mirades

Marta Llorach i Segalà

Novembre 2019

El Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada ha editat aquesta recerca respectant el text original dels autors, que en són responsables de la correcció lingüística.

Les idees i opinions expressades en la recerca són de responsabilitat exclusiva dels autors, i no s'identifiquen necessàriament amb les del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència de [Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 No adaptada de Creative Commons](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca) el text complet de la qual es troba disponible a <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

Així doncs, es permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública del material, sempre que se citi l'autoria del material i el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Departament de Justícia) i no se'n faci un ús comercial ni es transformi per generar obra derivada.

Agraïments

Aquesta recerca s'ha dut a terme gràcies a la il·lusió i l'entusiasme d'una treballadora de tractament per canviar la realitat d'un mòdul residencial iniciant el MPiC. Agrair la col·laboració de la ex-directora i l'actual directora del CP Brians 2 per facilitar tant el MPiC en el MR 11, com per l'estudi realitzat. Juntament amb elles, la predisposició del SGPRS per col·laborar en la recerca i poder realitzar les entrevistes amb personal expert. També agrair la participació del personal d'interior facilitant la tasca de la recerca i participant de les entrevistes. Així mateix, la predisposició de tot l'equip de tractament. I especialment, la inestimable col·laboració dels interns entrevistats pel seu entusiasme i les seves reflexions, sense les quals aquesta recerca no hagués estat possible. Per últim, agrair la col·laboració de la Dra. Susanna Soler en la redacció final d'aquesta investigació.

Sumari

1. Introducció	1
2. Objectius de la recerca	3
3. Marc teòric	4
3.1. El sistema penitenciari català	4
3.2. Efectes de la privació de llibertat	4
3.3. El Model de Participació i Convivència	9
3.3.1. El Model de participació i convivència dins del Reglament Penitenciari	9
3.3.2. La importància del MPiC en el marc d'un centre penitenciari	11
3.3.2.1. Sobre la participació	12
3.3.2.2. Sobre l'autonomia	13
3.3.2.3. El diàleg i el treball en equip	15
3.3.3. Les primeres experiències de MPiC en els CP	18
3.3.4. El Programa marc del MPiC als centres penitenciaris de Catalunya.	20
4. Metodologia	24
4.1. El disseny d'investigació	24
4.2. Recollida de dades	25
4.2.1. El paper de la investigadora	25
4.2.2. Els instruments	26
4.3. L'anàlisi i interpretació de les dades	30
5. El context de la recerca: CP Brians 2	32
6. Els resultats	35
6.1. La gestació del MPiC en el MR 11	35
6.1.1. Els precedents del MPiC	35
6.1.2. El Model de participació i convivència del MR 11	36
6.1.3. El PM MPiC des de la perspectiva de centre	47
6.2. Els canvis psico-emocionals en el MR 11	49
6.2.1. Rebaixant la tensió amb l'obertura dels espais	49
6.2.2. Potenciant l'autonomia i l'autoestima	58
6.2.3. Apropant-se a la vida en llibertat	66
6.3. Canviant mentalitats	74
6.3.1. La motivació dels agents implicats	74
6.3.2. Trencar la zona de confort	82

6.4.	L'evolució de les relacions socials dels interns	87
6.4.1.	Aprenent a través del diàleg.....	87
6.4.2.	Debatent el terme participació.....	92
6.4.3.	Treballant en equip.....	99
6.4.4.	Afavorint els més necessitats	106
6.5.	Els ponts de comunicació entre els agents implicats	109
6.5.1.	Trencant les barreres entre interns i personal d'interior	109
6.5.2.	El vincle amb l'equip de tractament.....	119
6.5.3.	Els agents exteriors com a connectors amb la societat.....	131
7.	Conclusions i propostes.....	138
7.1.	Conclusions.....	138
7.1.1.	Aplicació del MPiC en els mòduls	138
7.1.2.	Els canvis en l'espai	138
7.1.3.	El trencament de la dependència penitenciària.....	139
7.1.4.	Les resistències personals i professionals	140
7.1.5.	Les evolucions socials dels interns dins del MPiC	141
7.1.6.	La humanització de relacions dins del MPiC	142
7.1.7.	La Direcció del CP com a catalitzador del MPiC	144
7.2.	Propostes de millora per a la implementació del MPiC	144
8.	Referències bibliogràfiques.....	146
9.	Annex.....	154

1. Introducció

Les persones privades de llibertat necessiten construir per si mateixes itineraris d'incorporació social que culminin de la forma més positiva possible (Martín, Vila & de Oña, 2013). Les persones privades de llibertat estan immerses en un present ple d'angoixes, pressions, dubtes i inseguretats que es veuen reflectides en el seu comportament diari. La població interna (independentment del seu origen) ha d'adaptar-se a un nou ritme de vida que la condueix a una pèrdua d'autodeterminació (Ríos, 2006). És per aquest motiu que la participació i la convivència dins d'aquest context és un aspecte clau durant la seva privació de llibertat. La present recerca pren com a objecte d'estudi el Model de Participació i de Convivència¹ del mòdul residencial 11² del Centre Penitenciari Brians 2 per a comprendre quines són les implicacions emocionals i socials que genera.

El MPiC està contemplat dins del Reglament Penitenciari³ i l'aplicació del mateix dependrà de la Direcció de cada centre penitenciari, de la voluntat del personal penitenciari i de les persones internes per tal de dur-lo a terme. L'aplicació del MPiC en un mòdul residencial suposa el trencament d'un sistema de treball de molts anys i un canvi de mentalitat per part de tots els agents implicats. Es tracta d'una metodologia de treball on les persones internes participen activament per una millor convivència dins del mòdul a través de comissions (establertes per l'article 56 del RP) en les quals s'arriben a acords amb reunions periòdiques amb el personal de l'equip de tractament i de vigilància. En aquest model de treball es gesten una sèrie de processos emocionals i socials per part de tots els agents que hi participen. Un dels pilars del MPiC és la capacitat de diàleg entre tots ells, ja que és fonamental per establir ponts de comunicació i construir una base sòlida del projecte. Tal com apunta Freire (1989, p. 20): "El diàleg és una relació de A més B. Neix d'una matriu crítica i genera crítica. Es nodreix de l'amor, de la humilitat, de

¹A partir d'aquí el Model de Participació i Convivència serà citat com a MPiC

²A partir d'aquí el Mòdul Residencial 11 del Centre Penitenciari Brians 2 serà citat com a MR 11

³A partir d'aquí el Reglament Penitenciari serà citat com a RP

l'esperança, de la fe, de la confiança". En aquesta recerca, tots els agents ens ajuden a comprendre què és el què succeeix en el MPiC del MR 11.

El món penitenciari és llunyà per a molts ciutadans i ciutadanes de Catalunya, la meua intenció és apropar aquest món a partir de la present recerca. La meua vinculació amb la privació de llibertat s'inicia l'any 2004 com a professora al centre de Justícia Juvenil l'Alzina, posteriorment com a tècnica a la Unitat de Programes d'Intervenció Generalista de la Direcció General de Serveis Penitenciaris i per últim, l'any 2007 fins a l'actualitat com a mestra del CFA VÍCTOR CATALA, en el Centre Penitenciari Brians 2. D'altra banda, la meua motivació investigadora es veu reforçada treballant a la Universitat de Barcelona al Departament de Didàctiques Aplicades.

2. Objectius de la recerca

La Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat del Departament de Justícia⁴ va publicar l'any 2012, amb la col·laboració externa de Camps i Torres, l'estudi "El clima social i emocional en els mòduls de participació i convivència dels centres penitenciaris catalans". La present recerca vol analitzar amb més profunditat i deteniment la posada en marxa d'aquest model set anys després, fent èmfasi amb el procés d'implementació i desenvolupament del MPiC en el MR11. En definitiva, el propòsit de la meua investigació és apropar una realitat concreta d'un centre penitenciar a través de la investigació educativa i social.

Amb aquesta intenció, els objectius de la recerca són:

- a. Analitzar el procés d'implementació del MPiC en el MR 11.
- b. Recollir les percepcions dels diferents agents directes i indirectes del funcionament del MPiC.
- c. Descriure els impactes psico-socials del MPiC en el MR 11.
- d. Realitzar propostes de millora per la implementació del MPiC en altres mòduls.

A partir de les experiències precedents, i tenint en compte les polítiques penitenciàries de Catalunya, es porta a terme un estudi etnogràfic en el MR 11 dins del MPiC. La investigació ha tingut una durada de 10 mesos, de gener a octubre de 2019.

⁴ A partir d'aquí la Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat del Departament de Justícia serà citada com SGPRS.

3. Marc teòric

3.1. El sistema penitenciari català

A partir de l'any 1984, quan Catalunya va assumir les competències exclusives en matèria d'execució penitenciària, la llavors anomenada Direcció General de Serveis Penitenciaris i Rehabilitació de la Generalitat de Catalunya es planteja un nou model de rehabilitació a les presons catalanes i veu la necessitat de proveir d'un marc motivacional general en el sistema penitenciari, tal com queda reflectit en el Model de Rehabilitació a les presons catalanes (2011, p.58): "el programa d'organització dels centres penitenciaris (classificació interior) es va publicar i divulgar a tots els centres l'any 1990". Aquest sistema de classificació es basava en dues variables: la primera era la conducta i la segona la situació juridicopenal. Després de vint anys de treball, es considera necessari impulsar nous models de classificació en els quals pren protagonisme l'avaluació del risc de conducta delictiva i la gestió d'aquest risc per mitjà de programes especialitzats i específics. En conseqüència, a partir de l'any 2006 apareix el Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya, que ofereix un model més flexible.

Els centres penitenciaris han d'assumir els reptes d'una canviant societat, alguns dels quals segons Martín, Vila & de Oña (2013) són:

- La creixent multiculturalitat de la població reclosa.
- Les noves tipologies delictives.
- L'augment de poblacions sotmeses a vulnerabilitat social, especialment en temps de crisi econòmica.
- Els creixents delictes de violència i, en especial, els de violència de gènere.
- La necessitat de plantejar actuacions específiques per certes poblacions empresonades com joves, drogodependents, i dones amb fills a presó.

3.2. Efectes de la privació de llibertat

Les persones, com éssers socials, hem establert unes normes de convivència en funció dels grups socials dels quals formem part. A l'incompliment

d'aquestes normes, els grups socials preveuen uns càstigs, que en la història més recent es plasmen amb l'internament en presons (Martín, Vila & de Oña, 2013). Així doncs, les persones preses són aquelles que a conseqüència d'un delictes o una falta han estat empresonades, privant-les de llibertat (Cruz, Morales & Ramírez, 2010). El delictes es construeix socialment, tipificant comportaments -i no altres- com delictes (De Miguel-Calvo, 2014). I tal com afirma Martínez-Merino (2018, p. 55): "Hem d'analitzar el delictes des d'una perspectiva global de la societat, ja que és una part de la mateixa". D'aquesta manera el càstig per un comportament incorrecte, socialment construït, tipificat per la llei com a pena de presó comporta la privació de la llibertat. L'art del càstig és un joc simbòlic de poder i control, en el qual el càstig és utilitzat per fer menys atractiu el delictes (Foucault, 1995). El delictes es percep com una transgressió d'una societat "justa" i igualitària, i sovint es sanciona traient l'únic element que tots els ciutadans i ciutadanes tenen en comú: la seva llibertat individual (Matthews, 2009). Segons Berlín (2001) existeix la llibertat positiva i la negativa. El concepte de llibertat negativa és la falta d'obstacles i prohibicions, i la positiva es refereix a la capacitat de cadascú de tenir control de la seva vida i a la capacitat per actuar per aconseguir els seus objectius fonamentals. A la població presa se li priven els dos sentits de llibertat (Martínez-Merino, 2018).

La privació de llibertat té una sèrie d'efectes negatius sobre la persona encarcerada ja que els centres penitenciaris tendeixen a la despersonalització, fomenten la dependència a la institució, l'autoestima es veu alterada i la intimitat desapareix. És per aquest motiu que les relacions socials es veuen afectades (Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat, 2011).

Altres estudis remarquen aquests efectes negatius i les amplien:

1. Efectes psicològics

- Disminució de l'autoestima (Pérez & Redondo, 1991)
- Crisi d'identitat i depressió (Earle, 2014; Goffman, 1998; Nakagawa, 1993; Ríos & Cabrera, 1998)
- Alt nivell d'ansietat i estrès (Valverde, 1991; Ríos & Cabrera, 1998; Dewa et al. , 2015)

- Exageració de les situacions (Earle, 2014)
- Alteracions de l'afectivitat i anormalització del llenguatge (Valverde, 1988, 1991)
- Avorriment (Grayzel, 1978)

2. Efectes socials

- Pèrdua de responsabilitat (Perez & Redondo, 1991; Earle, 2014)
- Pèrdua de vinculacions (Valverde, 1991; Earle, 2014)

En general segons War (2012, p. 143): “La presó afecta qualsevol aspecte del què tu ets”. En aquest marc, Earle en un dels seus estudis assenyala: “L’investigador pot sentir la força de la presó, que en realitat és la quàntica real de l’afebliment de l’ànima de l’intern” (2014, p. 434) i tal i com cita Martínez-Merino (2018, p. 10) en la seva investigació duta en un centre penitenciari: “Nosaltres immediatament vam sentir la duresa de les seves parets”.

Aquestes alteracions seran determinades per una sèrie d’estructures que són condicionants unes de les altres i es retroalimenten: una estructura social, una organitzativa i una arquitectònica tenint en compte que cada centre és únic, amb un ambient propi.

a) L’estructura social: “La presó és un lloc on els ritmes del món social es remouen temporalment i són fortament distorsionats” (Earle, 2014, p. 432). Tot grup social tancat crea les seves normes, són les regles no escrites, sovint difoses i l’aplicació de les quals dependrà dels individus i de les situacions (Valverde, 1991).

Així en aquest context, es troben tres realitats socials ben diferenciades: El personal funcionari d’interior; els equips de tractament; i l’últim i el més complex és el constituït per les persones internes. Aquesta dicotomia entre persones que controlen i reeduquen, i persones que són controlades i han de ser reeducades, i les relacions recíproques entre ambdues, marquen la idiosincràsia de cada centre. Per tant, les relacions de les persones internes, el personal d’interior, i el personal de tractament estan condicionades per la seva funció dins dels centres penitenciaris.

- b) L'estructura organitzativa: la vida a presó es regeix pel reglament. L'estructuració de la vida diària de la persona interna és rígida, i existeix una absoluta planificació del què pot fer i del què no pot fer. La utilització del temps i de l'espai de les persones internes vindrà determinat per la participació als programes de tractament especialitzats, les activitats educatives, lúdiques i esportives, entre d'altres i aquestes vindran emmarcades pel centre penitenciari, els mòduls i el personal penitenciari.
- c) L'estructura arquitectònica: el disseny dels centres penitenciaris condicionen la vida de les persones internes i del conjunt de professionals que treballen en ells. En aquestes estructures podem diferenciar entre els espais existents i els espais disponibles els quals tenen accés les persones internes.

El conjunt d'aquestes estructures crea una atmosfera tensa, hostil, distant i extraordinàriament densa, de manera que segons Ríos & Cabrera (1998, p. 168): “és un medi de caràcter essencialment antiterapèutic, enormement desequilibrador i estressant”. Per tant, els centres penitenciaris conformen una societat amb les seves pròpies normes, costums i hàbits on les persones internes estan en contra de la seva voluntat. Segons Earle (2014, p. 433): “les presons són un microcosmos d'una societat total”. La pena privativa de llibertat suposa la ruptura amb el nucli familiar i l'entorn social habitual, en la que es deixa endarrere la seva identitat social per adoptar la nova identitat de pres. “Se li treu el DNI i se li dona una documentació d'identificació interna que el certifica d'inclòs (a la presó) / exclòs (de la societat)” (Ríos & Cabrera, 1998, p. 25). La pròpia SGPRS determina en “El model de rehabilitació a les presons catalanes” (2011, p. 9) que s'ha de tenir en compte una sèrie de variables associades a l'ambient penitenciari per disminuir els efectes nocius de la privació de la llibertat:

- Les característiques associades a la població: des del nombre i la formació dels professionals que hi treballen, fins als perfils de la població interna o aspectes com la massificació, les ràtios de professionals per intern, etc.

- El disseny organitzatiu: els horaris, la normativa interna, les normes disciplinàries, l'oferta d'activitats i de programes, la disponibilitat de beneficis i recompenses, etc.
- L'estructura física o arquitectònica: la grandària i les formes dels espais comuns i de les cel·les, la il·luminació, la uniformitat o la diversitat, etc., i l'ús o la utilitat dels espais.
- L'entorn penitenciari: el conjunt d'institucions o persones de la comunitat que participen en la vida dels centres penitenciaris i acompanyen els interns en les seves sortides i en el procés de reintegració a la societat.

D'altra banda, segons comenten Caride & Gradaïlle (2013) el que haurien de fer les institucions penitenciàries no és allunyar a les persones internes de la vida delictiva sinó educar-los en elles. En aquesta educació s'hauria de vincular el què és cognitiu i el què és social, la intel·ligència a les emocions, les responsabilitats cíviques a un canvi d'actituds i comportaments, de forma que tot l'entorn penitenciari afavoreixi l'educació de les persones internes, en el sentit més ampli. I Ríos & Cabrera (1998, p. 46) afirmen:

[...] mentre no es formi als funcionaris en activitats terapèutiques, mentre no s'ofereixi un treball amb interès al personal de les presons, mentre les presons segueixin sent un coto tancat, sense obertura a la societat, mentre no s'estableixin llaços amb l'exterior que permetin que altres persones entrin a la presó i modulin les relacions entre interns i funcionaris, aportant una altra visió del món més àmplia que la que contempen els murs de la presó, mentre interns i funcionaris no s'incorporin també en el funcionament de la societat fora de la presó i, en definitiva, mentre no hi hagi espais alternatius de convivència, la presó seguirà sent un fracàs.

3.3. El Model de Participació i Convivència

3.3.1. El Model de participació i convivència dins del Reglament Penitenciari

La classificació interior generalitzada en els centres penitenciaris catalans és per àrees d'intervenció per tal de facilitar l'execució de programes especialitzats. Les àrees són: estabilització de la conducta, conductes violentes, conductes addictives, salut mental i orgànica, i preparació per la vida en llibertat. En funció de la consecució dels objectius de rehabilitació de les persones internes s'estableixen una sèrie de fases dins de cada àrea.

Segons com es defineix en el document elaborat per la SGPRS, en relació als "Models de participació i convivència" (2013, p. 4):

Aquest sistema de classificació no és incompatible amb la posada en marxa, en algun dels mòduls del centre o de manera transversal en tots ells, d'un sistema organitzatiu intern que fomenti la participació dels interns en l'organització de la vida del mòdul/centre, i en la presa de decisions com a mitjà per intentar crear un millor clima social i per salvar la subcultura de presonització imperant en una institució total com la penitenciària. [...] El sistema organitzatiu de gestió compartida no és la finalitat de la unitat, és la base que permet aplicar de manera més efectiva les eines de tractament a desenvolupar per l'equip de tractament.

La participació dels interns està contemplada dins la Llei Orgànica General Penitenciària⁵ en l'article 61: l'intern pot participar en la planificació i execució del seu propi tractament per una vida en llibertat satisfactòria.

Dins del Reglament Penitenciari⁶, en el títol II, capítol V, article 55 que regula les àrees de participació estableix que les persones internes han de participar en l'organització de l'horari i de les activitats d'ordre educatiu, recreatiu, religiós, laboral, cultural o esportiu i que a més el consell de direcció, mitjançant una

⁵ A partir d'aquest moment la Llei Orgànica General Penitenciària serà citada com a LOGP.

⁶ A partir d'aquest moment el Reglament Penitenciari serà citat com a RP.

resolució motivada, pot ampliar la participació de les persones internes en altres àrees de règim diferents de les esmentades.

Per tant, els i les professionals han de buscar estratègies per tal d'incentivar a les persones internes a realitzar activitats estiguin reflectides o no en el seu programa de tractament i responsabilitzar-los de diferents tipus de tasques.

Dins del mateix capítol, l'article 56 estableix la forma d'organització de la participació de les persones internes a partir de tres comissions: la primera per a la programació i desenvolupament de les activitats educatives, culturals i religioses; la segona per a les activitats recreatives i esportives; i la tercera per a les activitats laborals.

L'article 57 estableix la composició de les comissions, les quals han d'estar conformades, almenys, per un/a representant de cada una de les unitats de classificació de l'establiment i actuaran com a president/a i secretari/a els membres que designi la mateixa comissió en la primera reunió. Així mateix, a les seves reunions hi ha d'assistir l'educador/a o la persona encarregada de les activitats de les quals hagin de tractar. D'altra banda, el Consell de Direcció del centre ha d'anunciar la renovació de les comissions d'interns/es que participin en les diferents activitats en períodes d'un any o quan una comissió es quedi amb menys de tres interns/es membres. Per dur a terme les eleccions el dia assenyalat pel Consell de Direcció s'ha de formar la mesa, que ha d'estar composta per la persona interna de més edat i el/la més jove, i presidida per un/a funcionari/a de la unitat. Els components de la mesa han de passar per les cel·les del departament per recollir els vots de les persones internes, i després han de recomptar-los i anunciar els resultats. També fa referència a que tots/es els interns o les internes de cada unitat de classificació poden participar en l'elecció i es poden presentar per ser-hi escollits sempre que no hagin estat escollits en el termini anterior d'un any. I que no poden ser escollides les persones internes que tinguin sancions disciplinàries per faltes molt greus o greus sense cancel·lar.

L'article 59 puntualitza que en el cas que l'organització en forma de participació dels i de les internes en una activitat sectorial (en un mòdul) que no afecti la

totalitat de l'establiment, el Consell de Direcció del centre pot limitar la participació esmentada a les persones internes afectades per aquesta activitat. L'article 60 fa referència a l'organització de les activitats, en la qual els interns o les internes, per mitjà dels seus o seves representants, d'acord amb les normes de règim interior, poden organitzar-les per si mateixos/es o col·laborar a organitzar-les amb els o les funcionaris/es encarregats/des de l'àrea corresponent.

Així mateix, els o les representants de les persones internes poden presentar tota classe de suggeriments, que el funcionari o la funcionària receptor ha d'eleva a la direcció de l'establiment, tal com estableix l'article 61.

Amb els nous centres penitenciaris que s'inauguren a partir de l'any 2007 es possibilita arquitectònicament i funcionalment la implementació de noves fórmules d'organització.

3.3.2. La importància del MPiC en el marc d'un centre penitenciar

La persona interna "no necessita prendre decisions" mentre resta dins d'un centre penitenciar. A nivell regimental hi ha un horari fixe: hora d'obertura i tancament de les cel·les, hores d'activitats (escolars, culturals i educatives, programes d'intervenció), horari dels àpats... Una persona interna pot estar 24 hores sense prendre cap decisió. ¿Com pot esdevindre un actor o actriu actiu dins de la seva trajectòria penitenciària si no necessita prendre decisions en el seu dia a dia? És per aquest motiu que el primer pas per tirar endavant un MPiC és donar veu a les persones internes per tal de que expressin les seves necessitats, els seus neguits i les seves inquietuds.

La participació i la convivència són alguns dels eixos més importants en qualsevol societat, i per això són potenciats per diputacions, ajuntaments, associacions veïnals entre d'altres. La presó, també, com institució i com a responsable d'una societat encarcerada ha de potenciar l'autonomia de la seva població presa per tal de reincorporar-la a aquesta societat a la què ha estat exclosa fomentant la participació i la convivència. I aquest és l'objectiu principal

del MPiC a través del treball en equip tal i com estableix el Programa Marc del Model de participació i convivència⁷ quan parla dels agents que hi participen:

Són totes aquelles persones, físiques o jurídiques, que participen en el procés de reeducació i reinserció de les persones privades de llibertat. Així doncs, entenem que la intervenció en execució penitenciària la componen un conjunt ampli d'agents que permetran, d'una banda, generar processos de canvi i, d'altra banda, possibilitar una incorporació a la societat de manera eficient i sense noves transgressions. (2018, p. 3)

Concretament, els agents implicats seran les persones internes; la família i l'entorn social; la comunitat (les entitats dins i fora de presó); els equips professionals del centre penitenciari (àmbit de règim interior i de rehabilitació); i equips especialitzats (assistència sanitària, Centre d'Iniciatives per a la Reinserció i serveis educatius).

A continuació s'exposaran alguns dels conceptes que es treballen directa i indirectament dins del MPiC.

3.3.2.1. Sobre la participació

Hi ha pocs estudis que hagin investigat la participació en les activitats d'un centre penitenciari (Crittenden, 2013), tot i que alguns resultats han constatat que la participació en activitats penitenciàries tenen una incidència positiva en la vida de les persones internes, com veurem a continuació. La participació pot ser a través de les activitats socioculturals, escolars, esportives, o de formació professional, les quals poden reduir la reincidència, millorar el benestar i contribueix a l'autoestima (Brosens, et al., 2015). A nivell internacional, les Nacions Unides (1955) amb les Normes mínimes estàndard del tractament dels presos i les preses, i segons les Regles Europees de la presó (Council of Europe: Comitè de ministres, 2006), estableixen que els presos i les preses continuen sent ciutadans i ciutadanes i per tant, no s'han d'excloure dels serveis habituals prestats a la societat. Així doncs, les persones internes han

⁷ A partir d'aquí el Programa Marc del Model de participació i convivència serà citat com a PM MPiC

de tenir accés a activitats culturals, cursos d'ensenyament, formació professional, una biblioteca i activitats esportives. Per tant, el sector públic exterior a presons té la responsabilitat d'oferir activitats a la presó (Hetland et al., 2007).

La participació en activitats que es duguin a terme a centres penitenciaris és una forma d'adaptació a la vida de presó (Dhami et al, 2007; Souza & Dhami, 2010), concretament una resposta de comportament positiu a presó (Lui, 2011).

La participació és una opció que tenen les persones internes per "utilitzar" o "omplir" el seu temps a la presó. La participació per a la "utilització del temps" generalment és per motivació de les pròpies persones internes mentre que la participació per "omplir el temps" és per alleujar l'avorriment (Dhami et al., 2007). La participació pot ser una oportunitat per aquelles persones que han estat excloses de la societat durant el seu empresonament, per ajudar-los a tornar a la societat civil, més que excloure'ls (Brosens et al., 2015).

Però el MPiC va més enllà de la participació en activitats del centre penitenciar, va encaminat a què les persones internes pensin, discuteixin, dissenyin i portin a la pràctica activitats i projectes. Les persones internes participen en activitats que han estat escollides pels centres penitenciaris però no sempre són les que elles desitgen. Es tracta, doncs, que la població interna prengui part d'aquest tipus de decisions i construeixi el seu dia a dia en funció del què necessita. La motivació per part de tots els agents implicats és crucial, però sobretot la motivació de les persones internes per tal d'organitzar-se per elles mateixes (Lorente, 2008).

3.3.2.2. Sobre l'autonomia

Lorente (2005) afirma que el cultiu de l'autonomia significa el respecte per la forma de ser i promoure en ella tot allò que l'ajudi a defensar-se de la pressió col·lectiva, però perquè no es fomenti l'individualisme s'ha de potenciar el diàleg davant de les diferències i els conflictes, ser respectuosos i tolerants de manera activa.

Segons Puig & Martínez (1989, p. 26): “La formació de la personalitat moral exigeix sempre l'autonomia com a resultat i suposa l'autonomia com a mètode”. Per tal de potenciar l'autonomia d'una persona Lorente destaca (2005, p. 67): “Se li han de donar els mecanismes necessaris per poder-la potenciar, que l'individu pugui prendre decisions i ser responsable de les mateixes”. I Freire (1989, p. 103) cita: “[...] una pedagogia de l'autonomia ha d'estar centrada en experiències estimuladores de la decisió i de la responsabilitat”. No es pot aprendre si no es pot decidir. L'individu, en aquest cas, la persona interna, se l'ha de reforçar amb el què sap fer, ha de saber com i perquè es fan les coses, ha de saber fer preguntes i respondre-les, en definitiva que se li plantegin qüestions a les què haurà de fer front un cop surti en llibertat.

Segons Lorenzo, Aroca & Alba (2013, p. 122): “Hem de tenir en compte que l'internament ha de servir per augmentar les oportunitats de conducta prosocial en el futur del subjecte”. El MPiC fomenta aquesta conducta prosocial donant autonomia i iniciativa a la població interna a través de les comissions per gestionar-se el seu espai dins de la normativa i la reglamentació. Segons Lorente & Joven (2009, p. 68): “Formar per l'autonomia és un dels objectius de pràcticament tots els projectes educatius”. Puig & Martínez (1989), Martínez, Bujons, Fleck & Prats (2001), Puig (2003), i Rodríguez (2003) coincideixen en premisses relacionades amb el desenvolupament de l'autonomia, tot i que els seus estudis es refereixen a l'autonomia d'alumnes en el seu procés d'aprenentatge, aquestes premisses es poden relacionar, també, a les persones internes dins del MPiC: a) donar l'oportunitat a l'intern/a per aprendre a governar-se per ell/a mateix/a facilitant la seva participació en els assumptes que l'afecten; b) crear situacions que impliquin tolerar i admetre diferents opcions; c) donar responsabilitat a les funcions institucionals en què estan integrats, i d) crear un clima afectivament ric, en el que existeixen pautes estables i en el què tots i totes es sentin acceptats i acceptades.

El personal educador, tal i com reflecteixen Lorente & Joven (2009), ha de donar les eines necessàries que permetin a l'educand autoafirmar-se, fet molt necessari en el cas de les persones internes, que es senten perduts o perdudes entre reixes. Per tal de potenciar l'autonomia es necessiten una sèrie d'habilitats personals i socials prèvies: autocontrol, capacitat d'empatia i el

respecte a la resta, capacitat d'escolta, capacitat constructiva crítica i també l'aprenentatge de responsabilitat (Lorente & Joven, 2009). Aquestes són les habilitats que es treballen de forma transversal en el MPiC, aquestes estan profundament deteriorades o fins i tot són inexistents entre la població interna. Per tant s'haurà d'anar pas a pas per tal d'anar assumint de forma gradual responsabilitats més grans i presa de decisions (Meirieu, 1998).

3.3.2.3. *El diàleg i el treball en equip*

La base del MPiC és el diàleg a les comissions i a fora d'elles. El diàleg ha de garantir el respecte mutu, l'horitzontalitat en les decisions i evitar imposicions (Martos, Tamarit & Torrent, 2016). És per aquest motiu que el tipus de relació entre els i les participants (persones internes i professionals) ha d'estar basada en l'autenticitat, l'acceptació, l'estimulació, la confiança i l'empatia (Rogers, 1986). Segons Ayuste et al. (1994) els i les professionals han de facilitar els processos, s'han d'implicar i han de potenciar el treball col·laboratiu i afavorir l'acord, partint del diàleg i la relació d'igual a igual, i aquest serà el treball per tal d'avançar dins el MPiC. Lorente & Joven (2009) afirmen que per tal de fomentar aquest treball col·laboratiu és imprescindible crear un clima cooperatiu davant l'autoritari en el què la població interna està supeditada tots els dies de la seva condemna. La cooperació entre el personal d'interior, l'equip de tractament i les persones internes és fonamental per l'èxit del projecte, així com la cooperació entre la població interna a l'hora d'organitzar-se i dissenyar un projecte. El treball en equip és una eina molt important en qualsevol pla educatiu i el concepte clau és el de la participació (Martín, Vila & de Oña, 2013).

Segons l'estudi de Mollerman & Leeuw (2012) a presons holandeses, els estils de tractament utilitzats pel personal estan directament relacionats amb com perceben la presó les persones internes. L'esforç del personal penitenciari juga un paper clau en la percepció de les condicions de la presó (Garland, 1990). En aquest sentit, Liebling (2004), parla de dos sistemes oposats, el de l'harmonia i el de la seguretat. Els valors de l'harmonia inclouen el respecte i la confiança que donen importància a les persones preses construint relacions entre

aquestes i el personal del centre. Els valors de seguretat es refereixen a l'aplicació de normes i regles, l'ús d'accions autoritzades i coercitives, la gestió del risc, control, rutina i predictibilitat. Quan s'emfatitza la seguretat, els valors de l'harmonia queden sota pressió, hi ha pocs espais disponibles en els mòduls i les persones internes no poden responsabilitzar-se'n (Mollerman & van der Broek, 2014).

L'actitud i la motivació del personal penitenciari, així com l'estructura tractamental són factors importants i contribueixen al clima de la presó. El lideratge directiu té efectes negatius sobre els objectius de la presó, especialment el de la rehabilitació (Craig, 2004). En canvi, tal i com afirmen Mollerman & van der Broek (2014), estimular a les persones internes a participar en activitats, ajudar-los a fer plans per després de la reclusió i encoratjar-los a tenir una bona imatge d'ells mateixos o elles mateixes té una correlació directa amb la percepció de les condicions penitenciàries. Responsabilitzar a la població interna té a veure amb un tractament motivacional (Crewe, 2011).

Aquesta responsabilització suposa treballar habilitats i capacitats que podran esdevenir claus perquè les persones privades de llibertat puguin desenvolupar-se amb èxit amb situacions complexes de la seva vida en llibertat. Perquè el plantejament funcioni s'ha de tenir en compte el significat que la persona interna doni a aquests processos. Segons afirma Ayuste et al. (1994, p. 50):

La persona elabora els seus propis significats a través d'una reconstrucció activa i progressiva del coneixement que es dona en els diferents processos d'interacció amb el seu medi sociocultural i amb les persones que l'integren.

Añaños-Bedriñana (2013, p. 115) fa referència a un canvi de posicionament dins de la presó que podria apropar-se el què cerca el MPiC:

A les presons es pot construir juntament amb els interns recorreguts i processos de canvi propis, en un marc adaptat (a les persones -a les seves situacions i subjectivitats-, a les estructures i restriccions del medi, a les metodologies i plantejaments coherents, a les possibilitats reals i assolibles d'aconseguir els seus èxits, als requeriments i evolució de l'entorn social i laboral, etc.), generant

confiança, motivació, identificació, reflexió crítica detingudament, desenvolupament d'habilitats i competències i -perquè no relaxació i gaudiment.

De la mateixa manera, aquest marc ha de venir acompanyat d'un procés de sensibilització, conscienciació, coordinació i treball col·laboratiu en paral·lel amb els entorns propers, amb instàncies col·laboradores, administratives i polítiques i igualment amb l'entorn comunitari i social en el seu conjunt (Añaños-Bedriñana, 2013). Per tant, hi ha d'haver un compromís ètic de les institucions penitenciàries en la tasca de 'rehabilitar' a les persones internes en els seus drets i deures cívics (Caride & Gradaïlle, 2013). Així mateix, Añaños-Bedriñana (2013, p. 115) cita:

L'educació social s'orienta, entre altres coses, vers pràctiques de transformació personal, social i política, en les que la comprensió i els canvis estan lligats a mètodes i experiències d'emplaçament de l'emancipació (individual i col·lectiva) i a noves capacitats democràtiques d'actuar. En conseqüència, la praxis socioeducativa comporta un conjunt de processos mitjançant els quals les persones augmenten el seu propi poder, l'acció col·lectiva i la seva capacitat d'emancipació.

Caride & Gradaïlle (2013) apunten que les presons estan obligades a promoure el ple desenvolupament de la personalitat de les persones que hi habiten i contribuir activament a la seva autonomia i inclusió social. I al mateix estudi, Caride & Gradaïlle (2013, p. 37) citen: "el sistema penitenciari ha d'ampliar els seus horitzons a entorns i realitats, com una 'comunitat educativa' que ni pot ser, ni ha d'aïllar-se de la societat".

La institució penitenciària, com a 'institució total' ha de clarificar els límits dels seus propòsits (re)educatius i (re)socialitzadors, així com una nova lectura de la pedagogia-educació social com una pràctica "de" i "vers" la llibertat.

[...] la nova forma d'entendre la missió pedagògica i social dels centres penitenciaris -concebuts com a centres comunitaris de tractament- li assignen a l'educació un caràcter preventiu, i no només terapèutic, més emancipador que repressiu, amb solucions col·lectives, en les que sense contradir la necessitat d'intervencions personalitzades, s'ofereixin respostes globals i integrals per cada intern, atenen les circumstàncies que rodegen la seva vida. [...] Es tracta

per tant de convertir als interns en ciutadans actius, participatius i compromesos amb iniciatives que afavoreixin la seva reeducació i la seva reinserció social. [...]En definitiva l'educació dels centres penitenciaris ha de tenir una mirada àmplia que no pot renunciar a convertir-se en una pràctica pedagògica i socialment inclusiva, decididament transformadora.

(Caride & Gradaílle, 2013, p. 41-42)

3.3.3. Les primeres experiències de MPiC en els CP

Les primeres experiències que es van dur a terme estan reflectides en el document "Els models de participació i convivència" (SGPRS, 2013). Els dos centres pioners van ser el CP Brians 2 i el CP Lledoners. En el CP Brians 2, en el MR 8, s'instaura un programa especialitzat en drogodependències sota uns paràmetres de funcionament de participació activa dels interns. I posteriorment, a l'àrea de vida en llibertat es posa en marxa un mòdul sota els paràmetres del MPiC en el MR 7. I al CP Lledoners, que s'inaugura el 2008, s'implanta el funcionament basat en paràmetres de major autogestió i responsabilitat dels interns en l'àrea de drogodependència (MR 6) i en l'àrea de violència (MR 4).

Després de més d'un any de la posada en funcionament d'aquests mòduls en els dos centres penitenciaris amb mòduls que segueixen el MPiC, la SGPRS, l'any 2011, va considerar oportú fer-ne una valoració per poder difondre aquesta fórmula d'organització. Si bé no es disposava d'un termini de temps prou perllongat i els mòduls on es va posar en funcionament el MPiC eren molt heterogenis, es pretenia verificar si hi havia diferències en el clima social en els mòduls on s'havien implantat estratègies organitzatives basades en els paràmetres de participació i convivència.

L'estudi realitzat per Camps & Torres (2012) va comparar el clima social i emocional entre els quatre mòduls on s'estava duent a terme els MPiC i set mòduls més en que no existia aquest model.

L'estudi va concloure que en aquells mòduls amb estratègies de participació i convivència hi havia un millor clima social que a la resta. L'evidència era confirmada de forma significativa tant pel col·lectiu d'interns, com pel col·lectiu de professionals. Per tant, es pot afirmar que les fórmules de treball basades

en la participació i la convivència de les persones internes afavoreixen un clima social positiu.

L'estudi de Camps & Torres (2012, p. 65) resumeix:

[...] impulsar fórmules de motivació i intervenció basades en la promoció de la participació i la responsabilització de l'intern ha de ser un eix vertebrador de tota la funció rehabilitadora, motiu pel qual s'entén que l'acció de foment de la participació i responsabilització ha d'arribar de forma homogènia, estructurada i racionalitzada a tota la institució penitenciària, exigint-se, per tant, un model de treball que impliqui a tota la institució sota paràmetres d'igualtat, oportunitat, rigor i transparència.

Camps & Torres (2012) destacaven que els resultats obtinguts en els indicadors objectivats en l'estudi feien pensar que adoptar estratègies de participació i convivència podia contribuir de forma molt significativa a la millora de la implicació dels interns o de les internes en els diversos programes d'intervenció.

Algunes de les millores que proposava l'estudi era aprofitar els beneficis que produïen les fórmules de participació i convivència en el clima per conjugar els aspectes del tractament individual i el clima col·lectiu positiu; i potenciar-los mútuament.

Posteriorment, i a partir del segon semestre de l'any 2012, la direcció del CP Lledoners, impulsa la implementació d'un nou projecte funcional i un nou MPiC amb la intenció d'aprofundir en els aspectes més positius i millorar els aspectes descrits en l'estudi, com podria ser la potenciació del tractament individual a través del millor clima social. Així doncs, a partir de l'experiència en el primer mòdul pilot, estén el format de participació en tots els mòduls i a tots els interns del centre penitenciari. Del projecte del CP Lledoners cal destacar alguns dels seus elements de millora (SGPRS, 2013):

- Potenciar l'estabilitat de la població interna de cada mòdul per afavorir el clima social i el vincle de tots els agents implicats.
- Donar importància al programa d'acció i d'acollida.

- Generalitzar les accions de participació dels interns en la vida i organització del centre.
- Fomentar la col·laboració de la comunitat de tot el centre.
- Posar en marxa nous mecanismes permanents de comunicació i informació als interns.

3.3.4. El Programa marc del MPiC als centres penitenciaris de Catalunya

Arrel de les experiències descrites anteriorment s'organitza un grup de treball per elaborar el Programa Marc que serà publicat en el 2018, el qual es sustenta en tres elements (PM MPiC, p. 8):

1. Estabilitat i continuïtat en la intervenció: estabilitat dels equips de treball, estabilitat dels interns dins de cada unitat de convivència i treball interdisciplinari entre els diferents equips de treball.

2. Organització i funcionament del mòdul residencial: pla general d'activitats, normativa de convivència, procediment de resolució alternativa de conflictes, reforçadors de convivència: celebracions, millora d'espais i infraestructures.

3. Dinàmica de treball: eines de participació, PIT participants i consensuats amb els i les internes i les famílies, grup de treball amb les famílies, plans de transició a la comunitat i transparència informativa.

L'estructura del model es basa en els següents punts (PM MPiC, p. 13):

1. El consell de direcció en desenvolupament de les funcions recollides al punt 1 de l'article 29 del Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya, serà el responsable de la direcció, supervisió i valoració de la implantació del Model de participació i convivència com un model d'organització funcional, per mitjà de les actuacions següents:
 - Planificar i aprovar totes les actuacions derivades del MPiC al centre: elements del model que s'aplicaran, unitats on s'aplicaran, cronograma, aprovació de les propostes que faci la junta de tractament i altres òrgans de participació.
 - Fer el seguiment del funcionament del MPiC al centre i establir els procediments necessaris per a dur a terme el programa.

2. La junta de tractament, en desenvolupament de les funcions recollides al punt 1 de l'article 32 del Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya, ha de promoure la implicació del personal de rehabilitació en el funcionament ordinari del model de participació.
3. L'equip multidisciplinari assumeix les funcions a què es refereix l'article 38 del Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya i, dintre d'aquest marc d'actuació, s'encarrega de proposar, dur a terme i avaluar totes les actuacions derivades de l'aplicació del MPiC a la unitat, i d'informar i fer propostes a la junta de tractament.
4. Coordinació dels àmbits de rehabilitació i règim interior: Els professionals de l'àmbit d'interior i de rehabilitació es coordinen en les reunions dels equips multidisciplinaris amb la finalitat de compartir la informació sobre el contingut de les juntes de tractament, reunions de casos, previsions de permisos i sortides programades, programació d'activitats i altres informacions rellevants que puguin afectar el compliment del PIT de l'intern.

Els objectius del PM MPiC (p. 2) són:

1. Millorar la convivència i el clima social dins el centre penitenciari dissenyant un model de vida a l'interior més similar a la vida en la comunitat i reduint la institucionalització a partir de la vinculació amb els recursos externs.
2. Millorar la participació de l'intern en el seu procés individual de tractament, així com les competències personals de l'intern orientades al desistiment i la reinserció, potenciant la seva responsabilitat i autonomia, i augmentar la motivació, la participació i l'adhesió a les activitats del PMOC⁸.
3. Promoure els mecanismes participatius per a la gestió de la vida diària.
4. Millorar la implicació de les famílies, les persones referents de suport i la comunitat en la reinserció augmentant la col·laboració en el disseny i la implementació del Programa Individual de Tractament⁹: apoderar la família i capacitar-la per mitjà de formacions i informacions sobre l'execució penal.

⁸ El PMOC fa referència a l'organització integral dels programes i activitats de rehabilitació.

⁹ A partir d'ara els Programa Individual de Tractament serà citat com a PIT.

5. Millorar la implicació de la comunitat en el procés de reinserció social i post penitenciària, així com la imatge i opinió pública dels ciutadans respecte de les presons.

L'objectiu últim que estableix el PM MPiC (p. 2): “[...] és aconseguir una governança més eficaç i eficient augmentant la qualitat de vida i el respecte als drets dels interns i millorant la seva motivació, la prevenció de la institucionalització i el suport social de la comunitat a l'execució penal”. El mateix document estableix els mecanismes necessaris per dur a terme el MPiC:

Les fórmules de motivació i intervenció adreçades a la promoció de la participació i la responsabilització de l'intern han de ser un eix vertebrador de tota la funció rehabilitadora, motiu pel qual s'entén que han d'arribar de manera homogènia, estructurada i racionalitzada a tota la institució penitenciària; per tant, s'exigeix un model de treball que impliqui a tota la institució en valors d'igualtat, oportunitat, rigor i transparència. (PM MPiC, p. 1)

I els mecanismes de participació que s'estableixen són (PM MPiC, p. 14):

1. Persones internes: Delegat de mòdul, promotors cívics, president i secretari de la comissió de mòdul i dinamitzadors d'activitats.

2. Òrgans de participació: comissió general de centre (grups de gestió), consell de mòdul, comissions (educativa, convivència, cultural i esportiva, gestió mediambiental, serveis generals), assemblees i espais de gestió de la convivència.

3. Altres òrgans i agents de participació: consell escolar, taula de participació social, serveis socials d'execució penal-famílies.

La implementació d'aquest model serà de forma progressiva i contínua, tal i com estableix el PM MPiC (p. 29):

[...] “universalitat adaptada”, és a dir, el Model de participació i convivència s'aplicarà a nivell general a tots els centres penitenciaris adoptant els estàndards bàsics, tot i que cada centre adaptarà el model segons les seves característiques i el moment.

La Direcció General ha establert un pla estratègic que s'inicia amb un pla de difusió als centres penitenciaris. A continuació, inclou la revisió del Model per a la seva implementació. El següent pas es la realització d'un diagnòstic per a la seva aplicació i a partir d'aquí seleccionar les unitats o àrees on s'implementarà, així com els i les professionals que coordinaran i implementaran els canvis.

Finalment es realitzarà l'avaluació sobre la millora de la qualitat de vida, el clima social i la qualitat en la gestió a través de la valoració de l'impacte del model a les diferents unitats o àrees que s'ha dut a terme. Es valorarà l'impacte de les persones internes en la millor adherència als programes de tractament, si s'ha incrementat la participació en les activitats i les programes, també es valorarà la disminució dels conflictes i si s'han establert vincles amb la xarxa comunitària.

4. Metodologia

4.1. El disseny d'investigació

Tal i com explica Bauman (1993) la investigació en centres penitenciaris pot servir de laboratori on les actuacions i els comportaments s'adulteren en estat pur ja que després de tot, l'ordre i el control són els objectius del sistema penitenciari. D'altra banda Wacquant (2002) suggereix que s'ha de reconèixer la presó com un vector de forces socials, nexes polítics i processos culturals que travessen els murs.

Dins el context en que ens trobem, de privació de llibertat en un centre penitenciari, la perspectiva qualitativa és l'eina que més ens aproparà a la realitat d'un centre penitenciari.

Tal i com apunta Martos (2005, p.88) citant a Taylor & Bogdan (1986): "La realitat que importa és aquella que les persones perceben com important". En aquest sentit, Bisquerra (1989) destaca que la condició holística de la investigació qualitativa juga a favor d'aquestes intencions, a favor d'esbrinar el rerefons.

Per tal d'entendre que la realitat social en una presó és canviant i no sempre per una raó aparent, Martos (2005, p.91), destaca:

En aquells àmbits de la realitat on les relacions no es poden limitar a una senzilla operació de causa-efecte, on la complexitat social es manifesta en tota la seva presència, resultarà complicat reduir-ho a expressions estadístiques. Hamersley & Atkinson (1994), ho anomenen intencions, motius, actituds i creences, però podríem parlar, senzillament de subjectivitat humana, d'imprevisibilitat. La realitat social és difícilment controlable.

En el marc de la investigació qualitativa, en aquesta recerca es durà a terme una etnografia, tal i com es descriu a continuació.

4.2. Recollida de dades

4.2.1. El paper de la investigadora

Aquest estudi s'ha realitzat al llarg de deu mesos i en ell es descriuen els processos psicosocials que tenen lloc en el MR 11 per part dels interns i dels agents implicats directament o indirectament en l'aplicació del MPiC en el mòdul.

Tal i com afirma Martos (2005, p. 117): “Als mètodes qualitius d'investigació la principal font de recollida de dades és la persona que porta a terme el treball de camp, és a dir, l'investigador”. De la competència de qui investiga depèn l'èxit de la investigació (Flick, 2002). La investigadora (com és el meu cas) ha de ser una estratega, per les decisions que ha de prendre en cada instant (Murphy, 1986). Les peculiaritats de “la investigadora com a instrument” es troben al llarg de tot el procés, quan s'observa i quan s'entrevista, quan s'analitza i quan s'escriu.

En els mètodes qualitius les dades de l'estudi són les paraules i les accions de la gent. Per tant requereixen mètodes de recollida que permetin a la investigadora captar el llenguatge i la conducta. La principal funció del treball de camp és donar un esquema clar i coherent de l'estructura social que és estudiada i destacar, d'entre el cúmul de fets irrellevants, les lleis i normes del fenomen cultural estudiat (Malinowski, 1961).

Les peculiaritats de l'observació la fan única, però no per això exempta de variabilitats. D'entre els diferents tipus d'observació, la metodologia qualitativa destaca l'observació participant (Patton, 1990). Per Sparkes & Smith (2014), l'observació participant és la tècnica més distintiva a les etnografies.

L'objectiu, tal i com cita el mateix Martos (2005, p. 123): “és esbrinar les regularitats, el que la gent fa, i discernir, d'aquestes, les accions rellevants”. És un procés subjectiu, és cert, doncs, la investigadora tria què és important i què no ho és (Escohotado, 2001). L'observació participant obliga a involucrar-se a diverses situacions (Wheaton, 1995).

Cohen & Manion (1990) afirmen que la participació del personal professional ajuda a establir relacions de confiança i amb certa intimitat, i Martos (2005, p. 131) apunta : “en un centre penitenciari, encara molt més”. En aquest aspecte, Velasco et al. (1999) admeten que la presència de qui investiga entre el grup estudiat genera canvis de relacions socials i modifica les existents. En el meu cas, a l'estar en l'equip de treball des de l'inici del projecte de participació i convivència, la meva presència no ha estat un gran impacte pel grup estudiat però sí que s'han generat canvis en les relacions per participar en el projecte. Les converses al pati o a l'escola han estat molt més properes i cordials, aprenent sobre les formes, les etiquetes i els valors més enllà de les que es donen habitualment a l'escola, on jo em trobo normalment. Els interns valoren l'interès en el projecte i em fan partícip de les seves preocupacions, èxits i entrebancs al llarg del procés. Aquest fet es considera molt valuós, ja que la base de la investigació etnogràfica és que qui investigui tingui l'acceptació del grup i aquest l'integri com un membre més (Velasco et al., 1999).

Així doncs, aquesta investigació es basa en l'observació durant 6 mesos en diferents moments de la vida del MR 11. Per una banda es troba l'observació dels espais comuns del mòdul (sala de dia, pati, gimnàs, ludoteca, biblioteca i aules) dos cops per setmana i per altra banda, l'observació participant a les reunions de les comissions que es realitzen els dijous al matí o a la tarda en funció de la setmana. I la última observació és la realitzada en els esdeveniments puntuals que organitzen les comissions. L'últim període d'observació es va finalitzar el dia 30/06/2019.

4.2.2. Els instruments

El diari de camp: El diari de camp, segons Hammersley & Atkinson (1994), recull anotacions que venen a ser descripcions, més o menys concretes, dels processos socials i el context que els envolta. Taylor & Bogdan, gràficament, sentencien: “Si no està escrit, no ha succeït mai” (1986, p. 75). Qui investiga ha d'anar sempre amb la llibreta i el llapis a punt, o si més no, ha d'anotar qualsevol informació que pugui ser rellevant al final del dia. Així és com s'ha dut a la pràctica, al vespre escrivia tot allò que creia que podia ser important per la investigació, i a les reunions de les comissions anotava tot el què passava, les

cares, els gestos i l'actitud dels i de les participants, així com els debats que tenien lloc.

En el meu cas, el diari de camp ha estat l'eina indispensable durant i després de les observacions ja que m'ha permès recollir els fets més rellevants, els comentaris, les reflexions, les preguntes, els dubtes i les incerteses que s'han anat generant al llarg del procés d'implementació del MPiC.

En l'apartat de resultats, les dades que provenen del diari de la investigadora s'identifiquen amb el codi: Diari de camp.

L'entrevista: Wolcott (1999) afirma que l'entrevista és un punt de partida excel·lent per començar una etnografia. Una entrevista és una conversa amb un propòsit. Un tipus d'entrevista habitual en l'etnografia, són les converses informals que qui investiga inicia i dirigeix mentre es troba en l'escenari, de manera no estructurada. I també es realitzen les entrevistes estructurades, que són les que són concertades. Fetterman (1989) considera que l'entrevista és la tècnica que majors dades arreplega. Taylor & Bogdan (1986) parlen de l'entrevista com una trobada freqüent en el temps entre l'investigador/a i els i les informants. Tot i no ser una tècnica infal·libre, presenta una sèrie d'avantatges que la fan indiscutiblement vàlida, tot i tenir, lògicament, els seus problemes.

Una de les primeres preguntes a resoldre és a qui entrevistar i a quantes persones. Elejabarrieta explica que això s'ha de fer seguint el criteri de "la varietat de característiques de la població estudiada" (1991, p. 51). És a dir, "haurem de triar a les persones de forma que, al final, tinguem representades totes les categories establertes" (Martos 2005, p. 148). En aquest sentit, resultarà fonamental escollir amb cura, seguint l'exigència de la representativitat (Goetz & LeCompte, 1988). Segons Martos (2005, p. 152) el nombre d'entrevistes no pot ser avaluat mai des d'una perspectiva quantitativa, si no qualitativa.

Partint de les referències bibliogràfiques i per tal de tenir diferents perspectives del MPiC, en aquest estudi s'han entrevistat interns que participen del MPiC, personal professional del centre, i tècnics de la Secretaria General.

Concretament s'han entrevistat a 16 persones: 4 interns, 5 persones de l'equip de tractament del MR 11, 3 funcionaris d'interior, les 2 últimes directores del CP Brians 2, el responsable de la Unitat de Programes d'Intervenció Generalista, i la referent del MPiC de la Direcció General de Justícia. Per tal de garantir l'anonimat de les persones internes i del personal penitenciari del MR 11 entrevistats, s'ha utilitzat un pseudònim i la següent fórmula:

- Les persones internes entrevistades estan referenciades com a Persona Interna (PI) i estan numerades del'1 al 4, així doncs tenim el Jose (PI1), el Tomás (PI2), el Rubèn (PI3) i el Marcelo (PI4).

- Les persones de l'equip de tractament entrevistades estan referenciades com a Persona de Tractament (PT) i estan numerades del'1 al 5, així tenim la Montse (PT1), la Dolors (PT2), la Maria (PT3), la Teresa (PT4) i el Roger (PT5).

- Les persones d'interior entrevistades estan referenciades com a Persona de Vigilància (PV) i estan numerades del'1 al 3, així tenim el Joan (PV1), el Miquel (PV2) i el Jaume (PV3).

- La referent del MPiC i el responsable de la Unitat de Programes d'Intervenció Generalista de la Secretaria General de Programes de Rehabilitació i Sanitat entrevistats estan referenciats com a Persona de Justícia (PJ) i estan numerats de l'1 al 2, així tenim el Pau (PJ1) i la Glòria (PJ2).

- La ex-directora i l'actual Directora del Centre Penitenciari Brians 2 estan referenciades amb el nom de pila seguides de les inicials PD i estan numerades de l'1 al 2, així tenim la Cristina (PD1) i la Mònica (PD2).

Fer preguntes obertes, i no un qüestionari tancat, a les persones entrevistades proporciona comoditat i confiança, tot i que s'ha d'estar alerta de no perdre de vista el què volem investigar, tal com assenyala Martos (2005, p. 150): "la persona que entrevista ha d'acomplir uns objectius bàsics que passen per recollir una informació necessària". Per tant, no s'ha de perdre mai el control sobre l'entrevista (Fetterman, 1989). Així doncs, a partir de la literatura i de l'experiència en el camp, es va elaborar una guia d'entrevista semi-estructurada que em va permetre flexibilitzar l'entrevista en funció del què la persona

entrevistada m'estigués explicant i la rellevància per l'estudi. Aquest model d'entrevista m'ha proporcionat més informació que si hagués realitzat preguntes tancades.

La documentació escrita: Més enllà de les observacions i les entrevistes hi ha també tota la documentació escrita sigui del tipus que sigui que ajuda a entendre els processos en la seva globalitat, tal i com cita Martos (2005, p. 166):

Són moltes les referències que indiquen la conveniència de tenir a l'abast diferents fons de dades, entre d'altres aspectes, per augmentar la credibilitat de l'estudi. La idoneïtat d'extreure dades directament de l'observació, d'aprofundir amb les entrevistes i de complementar-ho amb documents és indiscutible, a més de la possibilitat de triangulació que aquest fet permet.

O'Bryant et al. (2000) i Howarth (2000) argumenten que un dels mecanismes per augmentar la credibilitat és l'existència de variades fonts de dades i de mètodes de recollida de les mateixes. Fetterman (1989) recolza la importància de la triangulació. Per tant, l'ús de documents de diversa índole, pot ser també una de les principals fonts d'informació.

En el cas d'aquesta investigació, la majoria de documents ha estat fàcil aconseguir-los, ja que estan publicats o me'ls han facilitat digitalment el personal treballador del centre penitenciari

Els principals documents que he consultat han estat, per una banda els que fan referència a l'organització del sistema penitenciari català: la LOGP (BOE 239, de 5-10-1979), el RP (BOE núm. 40, de 15 de febrer; correcció d'errors en el BOE núm. 112, de 8 de maig, 1996), el "Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal" (Decret 329/2006, de 5 de setembre, pel qual s'aprova el "Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya" (2006), i "El model de rehabilitació de les presons catalanes"(SGPRS, 2011).

I d'altra banda, la documentació generada en el desenvolupament del MPiC i publicada pel Departament de Justícia: "Els Models de participació i convivència", (SGPRS, 2013); "L'estudi sobre el Clima emocional i social"

(Camps, J. & Torres, G., 2012), “El programa marc del model de participació i convivència als centre penitenciaris de Catalunya”, (SGPRS, 2018). Per últim, també s’ha consultat tota la documentació que les comissions del MR11 han elaborat, com són les actes i els projectes que s’han presentat.

4.3. L’anàlisi i interpretació de les dades

Els enfocaments a l’hora de fer l’anàlisi de les dades depenen, evidentment, del tipus de dades recollides i del marc conceptual utilitzat (Wilcox, 1982). Tal i com Erickson resumeix (1977, p. 61):

Es tracta de ressaltar entre les notes de camp un incident clau, unir-lo als altres incidents, fenòmens i constructes teòrics, i redactar-lo de forma que la resta puguin veure el què és genèric en el què és particular, el que és universal en el què és concret, la relació entre la part i el tot.

L’anàlisi de dades s’inicia formalment un cop abandonem el camp d’estudi (Fetterman, 1989). L’anàlisi de dades d’una investigació qualitativa, les dades en lletra són, clarament, molt menys manejables que els números (Gil, 1994)

Hi ha diversos camins per dur a terme una anàlisi de dades. Gil (1994), proposa:

- Separació en unitats: es tractaria de separar les dades en segments, segons criteris com poden ser el tema que s’investiga.
- Identificació i classificació de les unitats: s’estableixen categories a les quals s’agrupen per unitats.
- Agrupament.

Fetterman (1989), entre altres, apel·la a la intuïció com un dels elements de guia de l’anàlisi. I també Martos (2005) descriu l’anàlisi com una cosa flexible i, moltes vegades, fruit de la intuïció i, sense dubte, una etapa molt reflexiva.

Un moment clau és el d’establir categories, buscar un cert ordre a la llista, tal com apunta Woods (1998) que diu que l’ordre es crearà de forma coherent i lògica. A aquest ordre en les categories per agrupar les dades, Taylor i Bogdan (1986) l’anomenen codificació.

Martos (2005, p. 183) cita: “ordenar és entendre, pensar les dades i prendre decisions en base a fases posteriors com pugui ser la interpretació”.

El següent pas és el de l'agrupament (Gil, 1994). És un acte llarg i penós, tal i com descriu Wolcott (1990). Martos (2005, p. 184) defineix aquest procés com “un acte de descontextualització de les dades”. Aquest acte de descontextualització i al mateix temps d'agrupament ha estat realitzat a través del programa informàtic Atlas.ti. I a partir d'aquí s'ha procedit a la interpretació dels resultats i la redacció de les conclusions.

5. El context de la recerca: CP Brians 2

El Pla de Govern 2007-2010 recull, entre els diferents objectius que es va marcar en l'àmbit social, fer dels serveis penitenciaris i de justícia juvenil una eina eficaç, tant en el medi comunitari com en els centres d'internament, per reduir la reincidència i aconseguir la inserció social.

El Centre Penitenciari Brians 2 va ser el primer d'una llista que havia de servir per garantir adequadament la funció de reeducació de la població interna i la millora de les condicions de treball dels professionals en tasques de vigilància o de tractament i la custòdia de la població penada. L'objectiu del Departament en aquell moment era el d'oferir programes de reinserció individualitzats atenent les característiques particulars de la població penitenciària.

Una de les reflexions que va escriure la ex-Consellera de Justícia a l'Opuscle de Brians 2 (Departament de Justícia, 2007) en la inauguració d'aquest centre va ser la següent:

Finalment, és necessari afirmar que no és cap èxit social obrir centres penitenciaris. L'autèntic avenç de la societat seria poder anar tancant progressivament aquests equipaments o reconvertir-los en altres serveis, fet que significaria que les polítiques de cohesió social prosperen amb major equitat i convivència. Treballarem per aconseguir aquest objectiu. (p.1)

D'altra banda en el mateix Opuscle, el Secretari de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil apunta:

El centre penitenciari s'ha de dotar dels instruments necessaris per al desplegament d'autèntics programes rehabilitadors d'aquelles persones que, amb la comissió d'un fet delictiu, han vulnerat les normes de convivència més essencials. Aquesta és la finalitat dels espais destinats a la intervenció socioeducativa. També és la finalitat dels espais reservats a la intervenció cultural, l'esportiva i de lleure (p.2)

El Centre Penitenciari Brians 2 està situat al costat del Centre Penitenciari Brians 1, en el terme municipal de Sant Esteve Sesrovires, una localitat amb 6.485 habitants, situada al nord de la comarca del Baix Llobregat. Més

concretament, CP Brians 2 se situa geogràficament en una depressió de la vall del Llobregat, a prop del polígon industrial de Sesrovires i enmig de terrenys d'ús rural i agrícola.

Estructura: El CP Brians 2 té una concepció modular i polivalent amb l'objectiu que les persones internes disposin d'un primer espai de referència, que esdevé el conjunt del mòdul residencial i, en segon lloc, la pròpia cel·la com a espai més íntim.

El Centre consta de 14 mòduls residencials de vida ordinària i cadascun té 3 plantes i 72 cel·les. Cada mòdul residencial té una capacitat de 108 places. Això representa un total de 1.008 cel·les amb capacitat per a unes 1.500 persones distribuïdes per tot el Centre Penitenciari. A més consta de dos mòduls més per a serveis i perfils determinats: El Departament Especial de Règim Tancat, per a penats classificats en 1r grau i el Departament Especial, per a interns sancionats. A part, es troba el Departament d'Atenció Especialitzada (DAE) que es constitueix com a una unitat terapèutica intramurs.

És en el mateix mòdul on l'intern segueix dia a dia els plans i actuacions establertes en el seu Programa individual de tractament (PIT) per a la seva rehabilitació i reinserció així com els programes de tractament específics, com són els de violència de gènere (VIGE), delictes violents (DEVI), delictes sexuals (SAC)

El CP Brians 2 disposa d'un edifici destinat només a l'àrea mèdica i d'infermeria, a més dels consultoris mèdics habilitats a cada mòdul residencial. També disposa d'una àrea específica per a la prestació d'una atenció especialitzada orientada al tractament de problemàtiques i patologies mentals amb consultes ateses per personal especialitzat i altres serveis complementaris per als tractaments (Salut Mental).

Pla funcional del Centre Penitenciari Brians 2: A partir del RP en l'article 2 (p. 25) sobre els principis programàtics de la intervenció penitenciària en els establiments penitenciaris es descriu la necessitat d'establir i aplicar un model comú de separació interior que faciliti tant l'execució de programes especialitzats com l'adaptació conductual dels interns" i a partir d'aquí

s'estableix el Pla funcional dels centres penitenciaris.

El Pla funcional del Centre Penitenciari Brians 2 es defineix per un sistema de classificació interior basat en àrees específiques de tractament:

- Àrea d'intervenció i estabilització conductual.
- Àrea d'intervenció en conductes violentes.
- Àrea d'intervenció en conductes addictives.
- Àrea d'intervenció en salut mental i orgànica.
- Àrea de preparació per a la vida en llibertat.

L'àrea educativa, cultural i esportiva: La formació educativa i cultural i la pràctica esportiva són eixos fonamentals del procés de rehabilitació de les persones sotmeses a mesures d'internament. Els serveis penitenciaris de Brians 2 posen a disposició dels interns els elements i recursos necessaris perquè adquireixin els coneixements, hàbits i habilitats per al seu desenvolupament personal.

Activitats artístiques: Al CP Brians 2 es realitzen diverses activitats artístiques que s'ubiquen en diferents espais del centre.

Tallers productius: La reinserció social de les persones adultes no és possible sense la seva plena integració en el món laboral. Una formació adequada a les necessitats del mercat laboral i una experiència de treball ajuda els interns a adquirir els valors necessaris per poder cercar feina a l'acabament de la pena. A més, la inserció laboral és un element imprescindible per reduir la reincidència, amb la qual cosa es millora la convivència social i la seguretat de tots. Aquest àmbit d'actuació el gestiona el Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE).

6. Els resultats

6.1. La gestació del MPiC en el MR 11

6.1.1. Els precedents del MPiC

La gestació del MPiC en el CP Brians 2 es va iniciar poc temps després de la seva inauguració, a l'any 2007 en el MR 2 a mans d'un funcionari de vigilància i un educador amb la intenció de buscar estratègies per millorar la situació problemàtica conductual que vivia el MR 2.

Es va iniciar un sistema assembleari en què els interns decidien quines activitats podrien realitzar-se en el mòdul de forma autogestionada. Després de diversos entrebancs es van aconseguir dur a terme algunes activitats autogestionades. Aquest fet acompanyat per la recompensa positiva (fets positius) per participar i conduir activitats en un mòdul que estava acostumat a rebre tant sols càstigs va tenir una repercussió directa amb la disminució dels expedients disciplinaris.

El projecte de la gestió participativa passa al MR 7 amb la intenció de preparar els interns per a la seva vida en llibertat a partir de la participació, cooperació i cohesió social.

La Montse (PT1) explica que quan va arribar al MR 7 al 2013 el grup de gestió participació estava muntant activitats autogestionades a partir d'una xarxa d'intercanvi:

Al principio también empieza cómo un grupo de gestión. Fue una cosa bastante progresiva, porque al principio se empezaba hablar de actividades autogestionadas, y que se hiciera una red de intercambio. (Montse)

Segons el mateix testimoni, l'any 2014, amb l'arribada de la nova sots-directora, es dona l'impuls final al projecte i es valida i aprova a través del Consell de Direcció del CP Brians 2. Aleshores es fa l'Ordre de Direcció i es comença a aplicar formalment en el MR7: "En el 2014, creo que es cuándo se hacen las primeras elecciones, que ya se pone en marcha el módulo de

participación, tal cual marca el reglamento penitenciario. Estaba Cristina como subdirectora, ayuda, porque ella ha sido bastante pro”.

La Cristina (PD1), va començar reestructurant la classificació anterior establint àrees de tractament especialitzades. La motivació i l'experiència del personal treballador del MR 7 va donar peu a formalitzar el MPiC:

Jo entenc que la meva tasca en aquell moment havia de començar per organitzar la classificació anterior, comencem a treballar tots els de rehabilitació i també amb el personal d'interior una classificació interior que entengués l'agrupació d'interns per perfils criminològics amb necessitats tractamentals similars.

[...] s'hi va afegir que quan vam fer la composició dels equips, hi havia gent que creia en aquest projecte i que el volia tirar endavant. Tenien molta experiència perquè s'ho creien, s'havien format, havien viatjat per conèixer i ho havien implementat en el seu mòdul. Llavors jo vaig trobar que s'havia d'aprofitar tots aquests coneixements que tenien però que s'havia de formalitzar i ho vam fer, fent un programa de participació i convivència en el MR 7. [...] I vam decidir que seria el model per a qualsevol altre mòdul que volgués fer-ho així i que només s'havia d'ajustar a les necessitats del tractament d'aquest mòdul concret i la resta estava fet. (Cristina)

A partir d'aquest moment el MPiC s'aplica al MR 7. Al setembre de 2016 hi ha canvis d'ubicació del personal educador, la Montse (PT1) que fins aleshores formava part de l'equip multidisciplinari del MR 7 passa a l'àrea de violència, concretament al MR 11 on decideix importar el MPiC.

6.1.2. El Model de participació i convivència del MR 11

A partir del Pla funcional del CP Brians 2, el MR 11 pertany a l'àrea de violència i l'objectiu general en aquesta àrea és l'abordatge de l'ús de la violència i dels factors etiològics delictius. Es pretén també que els interns assoleixin pautes de conducta i valors adaptatius i prosocials.

Dins d'aquesta àrea, al MR 11 s'hi ubiquen els interns amb les següents característiques segons apareix al Programa de participació i convivència MR 11 (2016, p. 3):

- Interns provinents de MR 1 o d'altres centres (derivats d'ingressos) amb necessitats d'intervenció especialitzada pel que fa a la violència genèrica, amb un delictes base de tipus violent (homicidi, assassinat, lesions, parricidi...) o de violència domèstica (sense violència de gènere)
- També interns provinents de l'àrea de drogodependències, amb superació de problemàtica toxicològica, als quals els cal també fer intervenció especialitzada en aquesta àrea.
- Interns derivats d'altres àrees als quals els cal també fer intervenció especialitzada en aquesta àrea.

Una de les característiques que defineix els interns del MR 11 és la seva impulsivitat. Una altra característica del tipus d'intern del MR 11, segons la Maria (PT3) és la desconfiança a tot i a tothom: "El perfil del MR 11 de delictes violents té una característica d'entre moltes, gran desconfiança. I aquesta gran desconfiança és cap a l'altre intern, cap als professionals, ja siguin d'interior o de tractament." També comenta que la seguretat que mostren és una façana per tapar la seva baixa autoestima i que utilitzen la violència per contenir la seva frustració:

Tenen una autoestima falsa. Aquí en el MR 11 pel perfil, insisteixo amb això del perfil perquè és important, són delictes violents, evidentment no tots són iguals. En primera instància tenen una aparença de persones que estan molt segures i encantades però això seria la primera pell de la cebolla, cuando después rascas un poquito, està buit i precisament és perquè tenen una autoestima baixa i fan ús de la violència per sostenir la frustració o el descontrol de la ira i el descontrol de la ràbia.
(Maria)

Inicialment l'adaptació al mòdul a la Teresa (PT4) li va costar pel tipus d'intern que hi resideix:

Sí, a mi la adaptació al MR 11 em va costar una miqueta pel perfil del mòdul perquè és un perfil d'intern molt dur, molt egocèntric, molt narcisista, que els agrada molt escoltar-se. Tenen un perfil molt diferent del que jo he vingut treballant fins ara.
(Teresa)

Les activitats principals de la intervenció especialitzada són segons el Programa de participació i convivència del MR 11 (2016, p. 4): “Programa intensiu i bàsic delictes violents, educació emocional i habilitats per l’educació dels fills.”

Per tant per dur a terme el MPiC era indispensable dissenyar un programa del MPiC específic per al MR 11 i els objectius que es marca el Programa de participació i convivència del MR 11 (2016, p. 3) són:

1. Establir mecanismes de normalització de la convivència.
2. Dotar d’elements de motivació als interns que afavoreixin el canvi personal i social.
3. Implicar els interns en els diversos programes de rehabilitació.
4. Fomentar la participació social.
5. Responsabilitzar els interns dels propis processos de canvi i millora.
6. Augmentar els nivells d’activitat grupal intramodular.

La pretensió última és aconseguir un clima de convivència el més similar possible quant a normes, valors, hàbits i formes d’interacció, al de qualsevol col·lectiu social normalitzat.

(Programa de participació i convivència MR 11, p. 3)

I d’altra banda per tal de complementar i donar assolir els objectius específics d’aquest mòdul de participació i convivència s’utilitzen les següents estratègies (Programa de participació i convivència MR 11, p. 4):

- Fer participants i responsables als interns, en la gestió i el monitoratge de determinades activitats del mòdul.
- Impulsar la col·laboració d’entitats externes.
- Fomentar l’educació i la cultura oferint activitats positives per a l’ocupació del temps lliure.
- Establir les comissions i/o assemblees d’interns de manera estable, afavorint-ne l’ús com a òrgans de proposta i participació en la convivència del mòdul.
- Programes de negociació de conflictes i de mediació, que es volen implantar en un futur.

El Programa de participació i convivència del MR 11 (2016) també fa referència al personal de vigilància, el qual ha de seguir una metodologia de treball en la qual no s'imposi una normativa modular, sinó que es pretén que la mateixa població interna accepti les normes i les pautes com una millora de la convivència. Es pretén mantenir una vigilància de supervisió basada en potenciar la interacció amb les persones internes, essent elles els que compleixin la normativa per pròpia iniciativa.

Segons el mateix Programa de participació i convivència (2016) els criteris d'accés dels interns venen determinats en funció del perfil descrit anteriorment; i els criteris d'expulsió o derivació són: l'aparició o recaiguda en consum de tòxics, involució conductual i expulsions temporals (per incoació d'un expedient disciplinari)

Els interns poden comptar amb tres tipus de referents diferencials (interns):

- Membres del grup d'acollida: orienten i expliquen als nous ingressos les peculiaritats de la dinàmica del mòdul, i motiven a la participació i convivència.
- Monitors d'activitats: 3 bibliotecaris, i "monitors" del gimnàs i d'altres activitats autogestionades: esportives, idiomes, artístiques i d'altre tipus.
- Gestors de participació: grup de nombre no predeterminat que coordina, juntament amb l'equip multidisciplinari, les altes i les baixes de les diferents activitats, difon i informa sobre les diferents activitats intermodulars, intramodulars i externes.

(Programa de participació i convivència MR 11, p. 5)

El Programa de participació i convivència MR 11 (p. 5-6) també determina les temàtiques de treball per a cada comissió, els components i el procediment de la presa de decisions.

1. Comissió de convivència: anomenada en el RP "Comissió educativa, cultural i religiosa". Està orientada a la programació d'activitats de les diferents confessions religioses, mediació d'incidències interreligioses, programació de cultes específics i foment i difusió de la participació en les diferents activitats formatives, educatives, artístiques i/o culturals del centre. Dur a terme la

definició, difusió i programació de les activitats formatives, educatives, artístiques, lúdiques i/o culturals a realitzar dins el MR 11 i establir una comunicació i participació regular amb els agents educatius com ara l'escola, l'equip de monitors artístics i de formació professional i l'equip educatiu i d'animació sociocultural de caps de setmana. També realitzarà aquestes tasques pel que fa a les activitats autogestionades modulars.

2. Comissió recreativa i esportiva: està orientada al foment i difusió de la participació en les diferents activitats esportives i de lleure del centre i s'encarregarà també de la definició, difusió i programació de les activitats esportives i de lleure a realitzar dins del mòdul, alhora establirà una comunicació i participació regular amb l'equip de monitors esportius i l'equip educatiu i d'animació sociocultural de caps de setmana.
3. Comissió laboral: està orientada al foment i difusió de la participació en les diferents activitats laborals i formativa-laborals del centre, en comunicació i participació regular de la pedagoga i la resta d'agents implicats. Treballarà per a la promoció, formació i inserció laboral i propostes de millora i manteniment del mòdul.

Segons el Programa de participació i convivència, els components de les comissions seran com a mínim tres interns per a cada comissió. Dins de cada comissió s'escollirà un president i un secretari, tots amb veu i vot. També hi participarà com a mínim un professional assignat, de vigilància i/o de rehabilitació (CUSI, educadors socials, psicòleg...), amb veu i vot (es perseguirà la paritat en el nombre de participants interns/professionals). Aquells interns que ho demanin motivadament, prèvia sol·licitud a la comissió corresponent, hi podran participar amb veu, però sense vot.

El Programa de participació i convivència del MR 11 també determina el procediment per a la presa de decisions que s'iniciarà amb una proposta de la comissió corresponent que es sotmetrà a votació a la reunió setmanal i serà aprovada per majoria simple dels presents. Les comissions només votaran en relació als temes o propostes que elles plantegin. Les votacions es realitzaran pel sistema de mà alçada. A partir d'aquí s'elevaran els suggeriments acordats al Consell de direcció amb la signatura d'un professional i dels interns membres de la comissió. A continuació es notificaran les resolucions a través del

professional en un termini màxim de 15 dies. La resolució haurà de constar a l'acta de la reunió.

D'altra banda aquelles decisions que afectin només a pautes de convivència i organització d'activitats modulars educatives o recreatives podran ser autoritzades per l'equip multidisciplinari, el qual donarà compte al Consell de direcció.

Les eleccions de representants, regulades en el RP, es realitzaran anualment. I el Programa de participació i convivència MR 11 també determina que en el cas de donar-se de baixa del mòdul implica perdre la condició de membre de la comissió i en el cas que un intern es presenti a més d'una comissió, serà escollit com a membre de la comissió per a la qual hagi obtingut més vots.

Pel que fa referència a les eleccions dels representants regulat pel RP, els llistats dels participants a les activitats i els espais informatius també estan contemplats en el Programa de participació i convivència, que cita (2016, p. 6):

[...] els membres de la comissió es renovaran anualment. En el cas de donar-se de baixa del mòdul implica perdre la condició de membre de la comissió i en el cas que un intern es presenti a més d'una comissió, serà escollit com a membre de la comissió per a la qual hagi obtingut més vots.

Els llistats dels interns participants a totes les activitats (inclús les autogestionades) es confeccionaran per part de l'intern encarregat, juntament amb el professional assignat com a referent, que serà qui supervisi i doni el vistiplau al llistat. Alhora, el recompte de material de les activitats també ho farà el professional referent, amb la col·laboració de l'intern encarregat. En els activitats del cap de setmana i dies festius, farà les funcions de supervisió de l'activitat i recompte del material el personal de vigilància.

Als espais informatius del mòdul constarà un organigrama públic de les comissions del mòdul i de les activitats i horaris de les mateixes que porten a terme els propis interns.

Les funcions que els hi són pròpies als presidents i secretaris són segons el Programa de participació i convivència (2016, p. 6-7):

Funcions del president:

- Representaran, dirigiran i organitzaran les comissions tot exercint les funcions pròpies derivades de la comissió en les quals hagin estat escollits.
- S'encarregaran de la gestió i control de recursos materials i econòmics que s'hi generin de la venda de productes elaborats en les activitats realitzades (hi haurà un control paritari amb els professionals assignats que serà informatitzat, transparent i públic).
- Duran a terme totes les gestions a l'oficina de gestió participativa.
- Assistiran a totes les reunions setmanals.
- Assumiran la funció d'acollida d'interns, rebran els nous interns i explicaran el funcionament modular.
- Duran a terme la mediació en la resolució de conflictes que puguin sorgir entre interns del mòdul que no derivin en ED (problemes de convivència).
- Actuaran com agents cívics. Les funcions dels agents cívics no són altres que detectar possibles incompliments de les pautes de convivència, informar sobre les conseqüències que se'n deriven i oferir alternatives correctes al comportament de l'intern, vetllar pel bon ús dels espais comuns del mòdul i facilitar així la bona convivència, detectar conflictes sobre el terreny que puguin afectar la convivència i que requereixin una actuació específica per part dels agents mediadors o dels professionals.
- En cap cas se'ls atorga la competència de sancionar sinó que la seva missió és informar, anticipar-se i orientar els interns.
- Per desenvolupar les funcions d'acollida, d'agents cívics i d'agents mediadors, els interns que dugin a terme alguna d'aquestes funcions rebran una formació específica per part de l'equip multidisciplinari del MR 11 o entitat externa.
- Seran els encarregats de recollir les propostes de la resta de la població del mòdul.

Funcions del secretari:

- Aixecaran acta de les reunions celebrades i seran els encarregats del registre
- Assumiran tasques burocràtiques derivades de les diferents comissions (assistència, alta/baixa d'activitats, promoció, etc.).
- Seran els substituïts dels presidents quan s'escaigui.

- Exerciran les funcions pròpies com un membre més de la comissió a la qual pertanyen.
- Assumiran la funció d'acollida d'interns, rebran els nouvinguts i explicaran el funcionament modular.
- Assistiran a les reunions setmanals.

Les i els funcionaris d'interior també han de complir una sèrie de requisits que segons el Programa de participació i convivència (2016) són: experiència suficient en el medi penitenciari, capacitat per treballar en equip i predisposició per canviar de registre en el mètode de treball, i creure en el mètode dels mòduls de participació i convivència. Així mateix, a més de les tasques assignades per reglament, també tindran la funció d'emplenar les notificacions de fets positius (SAM) o negatius (advertiments) derivades de les conductes dels interns; motivar i controlar l'assistència dels interns a les activitats, fent ús de la "targeta d'activitats"; fer seguiment i donar instruccions als interns del grup de treball que se'ls assigni; i formar part i participar amb els interns en les comissions de treball que se'ls assigni.

Tant les tasques comunes específiques com les individuals, així com les tasques del Cos tècnic d'especialistes genèrica de Servei Interior¹⁰ també estan reflectides en el Programa de participació i convivència del MR 11 (2016). Les específiques seran les revisions exhaustives de cel·les els dilluns, dimecres i divendres; revisions exhaustives de llocs comuns els dimarts i dijous; i al cap de setmana, revisar i actualitzar els llistats de sortides laborals i d'activitats dels interns (paper i ordinador). I les individuals assignades de manera nominal al personal d'interior de l'àrea mixta seran realitzar les gestions assignades a les comissions i donar suport al Cap d'Unitat de Servei d'Interior¹¹ (CUSI) en la gestió i en la transmissió de la informació a les diferents guàrdies de servei en el mòdul. Les funcions del GSI serà encarregar-se de paqueteries i televisors de préstec del mòdul, control del mobiliari i material del mòdul, espai de la ludoteca, gimnàs i material d'esport, espai aula TIC, neteja i manteniment del mòdul i finalment els espais d'oficines i cabina de control.

¹⁰ A partir d'ara el Cos tècnic d'especialistes genèrica de Servei d'Interior serà citat com a GSI

¹¹ A partir d'ara el Cap d'Unitat de Servei d'Interior serà citat com a CUSI

El Programa de participació i convivència MR 11 (pp. 8-9) estableix que la normativa no és diferent a la resta i que es persegueix l'acceptació d'aquesta per una millor convivència:

La normativa específica del MR 11 no serà diferent a la resta dels mòduls de règim ordinari. El que si canvia és el mètode per fer que aquesta normativa es compleixi, fent responsables als propis interns, i podent adaptar alguns aspectes dels horaris a les necessitats de les diferents activitats i destinacions que es desenvolupin en el mòdul o fora d'ells. La meta serà que el compliment de la normativa regimental s'entengui com el compliment d'unes pautes de convivència. Es persegueix que els propis interns siguin els que de manera natural i acceptada compleixin les pautes de comportament sense la necessitat que un funcionari de vigilància les ordeni i les supervisi de manera directa. El procés ha de ser progressiu en funció de la resposta de l'intern.

El Programa de participació i convivència MR 11 cerca responsabilitzar els interns de tasques que en d'altres mòduls ordinaris corresponen al personal funcionari de vigilància la seva supervisió i control directe.

- Entrades al menjador. Els interns entraran en grups de vuit persones (capacitat de cadascuna de les taules) des de la porta del pati sense necessitat d'un control directe per part del funcionari de vigilància. Es podran seure a la taula que vulguin. Un cop finalitzin l'àpat, podran sortir del menjador i fer ús de les màquines expenedores.
- Obertura i revisions de cel·les. Després de l'avís per megafonia, els interns baixaran sols de les seves cel·les a les diferents dependències del mòdul on els correspongui. Tot seguit el personal funcionari de vigilància supervisarà l'estat de les cel·les i s'ha d'assegurar que cap intern s'hi quedi.
- Assistència a les activitats modulares. Els interns acudiran amb total autonomia a les activitats que es realitzen en les diferents aules del mòdul.
- Totes aquelles accions que puguin suposar donar més autonomia i responsabilitat als interns per a l'aprenentatge, davant d'una futura reinserció a la societat.

(Programa de participació i convivència MR 11, pp. 8-9)

En el document també determina dins del MPiC que es redactarà una normativa de funcionament i organització que serà pública per a la resta d'intens. Alguns d'aquests aspectes són:

- Horaris modulars.
- Diferents grups de treball i comissions d'interns que existiran en el MR 11. Funcions dels grups de treball i comissions.
- Comportaments bàsics de convivència que encara que no siguin mereixedors d'informe disciplinari, seran d'obligatori compliment: no embrutar les dependències de manera deliberada, estar preparat en els recomptes, no faltar a les activitats assignades sense justificació, respectar els torns, vestir de manera adequada, etc. Així com, tota informació necessària per conèixer el funcionament del Centre.

Programa de participació i convivència MR 11 (2016, p.9)

A partir de la redacció i aprovació del Projecte de Participació i Convivència del MR 11 per part de la direcció del centre es realitzen les primeres eleccions al febrer del 2017. La Cristina (PD1) comenta que en els centre penitenciaris s'ha d'arriscar més: "tu te l'has de jugar després et toca vigilar, però s'ha de donar més marge i això amb tot, [...] hem d'arriscar més".

El Joan (PV1) comenta que tot i que entén que hi hagués persones que no creien amb la viabilitat del MPiC en el MR 11 pel tipus de delictes, ell no veia cap motiu per no tirar-ho endavant:

Amb un perfil de DEVI, delictes de sang, o delictes violents no em semblava malament. Sí que hi ha gent del centre penitenciar que tenen els seus dubtes a l'hora de dur a terme aquest tipus de projecte en un mòdul amb aquests tipus de delictes. Els interns tenen la testosterona molt alta, són delictes molt lletjos: assassinats, homicidis, lesions, són violents i amb bastant alarma social. Hi ha gent que no ho veia molt factible. (Joan)

Es posa de manifest que el recolzament d'aquest tipus de projectes per part de les direccions dels centres penitenciaris és imprescindible per tirar-los endavant i avançar en intervencions alternatives i innovadores, sigui quin sigui la tipologia delictiva de la població interna.

El canvis en la direcció d'un centre penitenciari sempre comporten pors, dubtes i incerteses, tal i com he pogut respirar tant en el MR 7, com en el MR 11 al gener del 2019, moment en el que hi ha un canvi de direcció. Afortunadament aquest canvi no ha suposat cap obstacle en el seguiment de les dinàmiques del MPiC. El nou equip directiu aposta per aquest model, i per les propostes dels interns sempre que prevalgui la seguretat, segons la mateixa Mònica (PD2):

Sempre, se'ls ha de facilitar tot lo que demanin en la mesura del possible i en tant que prevalgui la seguretat. No hem de perdre de vista que estem en un centre penitenciari. Les activitats que es proposen a vegades s'han de retallar, s'ha de pensar en clau seguretat. (Mònica)

D'altra banda la Mònica (PD2) afirma que qualsevol activitat extra que s'organitzi dins del MPiC pel centre és un plus de feina a tots els nivells: "Extra afegit!, qualsevol activitat extra implica fer tot un protocol de seguretat, implica tots els departaments des de gestió econòmica, seguretat interior, una feïnada!". La Montse (PT1) reconeix que gestionar els MPiC per al centre suposa molta feina: "En cuanto a implantar el modelo de participación en módulos da muchísimo trabajo, dos módulos, medio lo puedes controlar, pero sí eso se extiende...".

I segons el Rubén (PI3), la directora ha mostrat predisposició per conèixer més de prop el MPiC en el MR 11 i reconeix que en un centre penitenciari hi ha moltes coses a tenir en compte:

Una directora cercana que tenía ganas de conocernos. Vino a hacer una primera toma de contacto. Dentro de las instituciones, muchas veces, nosotros creemos que fuera de aquí no se trabaja y evidentemente, en las oficinas hay muchos papeles y muchas cosas para hacer. La directora es la responsable de todo y desde nuestra perspectiva pues la verdad que muy bien. Se comprometió con nosotros a venir a otras comisiones futuras para ver más de fondo como trabajamos y nos gestionamos y se quedó con esa cara de interés de saber un poquito más. (Rubén)

Es posa de manifest que les direccions dels centres tenen la possibilitat d'impulsar aquests tipus de projectes i que la motivació del personal de

tractament poden fer-ho possible. Si bé a l'hora d'iniciar el MPiC en un mòdul s'ha de tenir en compte les característiques dels interns que hi conviuen.

6.1.3. El PM MPiC des de la perspectiva de centre

En l'actualitat, el MPiC s'aplica en diferents mòduls i centres penitenciaris de Catalunya. El coneixement de la forma en què s'aplica i les estratègies utilitzades en el MPiC en els diferents centres penitenciaris és una prioritat per la SGPRS. La Glòria (PJ2) apunta que estan en procés d'elaboració d'una guia metodològica que inclou establir uns indicadors d'avaluació interna:

Estem en el procés d'elaboració d'una guia metodològica [...] que ens permeti establir uns indicadors que serveixen per una avaluació interna dins de centre, però també ens permeti tenir una visió general de com està funcionant a tot Catalunya. [...] Cal que els indicadors de participació voluntària, quantitat de temes que es debaten, quantitat de respostes, si aquests temes estan orientats veritablement al bé comú de la convivència en el mòdul. Si hi ha intercanvis amb altres mòduls, si veritablement la manifestació voluntària dels interns i internes que estan allà és la satisfacció d'avaluació positiva. [...]. Jo crec que estem creant coses noves, hi ha gent en el Departament que això d'obrir coses que no saps cap a on van els hi fa molta por. Jo sempre he pensat que és la millor manera de construir. [...] Canviar el sistema de assistencialista cap a co-responsabilitzador que és pactar amb l'intern i construir conjuntament. (Glòria)

El PM MPiC estableix una sèrie de línies generals. Algunes d'aquestes línies no són compartides per alguns professionals. La Montse (PT1) no està totalment d'acord en l'aplicació del Programa Marc amb perspectiva de centre. El PM MPiC inclou aspectes genèrics que han de formar part d'un centre penitenciari independentment funcioni o no el MPiC com són tenir el Programa Individualitzat de Tractament¹², el PIT familiar, la transparència en l'entrada a taller, el programa d'acollida.

¹² El Programa Individualitzat de Tractament serà citat com a PIT i recull els objectius de tractament, les activitats previstes per aconseguir-los i els compromisos per ambdues parts (l'equip multidisciplinari i l'intern) i està regulat pel Programa marc d'avaluació individual (PAI) (El model de rehabilitació de les presons catalanes, p.96).

Para mí se incluyeron cosas en Programa Marc que no le corresponden. Por ejemplo, el interno no tiene que tener el PIT por eso, tiene que tenerlo porque le toca hacerlo en el MR 11, en el MR 3 y en el MR 15. Lo que ellos planteaban como un PIT familiar, la transparencia en el acceso, entonces yo les dije: "Esto no es, no tiene que ver con el módulo", pero ellos como planteaban un modelo para el centro entero, es lo que querían. [...] Entonces hay cosas que a mí no me parecen que sean de un modelo de participación. Ellos han metido el programa de acogida, pero el programa de acogida es un programa que tendría que estar en todos los módulos también para el interno que llega y a nivel más transversal. (Montse)

Pel que fa referència a la Resolució de Conflictes que està inclòs també en el Programa Marc, si que la Montse (PT1) el veu molt important dins del MPiC, perquè va funcionar en el MR 7 i està funcionant en el MR 11: "En la resolución de conflictos, esto yo sí que lo relaciono".

Les dinàmiques no són les mateixes en cada centre, sigui per raons tractamentals, regimentals o de direcció. La Montse (PT1) constata que hi ha força diferències entre l'aplicació del MPiC en els diferents centres penitenciaris:

Cómo se están implantando en unos centros y en otros es diferente. Yo creo que el programa marco se ha quedado muy difuso. Es como entienden ellos los módulos de participación. A lo mejor tiene cabida en todo el centro. [...] Vamos a empezar por lo que tenemos. (Montse)

D'altra banda, la Montse (PT1) afegeix també que els membres de les comissions que participen i les figures no són les mateixes en els diferents centres:

Nosotros somos los internos, un miembro del equipo de tratamiento y un miembro de interior y las hacemos semanales, y hacemos llegar a la dirección las propuestas. En otros centros lo que hacen es reunirse, un representante de cada módulo con el equipo directivo, y en vez de hacerlo semanal, lo hacen mensual. Cada uno tiene su forma y las figuras no se corresponden. (Montse)

Alguns aspectes del PM MPiC són qüestionats com la inclusió del PIT, i d'altres com el PIT familiar ja que aquestes formen part de les tasques específiques del personal de tractament, independentment de si es forma part del MPiC. Es constata també que les formes de funcionament del MPiC es força diferent en els centres penitenciaris.

6.2. Els canvis psico-emocionals en el MR 11

6.2.1. Rebaixant la tensió amb l'obertura dels espais

La importància dels espais i del seu estat és fonamental per als interns tal com queda reflectit a continuació. Tots ells coincideixen en els adjectius de com era el MR 11 abans que s'iniciés el MPiC: com un espai fosc i gris, brut i deixat.

Els únics espais comuns als quals tenien accés els interns eren la sala de dia, el pati i la biblioteca. La limitació dels espais feia que la convivència no fos fàcil, segons explica el Marcelo (PI4):

No nos abrían las aulas, para nosotros ni existían, era prohibido, solo podían entrar educadores cuando tenían su curso. La biblioteca estaba en el piso de abajo; pero el ambiente no era conforme, porque hacía mucho calor, y [...] era un espacio donde la gente iba a meterse sus cosas, estabas leyendo un libro y veías a una persona consumiendo. (Marcelo)

D'altra banda, la sala de dia, segons el Marcelo (PI4) era un espai molt sorollós i constantment hi havia incidents a causa de l'estrès i la tensió:

La sala estaba con bastante ruido, no podías hablar con otro compañero [...] Nosotros sentíamos mucho ruido dentro mismo y te afecta bastante. Parece que estás en un nivel, como tenso, de estrés.

Yo he visto peleas hasta por una botella de agua. Se han peleado con el parchís y han tenido que intervenir [referint-se al personal de vigilància], por un solo juego, claro, por el estrés. [...] Te aguantas un día, una semana, pero se va acumulando, acumulando y un día explota, y esos tiempos, pasaba bastante. (Marcelo)

La Montse (PT1) reconeix que l'avorriment és una font de problemes: "Que el aburrimiento no trae nada bueno. Bueno, es que como dice el refrán: Es que

cuando el diablo no tiene que hacer, matas moscas con el rabo. Pues, lo mismo". I segons el Jose (PI1) aquest avorriment en el mòdul es traduïa amb tensió.

[...] Era un módulo muy tenso y muy oscuro, muy aburrido, porque no había casi nada. [...] El hecho de haber pocas actividades y que la gente participaba poco en las actividades de fuera. Pues, ¿qué pasa? Eso crea tensión en una persona, eso te va recorcomiendo por dentro, y se ve la tensión de la gente en la manera de hablarse unos a otros. (Jose)

Grayzel (1978) en un estudi etnogràfic en un centre penitenciari a Estats Units d'Amèrica afirma que l'avorriment pot convertir-se en el pitjor càstig a les persones privades de llibertat i en una font de problemes per la convivència dins de la institució.

El Jose (PI1) també fa referència a l'estat anímic dels interns: "Había mucho hastío, mucho asco. La gente muy, muy, como muy apenada". L'esgotament, la tensió i l'estrès es reflectia en la forma de parlar i mirar de les persones, segons el Marcelo (PI4):

Yo vi gente apagada, gente que se dedicaba a rondas del parchís, solo en el juego. Veías personas que estaban leyendo, estudiando, eran personas contadas no más con los dedos, y el resto eran competencias en el deporte. Y la cara se ve, la cara se nota bastante [mostrant cara de tristesa]. Cuando tú ves la forma de hablar, los gestos de la cara, los ojos, se nota en la persona cuándo está mal. [...] Y sinceramente, ahí estaba hecho una mierda, porque tú entrabas a un módulo con tristeza. (Marcelo)

Tots els comentaris anteriors mostren com la falta d'espai i la inactivitat té greus afectacions amb l'estat d'ànim dels interns: tristesa, ràbia i avorriment. Tal com defineix Ríos & Cabrera (1998) un augment dels nivells d'ansietat i estrès als interns, els condueix al fatalisme. Queda palès que l'acumulació d'interns al pati i a la sala de dia per falta d'espai, feia que la vida al mòdul fos molt tensa i per tant una bomba de rellotgeria.

D'altra banda, la majoria d'interns del MR 11 tenen condemnes llargues, i tal com afirma Clemmer, ja a l'any 1940, els efectes psicològics del tancament són

més grans com més gran és el grau de la condemna.

Un altre detall important amb l'estat del mòdul era la deixadesa dels espais i la brutícia que hi havia a les aules, i fins i tot al despatx de l'equip de tractament com comenten la Dolors (PT2) i la Montse (PT1):

Quan vam arribar era un mòdul que estava deixat. No hi havia hagut intervenció. Un mòdul deixat vol dir que tu entris en una aula i les taules estiguin cagades de coloms [...]. Llavors, el que ens vam trobar l'àrea del personal de tractament absolutament bruta, deixada. (Dolors)

Llego a un módulo y me encuentro el área educativa completamente cerrada. Era como que cada vez que tenía que entrar, tenía que picar para que me abrieran. Unos espacios súper muertos, no había nada. [...] Cuando subí y vi toda el área educativa tan destartalada, habían entrado palomas, cuatro mesas rotas, el despacho sucio y me quedé así un momento qué digo: ¿Y ahora qué? Y entonces llamé a un chico que había estado en el siete y lo conocía y le dije: "Consígueme un limpia cristales y un trapo". Y entonces hicieron una brigadilla de limpieza y empezamos a limpiar. [...] Es increíble cómo afecta el espacio, el primer día que pisé el once, me subí con ganas de llorar. (Montse)

Fent referència als comentaris de les membres de l'equip de tractament, l'estat d'un mòdul no tant sols influeix en l'estat anímic dels interns sinó també al del personal educador i denota molt poca implicació del personal assignat anteriorment en el MR 11.

Davant d'aquestes circumstàncies: crispació, tensió, abandonament i brutícia en el MR11, la Montse (PT1) li va comentar a la Dolors (PT2) que volia implantar el MPiC al mòdul. En aquell moment la Dolors (PT2) es pensava que li feia broma i creia que era molt difícil aconseguir-ho amb l'estat del mòdul i dels interns:

[...] amb un pati molt, molt alterat, perquè ho estaven bastant. La Montse em proposa muntar un mòdul de gestió participativa, i jo em pensava que s' n'estava enfotent. Jo sabia que la Montse venia del MR 7 i sabia com es treballava, em semblava fantàstic, però jo ho veia brutal començar així al MR 11 i pensava està boja, o sigui, això és molt bèstia pel nivell de crispació del

pati. [...] Però la Montse ho tenia molt clar que ho tirava endavant. [...] Hi havia molts interns que ella ja coneixia, [...] més els interns que coneixia jo, [...] això ens va donar com el vot d'esperança. (Dolors)

La Montse (PT1) tenia clar que volia iniciar el MPiC en el MR 11, però encara ho va tenir més clar quan va veure l'estat en què es trobava el mòdul: “Antes de llegar tenía claro que lo iba hacer, lo vi más claro todavía cuando llegué y vi cómo estaba el módulo”. En el mòdul es va trobar un grup d'interns que volien muntar un gimnàs des de feia temps i aquest va ser el fil conductor que va utilitzar la Montse per conduir-los cap al MPiC: “Ellos habían intentado montar gimnasio, habían intentado comprar material deportivo y Cristina había dicho que, si no era un módulo de gestión, no”.

La Montse (PT1) quan va arribar al MR 11 va voler reunir-se amb alguns interns per informar-los del què suposava un MPiC i veure la seva reacció. Arrel de l'entusiasme que van mostrar es va decidir tirar-ho endavant.

[...] Claro a mí lo que me habían dicho era que iba a ser muy difícil poner en marcha en el MR 11 este proyecto porque ellos tenían nula tolerancia a la frustración. [...] Tenían poca constancia y estaban muy quemados de no poder hacer nada, de estar tan restringidos. Y hago una prueba, cuando llegué al MR 11 había un interno que había estado en el MR 7 y sabía cómo habíamos funcionado, entonces lo utilicé un poco de puente y le dije: “Vamos a hacer una reunión, que suba la gente que quiera, informamos y miramos a ver si a la gente le interesa o no”. Y la verdad es que fue bastante exitosa, que subió mucha gente y que a la gente se le veía con ganas y fue lo que me faltó para decir lo tiramos adelante. (Montse)

Després d'algunes reunions amb un grup d'interns es decideix en reunió que el 7 de febrer de 2017 es realitzin les primeres eleccions de les comissions al MR11.

Es constata que l'assoliment de les primeres eleccions dins del MPiC en el MR 11 ve determinat per una sèrie de factors a tenir en compte. El primer i principal és el compromís i la motivació d'una part de l'equip de tractament pel canvi de dinàmiques en el mòdul. L'experiència i la determinació de la Montse (PT1) i el

recolzament de la Dolors (PT2), així com la capacitat de treball d'ambdues que va fer possible la implementació del MPiC en un mòdul on la desesperació i la crispació constant el caracteritzaven. D'altra banda la motivació dels interns per aconseguir un gimnàs va fer possible la creació del MPiC en el MR 11.

El MPiC va començar a funcionar i després de les eleccions es va celebrar la primera reunió on es van decidir els presidents i els secretaris de les tres comissions, així com els vocals. Un cop designats els càrrecs, la primera cosa que es va decidir va ser la ubicació del gimnàs i la reubicació de la biblioteca i l'assignació d'aules, tal i com explica la Montse (PT1): “Entre todos íbamos viendo donde sería mejor, [...] los espacios para las aulas para poder hacer programa, el espacio del gimnasio, la biblioteca. [...] Yo creo que ha quedado bien y funciona”.

El Joan (PV1) va arribar poc després de les eleccions i va col·laborar en la distribució dels espais i no va posar cap problema perquè els interns s'organitzessin per reordenar el mòdul:

Jo la meva primera feina que vaig dur a terme aquí és obrir espais. [...] Tots els interns estaven al pati o a la sala de dia, o com a molt a la biblioteca. [...] Hi ha moltes aules que n' s'utilitzaven, i volíem fer activitats i necessitàvem més espai. Es va canviar la biblioteca, la vam posar a dalt perquè també vam tenir un donatiu d'ordinadors d' l'escola, deu ordinadors i ho van ficar el més semblant a una biblioteca del carrer. (Joan)

Per la Montse (PT1), hi va haver dos fets que van marcar la injecció de moral als interns, l'arribada dels ordinadors i l'obertura del gimnàs:

Cuando lo ponemos en marcha, yo pensé, esto va a costar. Pero hay dos inyecciones, los ordenadores donde el espacio cambió por completo y cuando cambia el espacio cambia un poco todo. Poder ver esa biblioteca ordenada, los ordenadores, todo cómo mucho más curioso. y luego qué nos dijeran que íbamos a poder poner en marcha el gimnasio, pues estas dos cosas acabaron de lanzar el proyecto (Montse).

Per als interns va ser molt important la redistribució dels espais, però també

canviar la imatge del mòdul i aprofitant els canvis d'ubicació dels espais van netejar-los, pintar-los i van recol·locar tot el material. També es van netejar i pintar tots els espais comuns del mòdul. El Jose (PI1) comenta que de tenir una paret bruta a una paret neta hi ha un món i que dona serietat al mòdul.

El Marcelo (PI4) comenta el procés i les actuacions que van tenir lloc en el mòdul després de la nova ubicació dels espais. D'altra banda, també explica que anaven conscienciant a la resta de companys del mòdul. Tot i que confessa que no havia estat una tasca fàcil, malgrat a la majoria d'interns els hi agradava que el mòdul estigués més net:

Después, queríamos cómo un poquito de vida y pintar nosotros mismos todo el comedor para que se viera algo de luz. Cuando comenzamos, los compañeros se extrañaban: "¿Tú qué haces pintando? Y yo le dije: "Yo lo hago por el bien de todos" [...] Y seguimos pintando, y vas convenciendo a los compañeros porque ven que tú haces el esfuerzo después de trabajar.

A los compañeros les gustaba que esté pintado, que esté limpio, no había tantas moscas, no había tantas palomas, esa suciedad ya no había. [...] Comenzamos una brigada de limpieza, voluntarios todos. Cogimos unos cubos, duchamos todo el patio, a raspar las paredes, a quitar las mierdas que estaban ahí metidas y la sala de día, el comedor, las aulas, limpiábamos todo para que se vieran un poquito mejor. Tú veías cinco, una semana, al otro día veías quince, después veías veinte. Tú veías que estaba limpio, y les gustaba. (Marcelo)

El procés de conscienciació de la resta d'interns, com s'ha comentat, no va ser una tasca fàcil perquè en el mòdul era inaudit que els interns col·laboressin amb l'equip de tractament i amb el personal de vigilància i molt menys treballar conjuntament per millorar les condicions de vida del mòdul.

Pera la Cristina (PD1), els interns són capaços de gestionar moments de crisi com es veu amb el canvi de mentalitat que van fer els interns dins del MPiC:

[...] Quan hi ha un moment de crisi normalment el qui millor es porta és l'intern. Hi ha aquest sentit comú col·lectiu una mica de que sempre pot passar alguna cosa, però en general la gent sap com ha' d'anar les coses per a benefici de tots i els interns també. (Cristina)

L'entusiasme dels interns participatius fa que el MPiC sigui una realitat. Aquests interns s'impliquen per la millora de la convivència en el mòdul, des de netejar i pintar fins a intentar de convèncer els companys més reticents al projecte. S'observa i es constata que els moviments dels espais realitzats dona credibilitat al projecte i dona confiança als interns amb el projecte.

L'obertura dels espais pel Joan (PV1) és molt important perquè els interns es reparteixen i utilitzen correctament els diferents espais en funció dels seus interessos i aficions:

Quan estàs obrint espais, la gent es difumina en diferents espais, ja no hi ha grupets al pati. [...] L'amuntegament produeix sempre una certa violència. [...] Tothom pot fer, més o menys, el què vol al seu temps lliure.

[...] La biblioteca, l'aula d'informàtica tenen deu ordinadors i és un espai molt agradable, amb llum natural. I el gimnàs que també l'utilitza molta gent i [...] també utilitzen molt la ludoteca, després tenen diferents aules de tractament [...] que les fem servir per activitats. (Joan)

El Jaume (PV3) creu que als interns l'obertura dels espais els hi proporciona capacitat per poder escollir que volen fer en cada moment i sortir de la rutina: "Els dona, dins de lo que pot ser perquè estan tancats, més llibertat i sobretot espai, espai per ells. [...] Dones un espai dins de lo que és una presó per poder sortir de la rutina".

Pel Jose (PI1) l'obertura dels espais és una descàrrega i fa que la gent estigui ocupada: "Es como si fuera una descarga, una descarga para todos. La gente ahora pasa más horas en las áreas que en el patio. La gente está ocupada."

Arrel dels anterior comentaris es desprèn que l'ocupació dels diversos espais del mòdul fa que la concentració d'interns al pati i a la sala de dia disminueixi. Es denota de les reflexions fetes pels interns la importància que té per a ells decidir que fer en el seu espai. El MPiC els hi proporciona l'oportunitat de realitzar activitats dins del mòdul en diferents espais.

Al mateix temps, estar ocupat posa de manifest que redueix les tensions en un mòdul, però tal i com admet el Jose (PI1), no és un camí fàcil: "La tensión no

acaba de un día para otro, porque eso es trabajo de varios días, de meses, pero bueno, de momento es una descarga para todos”.

Per a la Cristina (PD1) està empresonat és una de les pitjors coses que et poden passar i tenir accés als espais pot enriquir la qualitat de vida: “Estar privat de llibertat és una de les pitjors coses que hi ha i accés mínimament lliure a coses pues enriqueix molt la qualitat de vida”.

En el MR 11 a partir de l'aplicació del MPiC, l'estat anímic dels interns del mòdul va canviar i aquest fet va provocar menys conflictes i menys baralles. Segons el Miquel (PV2), l'actitud dels interns ha canviat: “Tengo que decir que la experiencia está dando resultado positivo, hay menos agresividad, están más abiertos a contar sus problemas, incluso algunos ayudan a otros compañeros”. I el Joan (PV1) reafirma les paraules del seu company i comenta que gràcies al bon clima del mòdul, la conflictivitat del mòdul és baixa:

Muy bajo [fent referència al nombre de parts]. Yo desde que estoy aquí muy pocas peleas, tan puntuales que se diluyen. [...] El modelo de participación trabaja el clima social del módulo, si el clima social es bueno, hay buen rollo, la gente ríe. (Joan)

El Jaume (PV3) afirma que quan estava al DERT en poques ocasions hi havia interns del MR 11: “Jo estava al DERT [...] i alguna vegada apareixia algun del MR 11, però comparant-ho en èpoques anteriors molt pocs”.

La Glòria (PJ2) comenta que dins d'un mòdul de MPiC els nivells d'ansietat i tensió baixen i estadísticament està comprovat que hi ha menys incidents:

[...] L'altre dia la doctora del mòdul ens deia: “si tots els mòduls fossin de participació jo receptaria menys pastilles”. A mi em va deixar glaçada però és que té raó. Els nivells d'ansietat comparats amb altres mòduls han baixat en picat, però es que, jo tinc accés a les estadístiques de incidents, els incidents greus gairebé han desaparegut i els incidents lleus en els mòduls de participació també s'han reduït. [...] El model de participació t'està donant un marc per a entonar tot aquest malestar de l'intern i la convivència diària i donar-li sortida. (Glòria)

El Jaume (PV3) quan va entrar al MR 11 el primer que va sentir és la tranquil·litat del pati: “El que es nota molt al pati és la tranquil·litat, perquè això es nota, quan hi ha tensió i quan no”.

El fet de poder participar en diferents activitats o tasques fa que el mòdul segons la Montse (PT1) estigui més tranquil: “El módulo está más dinámico y más tranquilo” i tant la Montse (PT1) com la Dolors (PT2) opinen que el nivell d’angoixa i ansietat ha baixat a partir de la implementació del MPiC:

El MR 11, qui l’ha conegut a moments “xungos”, [...] és un mòdul amb un nivell alt de conflictivitat, elevat no, elevadíssim. I on poden haver-hi incidents greus. Llavors, treballar així baixa moltíssim el nivell de pressió. Moltíssim, és com descomprimir una olla. La tensió i l’ambient era sostingut. I llavors, poc a poc es van fent passets. (Dolors)

Es verdad que en el MR 11 el nivel de conflictividad ha bajado y que ellos muchas veces lo explican: “Bueno, es que antes, si tenemos todo cerrado y el único espacio que tenemos es el patio y lo único que tenemos es que mirarnos unos a los otros, pues la hostilidad crece”. (Montse)

Els canvis realitzats en l’entorn segons la Dolors (PT2) fa que els interns es trobin molt millor: “Els, estan encantats. Son més agraïts, estan contents”. I aquesta sensació la tenen tots els interns del mòdul:

A l’intern li aporta mitja vida, li aporta un entorn molt més agraït, molt més agradable, es converteix en un entorn més net, més saludable. Els hi aporta a tots, als que participen i als que no participen. (Dolors)

I també la Cristina (PD1) opina que un mòdul ocupat rebaixa el conflicte: “Estar ocupat rebaixa moltíssim el nivell de tensió i hi ha menys possibilitat de trobar conflicte. Sí que baixa, i tant, com més ocupació menys conflicte.”

Es dedueix dels comentaris de tots els agents implicats directes i indirectes que l’obertura dels espais i les activitats proporcionen als interns tranquil·litat i benestar que repercuteix en el clima del mòdul disminuint el nombre d’enfrontaments i baralles.

6.2.2. Potenciant l'autonomia i l'autoestima

Com s'ha indicat anteriorment, una de les primeres coses que es fa quan una persona interna entra en un centre penitenciari, concretament en el departament d'ingressos, és treure-li el DNI i donar-li un carnet que l'acredita com a intern/a. Segons Goffman (1998) hi ha un abandonament de la identitat, l'intern/a perd la seva identitat anterior, no tant sols física sinó també socioafectiva. Per a la Cristina (PD1) el pitjor a l'entrar a presó és la pèrdua d'intimitat. I per al Rubén (PI3) quan entres a una presó deixes de ser una mica persona:

Una vez que entras en prisión dejas de sentirte un poco persona y el que te puedan hablar un poco de tú a tú sin los estereotipos que nos hemos creado o esa etiqueta con la que llegamos aquí, para una persona es muy importante. (Rubén)

En aquell moment no pot decidir gairebé res sobre la seva vida en el centre. Hi ha una pèrdua en la capacitat de decidir, fet que els fa persones dependents, tal i com afirmen Pérez & Redondo (1991). A partir d'aquí Valverde (1991) afirma que l'intern/a s'adapta a què les coses li vinguin donades, pel qual adopta una actitud passiva.

L'impacte psicològic de la privació de llibertat és tant gran que segons com comenta el Jaume (PV3), alguns interns tenen greus problemes quan surten a l'exterior: "L'impacte psicològic de sortir al carrer és una brutalitat perquè aquí es senten segurs però a fora ja no". I el Jaume (PV3) i la Montse (PT1) també comenten que a presó ho tenen tot fet i aquesta no és la realitat que es trobaran al carrer:

Ho tenen tot fet. Tenen l'esmorzar fet, es queden al pati, fan esport, una altra vegada el dinar fet que se'l troben a la taula i així el dia a dia. Però clar, el dia a dia al carrer no és aquest. (Jaume)

Primero, que se lo damos cómo todo hecho y aquí es muy fácil que al final se adapten al medio y se sobreviva con éxito, pero es qué luego tienes qué volver. Este no es tú espacio natural, tienes qué volver. Muchas veces lo que pretendemos es la adaptación al medio, pero es qué no es natural esto. Entonces

qué pasa qué te adaptas aquí, pero rompes con lo de afuera, ¿y cuándo tienes qué volver? (Montse)

Segons la Mònica (PD2), si una persona interna vol, no fa falta que prengui cap decisió mentre estigui empresonat, l'actual sistema penitenciari els permet sobreviure.

A presó no s'ha de qüestionar si necessita guanyar diners per mantenir-se, per l'alimentació, no s'ha de planificar les activitats. I si vols amb tot el que et dona l'administració podries subsistir, no necessaries ni treballar, ni fer absolutament res. Els serveis mínims els tens coberts i tampoc es això. Teòricament, estar en una presó, l'objectiu, no és estar aquí com a un moble més sinó és treballar tot allò que t'ha portat a estar a la presó per sortir fora i no tornar a caure igual. (Mònica)

El Pau (PJ1) comenta que alguns interns, dins del MPiC, li diuen que és la primera vegada que prenen una decisió. Per tant, el que busca el model és responsabilitzar a la persona la interna dins de la seva vida penitenciària:

Al final el medi tancat i el medi penitenciari borrega als interns. [...] Hem de reduir al mínim aquests espais i hem d'ampliar al màxim el que depengui de la decisió de l'intern de que faci una cosa o un altre. En aquest sentit és responsabilitzar-los i això apodera i fa sentir millor. Porta molts beneficis en la vida dels interns.

[...] El que es busca és que l'intern sigui responsable també de la seva vida penitenciària, del seu itinerari dins d'un centre penitenciari. Involucrar-lo en la seva vida a dins d'un centre penitenciari. Els interns que estan a un mòdul de participació també fan un creixement personal. (Pau)

Per a la Glòria (PJ2) el model busca trencar amb una cultura que invalida a la persona interna com a persona i garantir tots els seus drets, exceptuant la llibertat:

[...] El model intenta anar a incidir en aquella subcultura "carcelària" que incapacita a l'intern més que el rehabilita en el seu dia a dia. [...] Clar, com dintre de la presó pots establir mecanismes per garantir tots els altres drets que té l'intern a part de la no llibertat? És molt complicat. Aquest model, obre portes en això. (Glòria)

Dins el MPiC, l'obertura d'espais amb diferents activitats en cadascun d'ells dóna l'oportunitat a la població interna de decidir què fer en cada moment, ja que els espais estan oberts tot el dia exceptuant les hores del menjador.

El Rubén (PI3) també valora poder ocupar el temps lliure que té al mòdul amb les activitats que hi ha a les diferents sales. Aquesta ocupació afirma que fa que puguis aprofitar el dia:

Porque puedes aprovechar el día al máximo. Todos esos ratos muertos que no sabes que hacer pues con el aula TIC puedes empezar a aprender el office, tiene muchísimas aplicaciones para trabajar con ellas y aprender. En la ludoteca, es otra forma de actuar con los compañeros. El gimnasio, es una forma de cuidarte día a día a ti y quemar ese estrés o ansiedad que este mundo nos crea. Es una forma de aprovechar el tiempo que tienes. (Rubén)

És molt important que cadascú trobi el seu espai. El poder decidir comporta un canvi de dinàmiques i d'ambient en el mòdul, tal com afirma el Roger (PT5): “El model de participació ajuda a l'ambient, a la cohesió, a que ells se sentin millor, amb més autonomia, amb capacitat de certa decisió sobre alguns temes o que se'ls té en compte”.

Per tal de què les persones internes puguin decidir certs aspectes de la seva vida al mòdul se'ls ha d'escoltar. Segons la Glòria (PJ2): “donar veu als interns aporta molta informació si es fa una escolta activa”. El model intenta que la persona interna opini i es responsabilitzi de les seves accions:

El MPiC és molt beneficiós en quant al clima ambiental del mòdul. Treballar amb els interns i les internes [...] que s'autogestionin i que ho aprenguin perquè quan sortiran d'aquí no hi haurà ningú que els cridarà al recompte, ni els dirà el que han de fer o deixar de fer. Llavors, el model de participació es això, que ells se sentin part del sistema i que ells puguin donar la seva opinió perquè la presó no deixa de ser la seva microfamília temporal d'aquella època. (Glòria)

Segons el Roger (PT5), el MPiC fomenta la participació i l'autonomia, bàsica per aquells interns del MR 11 que passen tants anys a la presó sense prendre decisions:

Intenta fomentar la participació i l'autonomia dels interns que és molt important, perquè hi ha gent que té condemnes llargues com és al MR 11, passen molts anys aquí dintre sense decidir res. [...] Aquesta part, la tenen molt rovellada pel sistema. (Roger)

I per a la Cristina (PD1) també és molt important escoltar a les persones internes per fer-los partícips del seu programa de tractament i deixar l'actitud paternalista duta a terme fins ara:

Fer partícip l'intern o l'interna en el tractament perquè [...] els expliquem als interns les cosetes que han de fer. Primer hem de mirar del que són capaços, [...] i nosaltres comprometre'ns al canvi i hem d'escoltar-los. I també val la seva opinió perquè hem ja de superar la fase paternalista en la que nosaltres sabem el que li convé a l'intern. (Cristina)

Segons la Mònica (PD2) quan dones veu a la persona interna, aquest està més motivada per participar en el seu propi tractament: "S'ha de preguntar a l'intern i això no vol dir que perds autoritat, això vol dir que impliques a l'altre en el seu propi tractament i així facilites que ell estigui més motivat".

També el Roger (PT5), que porta quatre mesos al mòdul valora molt positivament donar veu a la població interna per tal de trencar els efectes de la presonització i treballar l'autonomia:

El tema de que ells tinguin capacitat d'organitzar activitats, fer assemblees, parlar, expressar-se, dir la seva opinió, queixar-se, [...] implicar-se, pues aquí estàs treballant autonomia, responsabilitat, implicació, solidaritat, resolució de conflictes, empatia indirectament, estàs treballant moltes coses importants. [...]Perquè després a fora no hi ha reglament, hi ha parets, no hi ha funcionaris, no hi ha control. [...] Tenim persones aquí dintre que els estem aplicant un sistema que a fora no el tindran, el MPiC intenta una mica superar aquests problemes. (Roger)

Per ala Montse (PT1) és fonamental el fet que la població interna pugui donar la seva opinió i pugui decidir algunes de les coses referents a la seva vida en el mòdul. D'altra banda, Montse (PT1) comenta que quan apoderes a les

persones internes, aquestes són capaces d'innovar i crear projectes que ni tant sols elles mateixes pensaven que en fossin capaces.

Hay una cosa que es súper importante en el modelo de participación, y esto crece con el modelo, el hecho de que ellos puedan opinar y que sean ellos los que decidan cómo tiene que ser algo. De hecho, te das cuenta que cuando lo prueban y ven que proponen algo y deciden, se vienen arriba. Porque luego están todo el día inventando y proponiendo. Es fantástico, ¿no? (Montse)

Per a la Mònica (PD2)aquelles petites concessions que no suposin cap risc de seguretat per a les persones internes són mitja vida:

Per a tu una petita concessió no és res, però per a ells és molt. [...] Jo crec que l'objectiu principal, és fer partícip a totes les persones i donar-los la capacitat crítica i de poder donar un petit poder amb petits objectius que puguin participar. (Mònica)

Es posa de manifest la poca, per no dir nul·la participació que té la població interna en les decisions que afecten el seu dia a dia des del primer moment que entren en un centre penitenciari. El MPiC intenta trencar amb el paternalisme exercit fins ara a les presons i que la població interna participin, opinin i dialoguin sobre la seva vida a presó i es facin responsables del seu itinerari penitenciari. Així mateix, quan dones veu a la persona interna i aquesta veu el resultat de la seva aportació és capaç de crear i innovar qualsevol projecte.

Segons Lorente & Joven (2009, p. 68): "Formar per l'autonomia és un dels objectius de pràcticament tots els projectes educatius". Per ala Montse (PT1) el més important en el mòdul és que hi hagi moviment autònom sense conflictes: "Quiero un módulo dinamizado, quiero un módulo sin conflictos. Quiero un módulo en el que sea dentro de lo posible autónomo".

Potenciar l'autonomia fomenta l'autoestima. Per potenciar l'autoestima s'ha de trencar amb l'estigmatització que tenen les pròpies persones internes i la creada pel propi personal penitenciari. Per a les persones de tractament donar veu als interns del MR 11 després de tant de temps sense ser escoltats els hi provoca incredulitat:

Saber que pots tenir veu en un lloc on estàs privat de llibertat, que tens tants drets restringits..., no estan acostumats a poder decidir. Estan acostumats a funcionar aquí com les ovelles. Cap aquí, cap allà i tot marcat amb horaris, amb normatives i llavors, quan els "i dius: "No, tu també pots decidir fer coses.". És com: "No, seguro que no me dejan", "Segur que ens diran que no." [...] És 'n tema d'autoestima i que ells no estan acostumats a tenir veu. Estan acostumats a tenir queixa. (Dolors)

Tenían cierta desconfianza de que esto no lo vamos a conseguir. Vamos a pedir cosas y ya verás cómo nos lo niegan todo. (Montse)

El Marcelo (PI4) comenta que quan els hi explicaven a la resta dels interns que s'anava a fer un MPiC per a millorar la convivència en el mòdul no s'ho creien. A més, els tractaven d'espietes per reunir-se amb el funcionariat i l'equip de tractament:

Fue una época muy extraña, nosotros queríamos poner nuestro granito de arena. [...] Hablamos que se va a hacer una comisión deportiva, educativa y convivencia, todo el mundo se extrañaba y decían: "Que tú eres... un chivato... que tú eres una perra "; "¿Por qué hablas con los funcionarios? que esas cosas nunca se van a hacer así, porque siempre nos han llenado de falsedades". Pues, eso era lo malo, que siempre nos decían que sí, pero nunca se cumplía. Y claro, cuando vimos a la Montse y la Dolors que en una reunión hablaron ellas delante de los funcionarios y nos defendieron, nosotros nos quedamos, como que ya era hora. (Marcelo)

El camí per creure que podien tirar el projecte endavant no va ser un camí de roses i fins i tot després d'aprovar-se el MPiC en el MR 11 hi seguia havent reticències per part dels interns. El Marcelo (PI4) explica que no va ser fins que es va pintar el mòdul, es va fer la primera barbacoa i quan van portar el primer material esportiu que els interns van creure amb el MPiC.

Pero se fueron convenciendo cuando pintábamos, cuando trajeron la barbacoa, y cuando trajeron cosas del deporte estaban contentísimos y decía: "Esto se va a conseguir". (Marcelo)

Tot i les reticències inicials dels interns més rígids al canvi, el Joan (PV1) comenta que l'evolució del projecte és favorable i que fins i tot els que no volen saber res a nivell tractamental participen de les festivitats organitzades per les comissions:

Hay gente que decide no hablar con los de tratamiento, y tampoco se implica nada, pero está aquí, no molesta, no se implican, pero tampoco critican lo que se hace, incluso cuando hay alguna festividad participan porque les conviene, aunque sea una barbacoa, o la fiesta musulmana, o la fiesta de la fruta, o cualquier evento. (Joan)

I tal i com afirma la Glòria (PJ2), a partir dels petits canvis es pot canviar la dinàmica dels centres i començar a crear-ne d'altres que potenciïn la qualitat de vida dels interns: "Els grans canvis que s'aconsegueixen en les grans col·lectivitats venen de les petites coses de la quotidianitat que s'han d'atendre".

Per a la Dolors (PT2) l'autoestima és la base perquè les persones internes gestionin totes les qüestions relacionades amb la privació de la llibertat: "L'autoestima és la base perquè hi hagi menys conflictes, fa que sàpiguen gestionar millor els problemes". Aquest és un dels objectius del projecte del MPC, tenint en compte que una de les primers lluites en què s'enfronta la població interna quan entra a presó és la gestió emocional, aconseguir mantenir nivells acceptables d'autoestima per tal d'afrontar la seva condemna i el seu procés en un centre penitenciari.

L'estigmatització, a vegades pot venir causada pel propi personal professional. La Dolors (PT2) comenta que si a les persones internes no les tractes com a persones, elles acaben per no sentir-s'hi

Molts d'ells no se senten persones, a mi m'han verbalitzat: "Hasta que usted no llegó a este patio, a mí nadie no me había llamado ni para escupirme". [...] Que et diguin: "Em fas sentir persona". És molt dur haver de sentir això! (Dolors)

El Marcelo (PI4) destaca la importància de ser tractats com a persones per part de l'equip de tractament per millorar l'autoestima, així com la potenciació d'aquesta a través del MPC:

[...] Te tratan como persona y eso es lo más importante para nosotros. Cuando estamos presos que te traten como persona, te llena de autoestima. Te sube la moral bastante y claro cuando hubo el módulo de participación, aún más.
(Marcelo)

Es desprèn de les paraules del Marcelo (PI4) i la Dolors (PT2) que els interns del MR 11 demanaven el que possiblement volem totes les persones, ser tractades amb respecte, que és un dret fonamental. En la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea en el seu article 1 parla del Dret de la Dignitat: “La dignitat humana és inviolable. Serà respectada i protegida” (2001, p. 23)

Es dedueix dels comentaris anteriors que l'entrada a presó i les experiències viscudes en ella disminueixen la confiança d'un mateix. Donar-li veu no és suficient, sinó que s'ha d'atendre a les demandes col·lectives. La tasca de l'equip educador és bàsica dins d'aquest procés per tal d'acompanyar-los en les seves prioritats i facilitar-los-hi el camí. A partir de l'èxit en els objectius proposats, l'autoestima grupal i individual es veu reforçada.

A partir de la dependència a la institució comentada anteriorment, les persones privades de llibertat pateixen una pèrdua de responsabilitats, tal i com cita Earle (2014). Una altra forma de potenciar aquesta autoestima és la de responsabilitzar la població interna de certes tasques. El MPiC responsabilitza les persones internes en diverses facetes. Els representants a les comissions i els responsables dels espais. El Joan (PV1) comenta que a aquestes responsabilitats fa que els interns es sentin reconeguts, potenciant així, la seva autoestima.

Aquí el interno deja de ser anónimo. Uno es el encargado del economato, el otro es el encargado del gimnasio, este de informática, este está en las comisiones. Todo el mundo más o menos tiene algún cargo o carguillo y el hecho de asumir esa responsabilidad a ellos les da cierta importancia. (Joan)

El sistema penitenciari té un llarg recorregut per tal d'assumir la responsabilitat de no crear dependents del propi sistema, la població interna. Es posa de manifest que és necessari dotar d'eines i recursos per tal de potenciar les capacitats i habilitats de les persones privades de llibertat fomentant l'autonomia i l'autoestima. Aquestes accions evitaran l'apatia dels patis i millorarà la qualitat de vida.

6.2.3. Apropant-se a la vida en llibertat

Els centres penitenciaris exclouen de la societat aquells individus que pels seus comportaments són castigats, i al mateix temps té la labor de rehabilitar-los i reinserir-los a la societat. És possible? Segons la Glòria (PJ2) les persones internes viuen en una societat temporal, el mòdul. Han de saber conviure en ella apoderant-los perquè opinin sobre com podria millorar la seva vida a presó.

Segons la Glòria (PJ2), a través del MPiC es busquen formes de treball similars a les que hauran de dur al carrer: "Poder establir mecanismes molt més semblants amb lo que és la vida en llibertat, facilita tant el dia a dia com molts elements de reinserció".

El Pau (PJ1) explica que recorda haver anat a una reunió de comissions i tot el que estaven treballant eren les eines bàsiques per afrontar la vida al carrer:

Jo recordo haver assistit a comissions on hi havia interns que era per flipar: l'ordre del dia, l'acta de la reunió, els acords presos. Tot això el que fa és donar-los-hi eines bàsiques per després poder afrontar lo que és la vida en llibertat. (Pau)

Segons el Rubén (PI3) el mòdul és el més semblant a la vida al carrer, on et pots gestionar el teu temps i les activitats:

El MR 11 es bastante más parecido al mundo real de la calle, en la cual tienes la posibilidad de poderte autogestionar dentro del módulo. Tienes diferentes actividades de deporte, gimnasio, ludoteca, biblioteca, ordenadores. Hay una gran variedad de cosas que en otros módulos carecen de ellas. (Rubén)

També el Tomás (PI2) coincideix amb la idea de que el MPiC permet crear una situació similar a la de fora la presó, de “normalitat”, dins d’un centre penitenciari. Això li permet assumir unes responsabilitats com a membre de la comissió que són semblants a les que ja exercia al carrer, i li dona satisfacció poder contribuir a viure millor dins a presó:

És una miqueta com el carrer. Vas al treball, tens responsabilitats, tens reunió, no pots posar les coses a qualsevol lloc. [...] Hi ha hagut molta evolució del que antigament era la presó a ara.

Sóc president de la comissió de convivència. [...] Sempre he tingut vocació de parlar amb la gent. M’aporta satisfacció. [...] S’ha d’intentar viure el millor possible. M’agrada, és divertit, és diferent. (Tomás)

També el Jose (PI1) fa el mateix símil amb la tasca del president d’escala a l’hora d’organitzar reunions o esdeveniments. El MPiC et dona l’oportunitat de posar-te a prova a l’hora d’organitzar alguna activitat.

Yo he tenido que ser presidente de mi escalera, y el presidente en teoría tiene que ir a todas las reuniones, tiene que convocar las reuniones. Y bueno, yo le encuentro ese símil. Esto te vale para la vida exterior. Hay gente aquí que no sabe lo que es organizar algo. Pues, el simple hecho de organizar algo ya te vale a ti para cuando tú estés en la calle, organizar algo para tu mujer o para una fiesta. Dices: ¡vaya tontería! Bueno, es una tontería, pero hay que organizarlo. (Jose)

Buscar la màxima normalització de la vida a presó fa possible l’adquisició i la continuïtat de conductes pro-socials i pro-actives vers la incorporació de la vida en societat. Aquests conductes i actituds tindran efectes positius sobre l’autoconcepte d’un mateix i afavoreix la realització personal.

La Cristina (PD1) apunta que aquest tipus de projecte potencia trencar amb la dependència social de presó i que les persones internes es responsabilitzin i aprenguin diferents formes de funcionar: “Crec que ajuda a la trajectòria dins de presó. Que ajuda a sortir abans i crec que també aprens amb això maneres de funcionar [...] que et poden servir fora. Perquè es responsabilitza més a la gent”.

El Jose (PI1) explica clarament el que significa per a ell la responsabilitat en aquest tipus de model i com el pot ajudar un cop surti al carrer a diferència del què no fa res en tot el dia:

Tener que llevar a cabo un proyecto, te crea una responsabilidad. Redactar es una responsabilidad. [...] Las comisiones te ayudan a tener esas responsabilidades. [...] Aquí es un incentivo, ahora tengo que hacer esto, vamos a organizar esto y lo podemos tirar para adelante, es una responsabilidad menor que en la calle, pero bueno no dejar de serlo. Es super positivo para las personas. (Jose)

Pel Rubén (PI3) és una responsabilitat formar part de les comissions per la confiança que li han donat la resta d'interns a l'hora de votar-lo: "La verdad que es una responsabilidad, es orgullo pero responsabilidad, porque es una confianza que ha depositado la gente en ti y bueno, intento día a día hacerlo lo mejor posible y poder hacer lo que pueda para ayudar".

Així mateix el Marcelo (PI4) comenta que el MPiC l'ha ajudat a ampliar la seva mirada i a partir d'aquí tenir la possibilitat de poder escollir: "Esto te sirve a ti y si quieres hacer algo, puedes escoger algo diferente".

I la Montse (PT1) considera que els valors que es treballen amb les persones internes en el MPiC, els interioritzen: "No se lo van a dejar aquí dentro, los valores defendidos. No, tú conoces algo y lo asimilas ya va contigo, donde estés... yo creo que sí que les influye". I la Dolors (PT2) comenta la importància de donar-los-hi eines i models diferents perquè ells puguin gestionar les situacions conflictives del dia a dia: "Els hi dona eines que no tenien per gestionar millor les històries, a nivell de resolució de conflictes i a nivell de situacions estressants. I veuen models diferents de funcionament".

En contra de les opinions precedents, el Tomás (PI2) opina que és difícil que el programa de tractament o el MPiC et faci canviar valors o actituds. Segons el mateix intern (PI2), la gent que participa a les comissions ja té un tarannà diferent. Opina que potser amb algú li aportí algun aprenentatge però en definitiva ets tu qui decideixes canviar o no quan entrés a presó:

Quan tu entres a la presó, tu saps si vols canviar o no. El programa no et farà canviar. [...] Doncs, això és el mateix. La gent que ve aquí a les comissions, és perquè tu ja tens una trajectòria a la teva vida i t'agrada això. [...] Jo crec que ja ho portes dins. Hi ha alguna gent que sí, però que li aporti alguna cosa o després al carrer ... no ho sé. (Tomás)

Seguint la mateixa línia, la Montse (PT1) comenta que no formar part d'una comissió no vol dir que no tinguis una bona evolució penitenciària, tot i que pensa que participar-hi podria contribuir:

No está relacionado qué tú te impliques o qué formes parte de una comisión, [...] que tu evolución sea brillante y acabes saliendo qué es lo que te toca. Aunque yo creo que siempre va relacionado con ello de alguna manera. (Montse)

Es posa de manifest la necessitat de les persones privades de llibertat d'assumir responsabilitats per tal d'afrontar la seva vida a l'exterior amb certes garanties d'èxit. Tot i que cada persona interna és lliure d'escollir el seu camí dins de presó, i no és indispensable participar en el MPiC per tenir una evolució favorable dins del centre. El MPiC tant sols ofereix eines i estratègies diferents per poder ampliar el ventall d'eleccions dels interns.

L'apropament a la vida a l'exterior es materialitza quan una persona interna passa a tercer grau. El Pla Funcional del CP Brians 2 estableix que quan un intern completa el seu PIT satisfactòriament i s'aprova el seu primer permís, l'intern passa al mòdul de permisos de la seva àrea de tractament. En el cas del MR 11, l'intern passa al MR 14. El fet de passar d'un mòdul on s'aplica el MPiC a un mòdul en què no l'aplica, tot i que sigui un mòdul de permisos, segons els interns els hi provoca una involució en la vida a presó ja que no poden gaudir de les avantatges de viure en un mòdul on s'aplica el MPiC. Tots ells mostren interès en retornar al MR 11 i poder sortir de permís des d'aquest mòdul, però el Pla Funcional no ho fa possible.

El Tomás (PI2) comenta el què li han explicat els antics companys de les comissions a l'hora de passar al MR 14: "És clar, perquè tu estàs aquí bé. Tu

creus que quan ja tens el permís, vas a un altre lloc com millor, i no. El que passa és que vas cap enrere regimentalment, no personalment”.

La Dolors (PT2) i el Jaume (PV3) opinen que aquesta circumstància és un trencament a la vida de l'intern a presó i un trencament amb l'equip de tractament que l'ha dut fins aleshores, sobretot per aquells interns que han lluitat per la millora del mòdul i s'han involucrat en el MPiC:

A mi l'única cosa que m'ha sabut molt greu i que sí que m'agradaria remarcar molt, és que per com està dissenyat el centre, pel pla funcional que té, els interns que van començar ja no hi són i estan vivint la cadena permissiva al MR 14. I això ells ho viuen molt malament, i nosaltres també. [...] ells se'ls hi suma ara, a l'estar en el MR 14 amb les angoixes de les sortides, amb un equip nou que tampoc coneixen, que a més a més, és molt diferent al MR 11.

No ho vull viure com una dificultat, sinó com un aspecte a millorar. Perquè això és un tema del Pla Funcional que es podria dissenyar que els mòduls de gestió participativa, la persona que decideixi involucrar-se pugui quedar-s'hi, i no li afecti en el seu tractament, i que es puguin gestionar les sortides des d'un mòdul de gestió. Al MR 7 és fa així. S'ha proposat a la Direcció però no és una prioritat per a ells. (Dolors)

Jo deixaria que la seva evolució sigui des de que van d'entrar [...] fins que surts, al mateix mòdul. No fer tants canvis, perquè clar el MR 14 no té res a veure amb aquest. Molts diuen que els agradaria tornar al MR 11. [...] Tens tota l'evolució en el mateix mòdul amb els mateixos funcionaris i amb la mateixa junta de tractament. (Jaume)

El Pau (PJ1) considera que s'ha de minimitzar la mobilitat de la població interna perquè els equips de tractament del seu mòdul en puguin fer un seguiment més acurat i els puguin acompanyar amb les seves necessitats:

Quant més coneixement tens d'un intern millor aniràs. Això passa també perquè els mòduls no és que hagin de ser estancs però s'ha de reduir la mobilitat. [...] La persona quan entra a una presó ha de tenir el seu itinerari de rehabilitació, s'ha de saber quines són les seves necessitats i quines són les activitats que haurà de realitzar per donar resposta a aquestes necessitats. [...]

I com més redueixis aquest moviment, més coneixement hi haurà sobre l'intern.
(Pau)

Es reflecteix que el que més desitja la població interna és passar a la següent fase en la seva trajectòria penitenciària que és gaudir de permisos. En aquesta fase penitenciària, les persones internes entren en un seguit de dubtes i angoixes. El gaudiment de permisos passa per un canvi de mòdul on el funcionament és diferent, l'equip de tractament és diferent i el personal de vigilància també. La vinculació amb l'equip de tractament és fonamental en aquesta etapa i els canvis no faciliten el seguiment de les persones internes.

Per a la Dolors (PT2) cada vegada que algú de les comissions canvia de mòdul és una pèrdua de valor capital i a més a més hi ha d'haver una reestructuració de les comissions:

La gent que se'n va, és valor que perdem. És valor capital. La gent que se'ns en va amb proposta de permís és la gent que està més vinculada a les comissions. Si tinguéssim aquí tots els que van començar el projecte i seguissin aquí sortint de permís, potser tindríem una sala de reunions amb cinquanta tios. Però clar' si te m'emportes el valor capital, si t'emportes la matèria prima. Montse i jo cada vegada que marxa una fornada, hem de tornar al començament. (Dolors)

Tot i així, el Joan (PV1) comenta que tot i que hi ha hagut canvis en les comissions, el projecte segueix tirant endavant amb la incorporació de nous membres:

Han cambiado las comisiones porque también va cambiando la gente, no es un módulo estático. Es un módulo muy dinámico. [...] Els presidents de les comissions han anat canviant, lo bo que té és que la gent escollida ha agafat pel mànec aquesta responsabilitat. (Joan)

El Joan (PV1), inicialment pensava que la motivació dels interns aniria decreixent i participarien menys, però afirma que no ha estat així i que el projecte s'ha assentat, independentment dels membres que conformin les comissions:

Sí, s'ho han pres amb responsabilitat. Al principi 'a gent s'ho pren amb molta més ganes, pensava que això aniria baixant amb el temps. O quan canviés la gent que ho van començar. I no, hem arribat a un punt que e' mòdul s'ha assentat, has d'estar pendent, però bé. (Joan)

Després de tres anys de funcionament del MPiC, la Montse (PT1) afirma que hi ha hagut un canvi perquè hi ha molt pocs interns dels que el van iniciar. Tot i això, els que van venint ho aprecien i alguns participen activament de les reunions:

Indudablemente ha habido un cambio principalmente porque quedan muy poquitos de los que estaban. [...] Pero es verdad que los internos que llegan al verlo ya implantado como que se suman, se suben al carro. [...] La gente que viene del área estándar, ve un cambio increíble, pues a nivel de instalaciones, a nivel de racionamiento y ellos lo aprecian, y gente que viene de otros centros también lo valora porque en otros centros no se está funcionando así.[...] Cuando llegan y se lo encuentran, de hecho, la gente que viene de otros módulos parece que es como la más predispuesta a sentarse en la mesa, aunque no sean miembros de la comisión. (Montse)

Es constata la importància de mantenir el bloc de la població interna que forma part de les comissions per donar consistència i continuïtat al MPiC. Per una banda, per l'estabilitat emocional de les persones internes vinculades al projecte, podent seguir participant del model i dels seus beneficis, així com per fer el seguiment de les seves sortides amb el propi equip de tractament amb el qual ha establert un vincle de responsabilitat i de confiança. D'altra banda, per la pròpia consistència del projecte dins del mòdul amb les persones internes compromeses amb el MPiC que són facilitadores de la convivència i de la participació de la resta de població interna del mòdul. Per contra, també fa possible que noves persones internes puguin rellevar i apoderar-se en un mòdul que els hi facilita aquesta possibilitat i prendre responsabilitats individuals.

Per a la Glòria (PJ2) les persones internes participatives que passen a un mòdul de permisos han de passar a ser agents de canvi i emportar-se el què han après al medi obert:

Hem d'aprofitar aquests interns ja conscienciats, ja participatius que se'n van al MR 14. Ells també són agents de canvi. [...] Aquest intern és un valor en positiu perquè ja sigui que passi a tercer grau, que vagi a centre obert, que vagi on vagi, això s'ho emportarà. (Glòria)

Segons la Mònica (PD2), després d'escoltar la petició de l'equip de tractament i dels interns del MR 11 de romandre al mòdul si ets un membre actiu del MPiC un cop t'arriba el primer permís, aposta perquè siguin aquests interns els que impulsin el MPiC en el nou mòdul i buscar nous mecanismes de funcionament si es tracta d'un mòdul de permisos:

A una de les primeres assemblees que he assistit, una de les peticions que hem van fer va ser precisament aquesta. [...] Igual no és quedar-se al MR 11 sinó convidar al MR 14 a que s'emmiralli del MR 11.

El plantejament aquí s'ha de fer a la inversa, [...] hem d'aspirar a que el 14 sigui un nou projecte de model de participació. Serà més complicat perquè el 14 és més movable, [...] pues igual hem de fer una adaptació. [...] El reglament amb això és elàstic. [...] Per tant, és donar l'opció als professionals i als interns de plantejar-ho. (Mònica)

Per a la Montse (PT1) l'aplicació de model és prou flexible com per poder-se aplicar també en els mòduls de permisos, la qüestió és buscar la millor fórmula de participació a cada mòdul:

[...] En un módulo de permisos se pueden hacer muchísimas cosas, yo creo que es casi donde más encaja el MPiC, pero al final es buscar fórmulas. [...] Y en módulos de salida encima puedes mover a la gente, que de lo que se trata es también de eso, de tirar para afuera y de buscar recursos y de buscar contactos fuera. (Montse)

Es qüestiona que les persones internes participatives del model s'hagin de quedar en el mateix mòdul un cop arriben a la situació de permisos per nivell de seguretat de la pròpia població interna i es proposa que siguin aquestes les que promoguin un canvi en el nou mòdul. El model es prou flexible per establir eines i mecanismes de participació, tant sols fa falta que tots els agents implicats estiguin motivats.

6.3. Canviant mentalitats

6.3.1. La motivació dels agents implicats

El MPiC només pot tenir lloc en un mòdul on tots els agents implicats estiguin motivats per dur-lo a terme. Per aconseguir-ho hi ha diverses resistències que s'han de vèncer, la primera de les quals són les dels pròpia població interna.

Segons la Montse (PT1) les poques expectatives de futur que tenen alguns persones internes poden dificultar l'aplicació del MPiC en certs mòduls. Reconeix que aquells interns que estan al MR 1, 2, 3 i 4 que tenen condemnes molt llargues pot resultar difícil motivar-los per dur a terme el MPiC. Tot i així quan interns d'aquests mòduls s'incorporen al MR 11 no tenen cap tipus de dificultat en adaptar-se:

Algunos de ellos las expectativas que tienen son muy a largo plazo, la desmotivación es más grande. [...] Pero qué no digo qué no se pueda hacer, pero qué digo qué igual, cuesta más. [...] Cuando gente del MR 2, MR 3, y MR 4, viene al MR 11, se engancha muy rápidamente porque ven el cambio. Pero claro allí, la realidad es la que es y todos tienen la misma realidad, igual es un poco más complicado en cuanto a motivarlos. (Montse)

La Montse (PT1) considera que quan se li donen espais a la població interna, la conducta d'aquests canvia: "Yo creo que cuando tú les das espacios más abiertos, espacios en los que ellos puedan opinar, la conducta cambia".

La Dolors (PT2) reconeix que els interns han canviat des de l'inici de l'aplicació del MPiC: "Els sí que han canviat". D'altra banda per a la Dolors (PT2) també és important el reconeixement dels canvis d'actituds de molts dels interns en el MPiC tenint en compte l'historial conflictiu de molts d'aquests interns:

Els ja han fet molt. [...] El que és important és que nosaltres els hi reconeguem. [...] Tu has d' mirar d'on partim, i on hem arribat i a lo millor hi ha tios que partien d'una base molt dolenta, que estan molts estabilitzats. (Dolors)

El Tomás (PI2) reflexiona que els interns quan arriben al MR 11 és perquè han de fer el programa i per tant si el superen, estan més a prop dels permisos. Aquest fet fa que estiguin més tranquils. I confessa que altres mòduls on no

tenen aquestes expectatives, els interns no tenen ganes de fer res:

Quan tu vens al MR 11, significa que tu estàs proper a fer el programa i estem com més tranquils. M'imagino que et lleves com més content, ja veus el final del túnel com diuen, no?. M'imagino que als MR 2, MR 3 i MR 4, doncs la gent allà m'imagino que no té cap al·licient de res. (Tomás)

Per al Roger (PT5) i al Joan (PV1) l'aplicació del model hauria de ser a tots els mòduls i trencar amb l'antic model tradicional penitenciari. Cada mòdul en funció de les seves necessitats i capacitats.

Hi ha perfils més complicats però en la mesura de lo possible es podria intentar. Si no s'aconsegueix que funcioni cent per cent, pues si funciona cinquanta per cent ja és alguna cosa. Si no es fan tantes activitats o assemblees, decideixen menys coses però sempre serà millor que el model clàssic d'obediència, castigo palo y zanahoria! (Roger)

El proyecto en sí se puede aplicar a todo. [...] Habrá un módulo dónde pueda llegar a X cosas, habrá otros que pueda llegar a más, el módulo mismo te va a pedir, o te va a decir hasta dónde va a llegar. (Joan)

Segons la Glòria (PJ2) no hi ha cap directriu des del Departament en la qual tots els mòduls hagin de treballar de la mateixa manera. El què és important és que es donin les condicions necessàries pera iniciar el MPiC:

Hem de ser coherents per poder implementar qualsevol canvi a nivell social dintre de qualsevol col·lectiu, qualsevol mòdul, primer has de treballar per a que es donin les condicions. Nosaltres estem dient a tots els centres, la participació en els mòduls pot ser diferent d'un mòdul a l'altre i no passa res, i pot haver diferent grau de desenvolupament. (Glòria)

Hi ha una part de la població interna que no desitja cap canvi a nivell penitenciari, que està desmotivada, frustrada, enfadada, o simplement no li importa passar tot el dia al pati sense fer res. És responsabilitat del propi sistema intentar canviar la mentalitat d'aquesta població escoltant les seves necessitats.

A part de les resistències de la població interna, també trobem les resistències per part dels i les professionals pel canvi de mentalitat que suposa i pel volum de feina que implica gestionar un MPiC. Segons la Glòria (PJ2) hi ha d'haver una evolució en el sistema penitenciari perquè així ho està fent la societat: "No podem estar fent lo mateix que a l'any 84. Ens hem d'actualitzar perquè les necessitats que planteja la gent que tens allà dintre i les necessitats que planteja la societat actual són diferents".

Segons la Glòria (PJ2) algunes de les reticències en els centres són els funcionaris, però en d'altres és l'equip de tractament: "Hi ha centres on el funcionari d'interior és el que és reticent però tinc queixes d'altres centres de que són els funcionaris de tractament els que no volen saber res de participació". Així doncs, tenim per una banda l'equip de tractament i per l'altra el personal d'interior.

Primerament s'analitzarà la motivació de l'equip de tractament. En el MR 11 la motivació de l'equip de tractament ha estat clau per tirar endavant el MPiC. La Montse (PT1) li interessava treballar amb un perfil d'intern com el del MR 11 i creia que podia exportar el model en aquest mòdul. De totes formes, Montse (PT1) estava tant convençuda dels resultats del MPiC que afirma que segurament ho hauria aplicat a qualsevol altre mòdul:

Cuando llega el momento en que tienes que decir si te quieres ir o no, yo les digo que no me quiero ir. Pero que, si me tengo que ir, me gustaría ir al área de violencia, porque me interesaba trabajar con ese perfil, y, por otro lado, cómo había trabajado con ese modelo y me gustaba, pensaba: "Creo que son módulos donde se puede implantar". No sé, igual me hubieran mandado al dos, igual lo hubiera intentado igual. (Montse)

Dur a terme el MPiC en un mòdul suposa incrementar el volum de feina del personal educador. Per a l'equip del MR 11 aquesta feina extra és benvinguda perquè el treball amb els interns és molt més agraït.

Hi ha molta més feina i és més agraïda. Que t'ha d'agradar, també! Però és més feina. És més feina perquè la Montse i jo [...] seguim fent tot el mateix que es fa en un altre mòdul i a més a més la gestió participativa. És un plus. Jo crec

que ha sigut, per mi una experiència molt xula, jo mai havia fet un projecte d'aquests, no en tenia ni idea, i ha sigut brutal. (Dolors)

Dóna molta feina perquè no només tens la teva pròpia feina d'educador [...] sinó que a més a més tens el afegit aquest de gestionar tot això, que són les reunions i després posar-ho en pràctica tot el que ells volen. [...] Tots tenim la nostra feina que és molta i a més a més tenim això. No tothom està disposat a venir a treballar però perquè no saben que treballaran més a gust. (Teresa)

La Montse (PT1) també reconeix el volum de feina que suposa gestionar un mòdul amb un MPiC per la quantitat de demandes, gestions, reunions i burocràcia. Algunes de les tasques de les educadores és elevar a la Direcció del centre les propostes que fan les comissions i cada setmana abans de les reunions al mòdul van anar a parlar amb la Sots Direcció per saber l'estat de les sol·licituds presentades o per comentar-los-hi algun tema vinculat amb el MPiC. La Montse (PT1) comenta que fins i tot més d'una vegada per setmana: "Y entre semana algún día tal vez. Se tiene que regular de otra forma". Tot i això, prefereix treballar d'aquesta forma pels resultats que s'obtenen. Els reptes en aquests tipus de projectes no s'acaben. L'objectiu principal per a la Montse (PT1) en el MR 11 és mantenir el projecte al nivell que s'ha arribat: "Yo el objetivo que me planteo es mantenerme. Yo creo que hemos cogido un buen nivel. Y a mí lo que me interesa es mantenerlo, o sea, que no decaiga".

Aquesta feina és reconeguda pels interns. El Jose (PI1) comenta que la feina que fan les educadores perquè funcioni el model és moltíssima: "La Montse y Dolors. Bueno Montse, Montse, que te voy a decidir de Montse. La Montse ya ves, la Montse yo creo que no es una Montse, son dos Montse". El Tomás (PI2) també reconeix la feina que realitzen les educadores i que sense el seu esforç el MPiC no funcionaria perquè no confia que aquest esforç el facin els CUSI's:

Montse i Dolors, que realment elles no haurien de fer això, estan per a fer el programa, ajudar en el que sigui, i estan fent un esforç per a que sigui un mòdul de participació, perquè sinó fos per Montse i la Dolors, o tu, qui ho faria? El CUSI? Jo crec que no. Elles fan l'esforç perquè això funcioni. (Tomás)

El Pau (PJ1) reconeix que el personal educador s'ha de sentir a gust amb el model per poder-hi treballar: "necessita un tarannà especial de l'educador. Si no t'has de sentir còmode en aquest model, millor que estiguis en un altre ubicació." Segons el mateix Pau (PJ1) hi ha molta gent que treballa al medi i és difícil que tothom vulgui participar al projecte:

Hi ha tantes persones treballant al medi penitenciari que és molt difícil que tothom vagi a una, que tothom pensi lo mateix. Nosaltres és marcar les línies de treball i intentar avaluar i que hagi resultats. (Pau)

Davant la demanda d'alguns interns d'altres mòdul per passar a ser un mòdul de MPiC, la Montse (PT1) els hi recorda que l'equip de tractament ho ha de voler: "Lo que pasa es que se tiene que dar que los internos estén, el equipo de tratamiento este y si los internos hacen demanda, pero sí el equipo no está por labor...". Segons la majoria d'interns entrevistats, el problema de la implantació del MPiC en altres mòduls és la manca de voluntat dels i les professionals.

D'altra banda la motivació del personal de vigilància també és un element indispensable per l'èxit del projecte. Per al Joan (PV1), aplicar aquest tipus de projecte en el mòdul de delictes violents va ser un repte: "Jo m'ho vaig prendre com un repte personal. A mi m'agrada". El Joan (PV1) reconeix que fa molts anys que treballa a presó i que els nous estímuls són un al·licient per tirar endavant:

Porto molts anys aquí la feina, ja la conec i tot el que sigui fer una cosa diferent serveix d'estímul. [...] La feina ja sé la que hi ha i el fet de què es pugui fer un altre tipus de feina, sempre és una motivació. Ja que has de venir aquí cada dia, doncs que almenys que facis una cosa que vegis un cert producte final i a mi la veritat és que em va agradar. (Joan)

Igual que l'equip de tractament, el personal d'interior té feina extra dins del MPiC. Tant en el MR 7, com en el MR 11 els espais estan oberts perquè els interns en puguin fer ús quan ho desitgin. Per al CUSI del MR 7 els espais oberts són una responsabilitat col·lectiva dels interns, en canvi, pel Joan (PV1), tot i que creu que ha de ser responsabilitat dels interns, és una càrrega de feina a l'hora de vigilar més espais:

Per al funcionari de vigilància el MPiC és més feina que en un altre mòdul. Clar, si has de vigilar dos espais és menys feina que si n'has de vigilar vuit. El funcionari que va a treballar a un mòdul de MPiC ha de saber a on va. (Joan)

Dins del sistema penitenciari existeix el SAM que s'utilitza per constatar l'evolució de la persona interna dins del propi sistema. Aquest sistema té en compte les actituds i les accions dels interns i les internes que en funció de la seva naturalesa poden determinar la seva trajectòria dins de presó. Una de les formes que té l'intern i la interna per assolir una bona valoració és amb l'obtenció de fets positius. A partir d'aquí, el Joan (PV1) diu que una de les tasques extres que ha de fer el Cap de Mòdul és la valoració de fets positius de les persones internes que participen en activitats per la millora del mòdul: "Només el fet de fer els fets positius de la gent que ha col·laborat a la barbacoa, como eso muchas cosas más. Genera mucha más burocracia".

El Joan (PV1) confessa que a vegades la feina del MPiC l'esgota per l'esforç en quan a la implicació que li genera i afirma que el tipus de feina en aquest tipus de mòdul és diferent al què es fa a la resta de mòduls:

Yo hay días que me agoto, porqué a veces te genera muchísima más implicación que en otro módulo ordinario donde haces tu trabajo, estás vigilando, estas gestionando todo lo que es burocracia. Es como mucha labor reactiva, o sea pasa algo, se meten dos a pelear y estás pendiente, y los sacas. Aquí es otro tipo de faena. (Joan)

Tot i això, el Joan (PV1) opina que no hi ha límits en el MPiC i aquest model està enfocat a la renovació de la gestió penitenciària:

No hay límites. Yo hoy por hoy no encuentro nada que no se pudiera llevar a cabo, algo raro. O sea, creo que todo lo que se ha hecho va encaminado a muchas cosas, una de cara a ellos, de cara a otro modelo de gestión penitenciaria (Joan)

D'altra banda, la Teresa (PT4) comenta que el personal funcionari que participa a les reunions, que va variant, tant sols participa activament de les reunions quan hi ha alguna cosa que afecta algun aspecte regimental però no fan propostes, però tampoc s'hi oposen:

Normalment ve el cap de mòdul, ells participen més quan són coses que afecten a tot el mòdul a nivell organitzatiu, que els hi pugui amb ells trastocar una miqueta a nivell d'horaris o a nivell d'algun tipus d'eines que vulguin els interns i que ells creguin que no és adequat per la seguretat. Ells només expliquen, ells no han dit mai no a una cosa perquè tampoc són ells els que han de dir que sí o que no a una cosa, és la Direcció, per tant ells exposen els inconvenients. [...] Hauria de tirar que ells també haurien de participar activament a fer propostes actives. (Teresa)

La Montse (PT1) nota la diferència de dinàmiques del MR 7, on és el Cap del Mòdul qui estira a la resta de funcionaris i en el MR 11 és ella qui ha d'estirar-los i rarament proposen activitats o projectes. El personal d'interior es limita a afegir-se a les propostes en qüestions regimentals:

Con ellos [referint-se als funcionaris] es complicado, lo que pasa es que yo creo que al final ... te acostumbras, como no hay una mala relación. En el MR7 eran los funcionarios que tiraban del carro y notas mucho el cambio. [...] Primero que, a Javi, no lo tenías que ir a buscar como aquí. Allí, él era el primero que se encargaba, él hacía que el resto de funcionarios se implicaran también y se habían distribuido funciones para estar implicados en las dinámicas del módulo. Había también comisiones el CUSI proponía. [...] Y aquí es impensable. Es como que hay que estirarlos. [...] Aquí están colaborando, pero no tiran tanto, vais a montar esto y nosotros nos añadimos en la parte que nos toca que todo funcione bien, ¡rara vez sale de ellos ¡Oye, Vamos a montar! (Montse)

Tot i que la participació dels CUSI's no és molt activa, el Miquel (PV2) en nombroses ocasions a les reunions de les comissions en el MR 11 ha reclamat voluntaris d'acollida per aquells interns nous al mòdul amb alguna problemàtica, la sensibilitat del funcionari mostra que la convivència és cosa de tots i que la seguretat no està deslligada de la pedagogia: "Ell mateix va fer una proposta als membres de les comissions i era que hi hagués un grup de voluntaris que s'oferissin per acollir a les seves cel·les companys amb problemes". (Diari de camp)

D'altra banda el Miquel (PV2) també té cura del mòdul i demana als interns que no alimentin als coloms, tant per la netedat del mòdul, com per la no

transmissió de malalties o la neteja de les cel·les i no tenir capses acumulades on proliferen les cuques.

El Cap de Mòdul també comenta que és important que els interns no alimentin als coloms, ni deixin aliments al pati, ja que aquests animals entren al mòdul i són portadors de moltes malalties. Tots els interns estan d'acord i queda oberta la possibilitat de fer alguns cartells recordant aquesta consigna pel bé comú. (Diari de camp)

En aquest punt intervé el CUSI per comentar que cadascú es faci responsable de la neteja de les cel·les i que si tenen capses de cartró a les cel·les que les treguin perquè és el lloc perfecte per la proliferació de les cuques, ja que ha estat un problema anteriorment. (Diari de camp)

Per a la Teresa (PT4), el personal funcionari que forma part del MPiC ha de ser respectuós amb els interns i les seves decisions i ha de ser part activa del projecte:

El funcionari ha de ser respectuós que ja ho són però ha de ser respectuós amb tot el que fan i amb totes les iniciatives que tenen i no menysprear les coses que fan o que volen fer. Ha de saber escoltar i de certa manera participar també. [...] Són part fonamental d'aquest sistema i d'aquest model el que passa que no tothom encaixa i només aquí pot estar gent que encaixi. (Teresa)

Per a la Montse (PT1), el personal funcionari ideal és aquell que tingui ganes de treballar amb el MPiC: “Bueno, el papel de funcionario ideal es el papel de una persona que se lo crea, que de verdad se lo crea y se implique, cómo nosotros y ya está”.

L'adaptació i la implicació dels CUSI's de matí i de tarda en el MPiC ha estat diferent. La Dolors (PT2) ho raona en base al desconeixement que es té del projecte i del temor de la pèrdua de poder:

A nivell regimental jo crec que hi ha molt desconeixement. Jo crec que a nivell regimental viuen molt malament el que ells creuen que és una pèrdua de poder. [...]. En principi el Joan i el Miquel tenien ganes de treballar en el projecte. Després s'ha anat veient que tot no ha estat tan fàcil. Igual al principi sí que van

ser més facilitadors. Jo crec que els dos caps d'unitat han fet evolucions diferents. (Dolors)

Es posa de manifest que el personal penitenciari té unes tasques extremes en els MPiC del MR 11, tot i que repercuteixen directament en el bon ambient del mòdul. El personal de tractament i el d'interior ha fet possible que el MPiC tiri endavant. Tot i així, tal com queda reflectit, la participació del personal d'interior podria ser molt més activa dins del projecte.

6.3.2. Trencar la zona de confort

Segons la Mònica (PD2), l'objectiu de la Secretaria General és molt ambiciós i vol arribar a que tots els centres penitenciaris funcionin com a MPiC perquè millora la situació de les persones internes i és un model que facilita la reinserció, que és l'objectiu que marca la Llei 25.2 de la Constitució:

La Secretaria fa una aposta molt important i es marca com a l'objectiu final súper ambiciós que és que tots centres penitenciaris siguin, en la seva mesura que puguin, un model de participació. El model de participació ja surt al reglament i per tant no és una cosa inventada i està demostrat que millora la situació dels interns en el tractament, millora en el clima ambiental, millora en el tema de les agressions. [...] El Director General creu en aquest projecte perquè creu fermament que aplicant el model, la conflictivitat baixarà, i és una prova científica. [...] El que vol la Secretaria és anar a per l'objectiu que marca la Llei 25.2 de la Constitució que és que les penes privatives van orientades a la reinserció, per tant, és el nostre únic objectiu i si aquest model facilita la reinserció, el nostre objectiu és aquest. (Mònica)

Però per a la Cristina (PD1), el volum de feina en aquest tipus de model fa que la gent es tiri endarrere, perquè tothom vol tenir un MPiC, però no tothom està disposat a treballar en equip i incrementar el volum de feina:

Tenen coses que es mereixen, que es comprometen i que guanyen, llavors hi ha enveja "Nosaltres també volem fer això". Nosaltres, em refereixo llavors als comandaments. Els hi dèiem adapta aquest document en el vostre mòdul i a més ho heu de fer tot l'equip multidisciplinari i Interior. Ha de ser una cosa molt consensuada i molt volguda per tots perquè tindreu més feina, més

complicacions i més gratificacions. [...] I llavors la qüestió és que fent-ho així la gent no s'anima perquè dona molta feina. (Cristina)

Segons la Mònica (PD2) aconseguir un fita com la del MPiC suposa esforç i creure en el projecte i això significa hores i dedicació:

Tot lo bo costa. Si vols una feina ben feta són hores, és dedicació. Jo crec que hi ha d'haver un punt de motivació i dedicació, de creure en el sistema. Aquells que no tinguin aquest neguit o no creguin ja en la reinserció difícilment s'implicaran en un projecte així, al contrari, el boicotejaran per dir: veus com això no serveix de res!. Pot sortir alguna cosa malament, òbviament, com a totes les coses però si no ho intentes segur que no funcionarà. (Mònica)

D'altra banda la Dolors (PT2) dubta del compromís de tothom per dur-lo a terme perquè hi ha persones que no hi creuen i que fins i tot hi estan en contra:

Hi ha gent que no té cap mena d'interès, ni de tractament, ni de règim. Hi ha gent de règim que comença a veure ara les gràcies al tema i hi ha gent de règim que no n'hi veu cap ni una. Hi ha gent que està absolutament en contra, i amb tractament passa tres quarts del mateix. I després, en tractament passa, com amb règim, com amb tot, gent que és còmoda" que és "Ahora hay un módulo montado ahí, yo quiero trabajar ahí". "Bueno, ¿y por qué no te lo montas dónde estás tú?". Que també és una opció que és vàlida. (Dolors)

El Pau (PJ1) creu que és hora de sortir de la zona de confort perquè si el model redueix la conflictivitat i genera bon clima al mòdul, s'ha d'apostar-hi:

S'ha de trencar la zona de confort dels professionals de vigilància i la dels professionals de rehabilitació. Que hi ha funcionaris que no se senten tan còmodes amb el MPiC? Segur, és lògic, però al final el que ens ha de donar la importància és avaluar resultats i si es demostra que el MPiC redueix la conflictivitat i redueix els expedients disciplinaris, vol dir alguna cosa. Perquè ens volem entestar a funcionar d'una altra manera quan ens estan dient les avaluacions és que anem per bon camí. Dóna més feina? Sí, clar. (Pau)

Tot i així, la Cristina (PD1) afirma que ha de ser un model que respecti als que no volen participar, en aquest sentit ha de ser flexible:

[...] També hi ha interns que no volen participar, que els deixin en pau i s'entén. Doncs el mateix, també hi ha funcionaris que ho entenen d'un altre àmbit d'actuació o que els hi treu autoritat, doncs, que no s'involucrin amb aquest. Jo crec que s'ha estat prou flexible per no imposar això a tothom de manera generalitzada. (Cristina)

Es posa de manifest que participar en un MPiC per l'equip és incrementar el volum de feina. Però aquesta feina extra és compensada amb els resultats que s'obtenen, ja que són gratificants i motivadors. Al mateix temps és un projecte dinàmic que està viu gràcies a les aportacions de tothom. Queda reflectit que no tot el col·lectiu de personal penitenciari mostra la mateixa actitud i predisposició per aquest canvi de metodologia. Segons queda reflectit, aquesta dinàmica s'ha de trencar perquè està comprovat que el MPiC està donant resultats positius, tot i que al mateix temps s'ha de respectar qui no en vol formar part.

Per tal de potenciar el MPiC en els centres penitenciaris es realitzen formacions específiques per a referents del MPiC en els diferents centres per tal de ho puguin implementar i puguin també formar a nivell intern a altres professionals:

Jo crec que l'any passat entre 40 i 45, més 30 que farem aquesta vegada, seran uns 70, per fer un grup de referents. Aquest grup de referents tindrà un encàrrec molt concret que és fer la formació a nivell intern: formació, difusió i acompanyament. [...] I crear grups de gestió de participació dintre de cada centre. (Glòria)

En aquest sentit, la Maria (PT3) responsabilitza a la SGPRS d'oferir al personal penitenciari una altra mirada dins la seva feina professional:

Jo trobo que és una responsabilitat de la Secretaria, que ha d'ajudar a aquests professionals a no tenir por, perquè no estem parlant d'un canvi de camisa, [...] estem parlant de com tu mires, de com tu parles, de com tu sents i com respectes a la persona que està privada de llibertat i això dona por, sortir de la zona de confort, i la por, paralitza. (Maria)

Tot i aquests formacions per a les persones interessades, n'hi ha d'altres que no els hi interessa i per tant no coneixen el model. El desconeixement del

funcionament del MPiC és una de les problemàtiques que apunten alguns dels professionals entrevistats. Aquesta també és la clau segons la Montse (PT1): “El secreto es dar a conocer, que la gente lo conozca”. Un exemple del desconeixement del model, el comenta el Jaume (PV3), abans d’anar al MR 11, havia sentit que els funcionaris no pintaven res i que tothom feia el què volia:

La primera idea que em va arribar era que era un mòdul “plan hippie”, perquè allà van a la seva bola, al seu rollo. Pràcticament els funcionaris no pinten res, que és tot tractament, que ells són els que manen. Després vaig veure que no, que el tema és que es fan en altres condicions. S’intenta donar més responsabilitat a l’intern però evidentment dins d’unes normatives que si tu les compleixes tens un requisits al mòdul que són diferents a la resta de mòduls. Ho vaig veure molt original, molt bé. Al final lo que vols a qualsevol mòdul és que funcioni, que hagi menys conflictivitat, que hagi més participació i que estiguin més tranquils i si funciona. (Jaume)

El Jaume (PV3) afirma que quan coneixes la forma de treballar dins del MPiC et proporciona estabilitat i tranquil·litat:

[...] en general quan veus un mòdul així que la gent està més tranquil·la. Que parlen amb tu, que prens cafès amb ells i fas xocolatades amb ells aquí, fas la barbacoa. [...] Estàs amb ells pati caminant amb ells xerrant tot el dia, llavors clar, et dona una tranquil·litat increïble i estabilitat. (Jaume)

La Teresa (PT4) opina que hi ha d’haver la voluntat d’informar-se per part del personal. Un sistema que ha trobat l’equip del MR 11 per donar a conèixer el MPiC és convidar a altres mòduls a alguns esdeveniments perquè els interns i també els i les professionals vegin el funcionament:

És difícil. Si un no té la iniciativa de voler informar-se, és difícil. La base són els interns i evidentment els professionals. Però sempre nosaltres podem explicar, el que passa és que la clau és convidar. Per exemple, al dia de la dona o una activitat de cine, convidem a un altre mòdul a participar. Els vam convidar [...] i l’educadora del MR3 ens va dir que si us plau que qualsevol cosa que féssim que penséssim en ells. Aquestes són les petites coses que hem de fer i després són ells els que han de decidir si volen o no volen implicar-se. (Teresa)

Seguint el comentari de la Teresa (PT4), les paraules de la Mònica (PD2) plasmen el camí que ha de seguir el MPiC en els centres penitenciaris a partir de l'experiència del CP Lledoners. El MPiC s'ha d'anar estenen a partir del mimetisme amb els mòduls que ja estan funcionant:

Una de les conclusions que va arribar la directora de Lledoners i que ens va exposar als directors [...] és que és un sistema que ha de sorgir, que s'ha de demanar, ha de ser per mimetisme. [...] Aquest efecte de copia, de modelatge igual ajuda, però ha de ser un procés que sigui cuinat a foc lent. (Mònica)

La Teresa (PT4) opina que hi podria haver més professionals que voldrien incorporar el MPiC i que en aquest sentit la Direcció del centre ha de donar més facilitats: "Hi ha més gent que es vol implicar de la que ens pensem el que passa que jo penso que també la Direcció ha de posar una miqueta de la seva part". La Teresa (PT4) pensa s'ha de donar més oportunitats a la resta de mòduls per sumar-s'hi i que la tipologia d'intern no ha de ser un problema:

És voler-ho fer perquè el MR 11 era un mòdul amb moltes dificultats, d'un perfil molt dur que hi havia primers graus, hi havia expedients disciplinaris i si no n'hi havia més era perquè venien a fer el programa i s'hi jugaven molt però no per la seva personalitat, vull dir, pel perfil d'interns. Abans això no era com és ara. (Teresa)

Segons la Glòria (PJ2), el primer tema i un dels més importants és que les direccions dels centres penitenciaris es creguin aquest projecte i que hi hagi professionals preparats en els mòduls que el vulguin dur a terme:

Un tema important, que la direcció veritablement estigui convençuda de que això sigui una bona aposta i que no s'ho prengui només com una imposició de la Direcció General o una altra tasca més a fer. Això facilita molt, també facilita tenir professionals a peu de mòdul que tinguin aquesta intuïció i que sàpiguen que això és possible, que estiguin formats i que estiguin apostant per relacionar-se d'una altra forma amb les persones que hi ha darrera d'aquella reixa. (Glòria)

En aquest sentit, la Cristina (PD1), opina que els equips directius han d'afavorir i facilitar els mecanismes de participació però les característiques dels centres

determinen com han de ser aquests mecanismes i quines són les seves prioritats:

Als centres s'ha de facilitar però que els centres han d'adaptar les fórmules de participació a les característiques del centre. [...] Cada centre ha de ser espaviladet i decidir què vol fer per fomentar la participació dels interns que allà viuen, i que, no hi ha una fórmula única ni model únic per a tots igual. (Cristina)

Es reflexiona sobre el desconeixement del MPiC dins del propi centre penitenciari, fet que dificulta la comprensió del seu funcionament i la seva expansió. Cada centre penitenciari ha de prioritzar les seves necessitats però els equips directius han de facilitar i motivar als treballadors i treballadores per impulsar fórmules de gestió participativa. Mostrar el funcionament del MPiC a la resta de professionals i persones internes, convidant-los en alguna activitat és una estratègia per donar a conèixer el model. L'emmirallament de mòduls que estan funcionant segons el MPiC dona l'opció d'estendre el model a d'altres unitats. A partir d'aquí les característiques de cada mòdul, han de marcar les necessitats i les demandes per tal de poder ajustar el model a la seva realitat. Al final, la majoria d'interns o d'internes i el personal professional el què vol és viure millor, sense problemes i sense disputes.

6.4. L'evolució de les relacions socials dels interns

6.4.1. Aprenent a través del diàleg

A presó els conflictes abunden per multitud de motius: la tensió, el desànim, la tristesa i el malestar, per posar alguns exemples. Una de les millors eines per combatre'ls és el diàleg.

Per a ser capaç de dialogar has d'aprendre una sèrie d'habilitats. La Dolors (PT2) opina que el MPiC dona l'oportunitat als interns, fent èmfasi als interns del MR 11, ha treballar aspectes d'habilitats socials i d'acceptació de les opinions dels altres. Algunes d'aquestes habilitats socials s'adquireixen treballant la tolerància i el respecte:

Crec que es treballen aspectes de les habilitats socials i de les comunicacions assertives, que en perfils així són molt necessàries i que ells tenen grans

dèficits. La relació d'un grup d'iguals genera conflictes i ells han d'aprendre a resoldre'ls i han d'aprendre a acceptar la diferència.[...] I tot això s'ha d'anar treballant. (Dolors)

Un dels principals objectius del MPiC és establir mecanismes per aconseguir un clima de convivència el més similar possible en quant a normes, valors, hàbits i formes d'interacció, al de qualsevol col·lectiu social normalitzat. Per tal d'aconseguir aquest objectiu es pretén que les mateixes persones internes acceptin les normes i les pautes per a la millora de la convivència. A presó els canvis no són fàcils i molt menys quan es refereixen a canvis d'actituds. En el MR 11 aquestes normes bàsiques de convivència van ser difícils d'acceptar inicialment.

El primer repte que es va marcar des de les comissions va ser mantenir nèt el pati. La qüestió de no embrutar el pati, com per exemple, escopinades i burilles va ser un lluita constant durant el primer any. El Marcelo (PI4) comenta que els membres de les comissions anaven dient als companys que no embrutessin però els tractaven d'espietes i van decidir fer cartells i normatives sense deixar d'intentar convèncer-los: "Todo el mundo, qué chivato. Decidimos hacer carteles. Pero depende de ellos. Otros compañeros hicieron normativas para que se solucionaran los conflictos. Y si ellos no lo entienden vamos explicando, una, dos, tres veces, hasta más de diez veces".

El Marcelo (PI4) des de l'inici del MPiC ha estat un dels interns que ha canviat més la seva actitud i ha intentat dialogar i convèncer als interns del mòdul per millorar la convivència entre ells. Aquest canvi d'actitud a presó l'ha ajudat a apropar-se a la seva família:

Por ejemplo, yo he tenido problemas con mi familia, con mi pareja. He aprendido a hablar con ellos, a no ser pasivo, a hablar, a debatir y a ellos les gusta. Mi padre ahora me escucha y le gusta. Mi familia no se creía el cambio que yo había dado aquí y eso a mí me transmitía bastante. [...] Me quieren ayudar por la forma de ser y cómo yo he cambiado. (Marcelo)

El Jose (PI1) parla de la falta de respecte a l'hora d'escopir al terra del pati i ell mateix reconeix que ho havia fet quan jugava a futbol, però que ara no ho veu bé perquè considera que aquell pati és casa seva:

Yo lo he hecho, lo reconozco y lo he hecho en el patio que a lo mejor estaba jugando al fútbol y...te viene y lo primero que haces es... es escupir en el suelo. Y no lo veo nada bien. Pero hay gente todavía que lo sigue haciendo y es lo que el otro día hablábamos: “Ah, es que estamos en la cárcel”, “No, tío, es que ahora mismo, ¡esta es mi casa!” (Jose)

Les paraules del Jose (PI1) fan reflexionar sobre l'actitud d'alguns interns vers la pròpia institució penitenciària. L'agressió a l'espai és una agressió a la institució, “estamos en la cárcel” per tant es pot embrutar! Després de gairebé tres anys de funcionament, en el pati no trobes ni una escopinada i els interns utilitzen els cendrers, que es van fer en un dels tallers artístics del centre.

El segon repte de les comissions va ser respectar el silenci de la biblioteca. D'aquest tema en parla el Jose (PI1) i creu que a la biblioteca del mòdul hi ha d'haver la mateixa normativa que qualsevol biblioteca del carrer:

La falta de respeto no es decirte un improperio. Respeto es que yo esté aquí en la biblioteca, intentando estudiar, y haya dos personas jugando a un juego de guerra gritando, para mí eso es una falta de respeto, no estás respetando el silencio, ya no mi silencio, el silencio de la biblioteca. [...] Yo entro en cualquier biblioteca y yo sé que no puedo gritar. (Jose)

Arrel de les demandes es van redactar les normes d'aquest espai, però es van descartar perquè els interns opinaven que un MPiC no hi havia d'haver normatives. El temps ha anat posant les seves coses a lloc i l'espai de la biblioteca és un espai de silenci.

La mediació “informal” ha estat present en tot moment en el mòdul per part d'alguns dels membres més actius de les comissions. Aquest és el cas del Marcelo (PI4), tenint en compte que l'intern estava molt involucrat en bandes llatines i que no parlava amb ningú que no fos de la seva banda, es pot afirmar que el canvi ha estat increïble:

Si unos compañeros no querían hablar con él [referint-se a la persona que actuava malament], yo iba a hablar con él, para que entendiera. Y yo tenía que hablar para no entrar en el debate y no ponerme en contra de ellos. [...] He aprendido a mediar porque yo he tenido mis épocas, he tenido mis errores en bandas latinas y no me relacionaba ni con españoles, ni con nadie que no fuera latino. (Marcelo)

En una de les reunions de la comissió en el MR 11, al principi, la Montse (PT1) va plantejar la possibilitat de què una entitat externa vingués a fer una formació sobre mediació com ho havien realitzat en el MR 7 però en el moment que es va plantejar al MR 11 no van veure la necessitat. Enguany s'ha acordat dur a terme un taller de resolució de conflictes en el MR 7 i MR 11 i ha tingut molt d'èxit.

De les paraules dels interns s'observen les dificultats que suposa iniciar el MPiC on no tothom respecte l'espai i als companys. Les normes de convivència en un mòdul penitenciari amb gairebé 100 interns amb historials penitenciaris diferents no són sempre fàcils de consensuar, ni convèncer. Canviar les dinàmiques en un centre penitenciari és un camí de llarg recorregut però mica en mica s'està aconseguint.

Tot i les dificultats apuntades, la responsable del MPiC opina que és un bon sistema per consensuar alguns problemes de convivència, com els que es poden tenir al carrer: "Quan han de prendre una decisió, fan com a les comunitats de veïns, s'ajunten tots, parlen del tema i ho voten". Tot i així, tots els nous processos passen per diferents fases.

A l'iniciar-se les reunions de les comissions els primers conflictes no van tardar a sorgir. La diferència d'opinions i la falta d'un consens entre diferents comissions va provocar les primeres dimissions, tal i com explica el Jose (PI1):

Los primeros problemas que surgieron fueron que había gente de deportes que hacía proyectos culturales y qué pasó que la gente de cultura se sentía molestos. [...] Y el presidente se lo tomaba como algo muy personal, que se estaban haciendo cosas que le correspondían a él. Y se solucionó de la peor

forma, la gente se apartó en vez de llegar a un acuerdo [...] y se fueron de las comisiones. (Jose)

Segons la Glòria (PJ2) un dels aspectes que s'ha de treballar més profundament és l'espai col·lectiu perquè no estan habituats a compartir i a dialogar amb els altres: “[...] els processos de participació facilita entendre als altres i no anar a coses molt més individuals i molt menys col·lectives. Jo penso que l'aprenentatge de l'espai col·lectiu és molt important perquè no es fa”.

Es reflecteix dels anteriors comentaris la dificultat de consensuar acords entre els membres de les comissions i establir una sèrie de normatives de funcionament a l'hora de proposar projectes per part de les comissions. L'aprenentatge de l'espai col·lectiu en un mòdul on la majoria d'interns tenen una actitud impulsiva no s'aconsegueix d'un dia per un altre.

En aquest sentit el Jose (PI1) comenta: “El diálogo es muy importante. El hecho de que vamos a debatir un tema, yo estoy en contra y tú estás a favor, y lo sabemos los dos, vamos a debatir”. El mateix intern (PI1) també opina que a la comissió hi ha d'haver unió i que allà on algú no arriba, arribarà un altra, però també diu: “se tienen que ir remando poco a poco, es un trabajo de varios días, de meses”. A partir de l'experiència, els interns han après que per tirar endavant un projecte s'ha de treballar en equip. Aquest aprenentatge ha fet possible que la majoria de propostes que s'han elevat a la Direcció del Centre hagin estat aprovades. El Tomás (PI2) admet que tot i que no s'han aprovat totes les propostes, està content amb la resposta del centre penitenciari: “Sí, s'han fet moltes coses. [...] El noranta-cinc per cent de les propostes, han sigut favorables. Tot està de moment molt bé. No ens queixem, però sempre es pot millorar”.

El Pau (PJ1) destaca la presa de decisions de les persones internes i el seu recolzament per part de les direccions dels centres: “dins del que és el model és important que quantes més decisions prengui l'intern i quantes més siguin recolzades per la direcció molt millor”.

Es posa de manifest que el MPiC potencia les habilitats comunicatives i socials a través del diàleg al pati i a les comissions. No sempre hi ha un consens entre les persones dialogants però debatre aspectes que afecten a la convivència d'un mòdul és un inici per seguir treballant en aquesta direcció. L'assoliment d'aquestes habilitats necessiten d'un aprenentatge i el procés per alguns interns és més llarg que altres.

6.4.2. Debatent el terme participació

Segons la Glòria (PJ2), la participació democràtica forma part de la governança del lloc on es viu, que en aquest cas, és la presó:

Les teories de participació democràtica parlen de la representació representativa, de la participació real o directa i parlen de la governança com aquell concepte que es refereix a l'estructura del funcionament diari d'un col·lectiu. Llavors, el dia a dia d'una casa, d'una població, d'un territori, està donat per les lleis formals i no formals que es donen. La governança entès a dintre d'un mòdul de presó és el clima social allà dintre i com ens organitzem.

El model planteja una part de participació representativa, [...] s'ha escollit, s'ha votat; després està la participació directa que és tots els espais assemblearis: es poden fer propostes, es poden votar, es pot donar una opinió, és on es genera contingut. Dintre dels mòduls o dintre de lo que és una societat civil organitzada, tu participes en la teva comunitat en la que legalment estàs adscrit.

Participar és tenir un rol actiu cap aquelles interaccions socials i aquelles decisions que afecten a tothom; hi ha diferents graus: està qui pot tenir veu, qui pot tenir veu i vot i qui pot tenir veu i vot i a sobre capacitat de decisió. Participar és una actitud cap a la comunitat i pot ser tot lo oberta i flexible que permeti la organització del centre o no. Llavors, participar és jo faig aportacions, no pensant en mi, sinó pensant en la col·lectivitat. És la construcció de les xarxes socials, és difícil! (Glòria)

Per a la Maria (PT3) la participació ciutadana és una oportunitat pels interns per apoderar-los i millorar la seva convivència dins del mòdul:

El tema de la participació ciutadana, [...] aquí és un “micro mundo” perquè estem a un mòdul, la societat són els interns que estan complint la condemna.[...] Jo entenc que lo que estem fent és apoderar a aquestes persones que estan privades de llibertat i que dins del reglament penitenciari tinguin aquest espai de sentir-se persones que cohabitin dins d'un mateix espai i tenim la possibilitat de millorar aspectes de la nostra vida, de la nostra convivència. (Maria)

Per a la Dolors (PT2) en el MR 11 el que s'intenta fomentar és que siguin els propis interns els que generin la participació en el mòdul i a partir d'aquí millorar la convivència:

Segons el meu punt de vista s'intenta fomentar que siguin els interns els que siguin generadors de participació dins del mòdul, el fet de generar participació millora la convivència. El clima que genera el fet de que ells agafen les regnes del lloc on viuen i se'l facin seu i participin i moguin i muntin... , fa que millori el clima i millori la convivència.

Nosaltres hem de ser un mitjà! Quan decideixen muntar un gimnàs, és a través de les seves necessitats, i fan la proposta. Aquesta proposta s'eleva a Direcció i es tira endavant, això es a través de la participació d'ells, si ells participen a l'elaboració d'un projecte que es la creació d'un gimnàs millora la convivència modular. (Dolors)

La primera vegada que la Teresa (PT4) va participar en una reunió de les comissions es va adonar de la motivació dels interns proposant tot tipus d'iniciatives. Inicialment no acabava d'entendre alguna de les demandes, però posteriorment va entendre que el que proposaven responia a les seves necessitats:

Em trobo unes persones amb moltes ganes de fer coses, amb la llibertat total d'expressió, [...] llibertat d'opinió i deien el que pensaven que volien fer, encara que fos una barbaritat, sense filtres. Per exemple: “Volem portar una roda de camió per fer exercici” i jo flipava i ho van aconseguir i ara estan per aquí amb la roda de camió cap amunt i cap a baix amb una corda i l'arrastren i així fan exercici. [...] Tot lo que demanen té un sentit, que jo al principi no li trobo un

sentit però després els vaig escoltant i dic clar es que tot té sentit o utilitat.
(Teresa)

Es desprèn que les persones internes que conviuen en un mòdul formen una societat i com més persones participin activament en aquesta societat, el clima social millorarà. La participació democràtica s'ha de fonamentar amb les necessitats i les demandes de la població interna expressades a través dels seus representants a les comissions.

Una de les diferències principals entre el MPiC del MR 7 i MR 11 és el programa de tractament. Per una banda en el MR 7 no hi ha cap programa específic de tractament, per tant, l'entrada o la sortida no està supeditada a la realització de cap programa, així doncs, si no participes o no vols formar part del projecte pots canviar de mòdul. I per l'altra banda en el MR 11 es realitzen els programes de DEVI¹³ i per tant, l'entrada o la sortida del mòdul depèn de la realització i de la superació d'aquest programa. Els interns del MR 11 estan obligats a estar en el mòdul tant si estan d'acord com si no en el MPiC. La Dolors (PT2) reconeix que aquesta situació provoca que hi hagi interns que no participin o que contaminin l'ambient:

Hi ha interns que es dediquen a altres coses, que no es la participació, si no que és la contaminació. I aquests interns no participaran de forma activa, al contrari, malmetran, de forma passiva. Però clar, és que no podem fer que no hi siguin, llavors és molt difícil! (Dolors)

El Jose (PI1) opina que en els inicis, tot i que hi havia gent que tenia ganes d'involucrar-se i participar amb el MPiC, els que no volien dificultaven el treball:

Aquí hay gente muy válida, gente con ganas de trabajar para que haya otros intentando joder. [...] Esto es el MR 11, es un módulo donde hay cursos, en el MR 7, no. Aquí la gente tiene que venir sí o sí. La gente que hay en el módulo tiene ganas de trabajar y eso es muy importante para la comisión y en un módulo como éste. El tema es la tipología de la gente, aquí sobran treinta personas, porque hay gente que no quiere esto y esto no ayuda. (Jose)

¹³ El programa de tractament DEVI fa referència al programa de tractament específic per als delictes violents.

De totes formes el Joan (PV1), creu que la feina real, és treballar amb els que són més reticents al model i no excloure'ls quan no participen, com és el cas del MR 7:

Això no és una crítica al MR 7, però si per fer un mòdul amb el MPiC han de fer un procés de selecció, qualsevol mòdul de participació i convivència, funcionarà millor. [...]La realitat d'aquest mòdul és diferent. Perquè no és només gent que vingui dels mòduls d'estabilització de la conducta, sinó que venen del DERT, que acaben de complir un primer grau i com són DEVI's els han portat aquí. I si l'engranatge funciona i aquesta gent s'ha posat amb dinàmica de la resta, és positiu! (Joan)

La Montse (PT1) explica que sempre hi haurà algú que no li interessi participar en aquest tipus de projecte i que s'ha d'assumir: "Si es un porcentaje pequeño... asumir, que no es todo el mundo, ¡que hay ese porcentaje y ya está!", i el que s'ha de fer és anar fent pedagogia poc a poc i no és necessari fer-lo fora com en el MR 7:

Aquí no tenemos esa opción [fent referència a l'expulsió del mòdul]. [...] Igual no tiene que funcionar así. Yo lo que creo que tienes que hacer es convencer, que la gente entienda que es lo mejor para todos. Es como si escogemos lo más bonito para nosotros. Lo que hay es lo que tenemos, asumiendo que va a haber un porcentaje que nunca va a participar, pues los demás mientras podamos ir tirando, [...] y hacer planes de actuación. [...] Mira hoy hemos hecho lo del crossfit y cuando he llegado a módulo, iban muertos, pero súper contentos. (Montse)

Seguint l'opinió de la Montse (PT1), la Dolors (PT2) creu que s'ha de minimitzar l'impacte d'aquestes persones que no volen participar: "Jo crec que gent rabiosa n'hi ha a tot arreu i hem de treballar amb ells, d'intentar minimitzar l'impacte" i d'altra banda que sempre hi haurà gent que participi i altra que no, igual que en a la vida en llibertat:

A tot arreu sempre hi ha gent que participa més i menys. No tothom pot participar igual, ni de la mateixa manera, i menys en un mòdul on hi ha nivells culturals diferents, on hi ha coneixement diferent. És que no pot haver-hi la

mateixa participació, sempre hi ha gent que es més activa i altres menys.
(Dolors)

Segons la Dolors (PT2), en el mòdul hi ha bàsicament tres grups d'interns: "Crec que és un mòdul que té un grup que tira molt, un grup que segueix, i uns quants que parasiten". Per a la Dolors (PT2) el respecte a la convivència i la responsabilitat de què funcioni forma part de tots els interns, tant dels que participen com dels que no:

La convivència i la responsabilitat és dels que participen i els que no. Perquè al final el que està al pati sense pujar també sap amb què s'ha de responsabilitzar per no danyar. [...] Hi ha molts interns que estan al pati, que no participen activament, però sí participen passivament en no liar-la més del que la liarien en una altra banda que els hi seria igual. Hi ha coses que són sagrades i no es toquen. Del gimnàs no ha desaparegut mai res i pot entrar tothom al gimnàs, igual que a la sala d'ordinadors. [...] Podria haver-hi mil incidents i no hi són. Vull dir, que és d'agrair. (Dolors)

Segons la Mònica (PD2) s'ha de respectar a aquelles persones internes que no volen participar, ja que estan en el seu dret, tot i que sí han de respectar les normes de convivència que han estat acordades en aquell mòdul:

Respecta'ls. Respectar. Estan en el seu ple dret de no voler participar i per a que funcioni el model jo crec que ha de ser voluntari. Lo que sí que és imprescindible, que ells han d'entendre és, que aquest model existeix, i hi ha una part del mòdul que hi creu i que participen, per tant han de respectar-ho. O sigui, no participis però sí respecta. És fonamental! (Mònica)

D'altra banda, la Montse (PT1) creu que cada intern participa en el MPiC en funció de les seves capacitats o possibilitats i fa possible tirar endavant el projecte:

Un modelo funciona cuándo todo el mundo, de una manera u otra está implicada en el día a día en las dinámicas del módulo. Aquí cada uno tiene sus habilidades y hay quién se le da muy bien hablar en las reuniones, otro en escribir y hacer proyectos; pero es igual de importante que el que de repente cuando montas algo te ayuda a organizar o a colocar las mesas, eso es lo

chulo, de que todo el mundo de alguna manera participe. [...] Un ejemplo claro fue el día de las familias cuando estuvieron preparando el módulo era increíble, estaba todo el mundo implicado, uno limpiaba, el otro cocinaba, el otro pintaba, para mí es eso la participación. Es nuestro espacio y tiene que ser cómo queremos que nosotros sea, cada uno en la medida que pueda. (Montse)

Segons el Rubén (PI3) cadascú participa a la seva manera i de la forma que li resulta més còmode voluntàriament i tot i que no tots els interns participen, un volum elevat del mòdul ho fa d'una forma ho altra:

La participación és voluntaria, no es obligatoria. Hay muchas formas de participar: unos participan en la comisión, otros participamos haciendo actividades, otros haciéndose responsables del tutelaje de ciertas actividades, otros a lo mejor de limpiar las aulas, otros de hacerse responsable de algunos sitios. Al final vamos participando y la forma de participación no es otra cosa que ser responsable día a día con el cuidado del sitio donde convivimos entre todos. Al final, no participamos el cien por cien, pero bueno con participar un 80, 85 ya es un gran logro. [...] Simplemente al vernos como participamos nosotros llega un momento que a la gente también como que se le pega. Y al final, sentirse bien todos, entre todos hace que esa unión haga la fuerza. (Rubén)

Però el Tomás (PI2) no opina de la mateixa forma i comenta que la majoria de gent el què fa és apuntar-se a alguna activitat, però per a ell això no és participar:

La majoria no participa, participan quan ve l'esdeveniment, no és que participin, és que s'apunten a una activitat. [...] Quan tu fas alguna cosa, s'hi apunta tothom, participa tothom, però darrere d'això hi participa molt poca gent. De cent presos que som aquí, quants ho organitzen, un deu per cent? Un quinze per cent? (Tomás)

Per a la Montse (PT1) el què és més important és donar a conèixer als interns diferents recursos perquè ells els puguin utilitzar en funció dels seus interessos:

Por un lado, muchas veces les das a conocer recursos que no habían conocido, que se los pueden plantear como una opción. Pues, yo nunca había

hecho ningún trabajo, ninguna colaboración, ningún trabajo solidario y de repente lo he conocido y lo he probado y me gusta. (Montse)

Tenint en compte que la ubicació en el MR 11 és obligatòria per tal de realitzar el programa específic de tractament, es desprèn dels comentaris que tot el mòdul en certa mesura participa en el clima de convivència i participació. Per una banda, hi ha un grup d'interns que són els que organitzen les activitats, per una altra banda hi ha els interns que participen i col·laboren en l'organització d'aquestes activitats, després hi ha els que simplement participen de l'activitat i la resta que són els més passius, d'alguna forma també participen perquè no posen entrebancs en el funcionament del mòdul.

Es posa de manifest que el concepte de participació no és per a tothom igual i la capacitat o habilitat per fer-ho tampoc. I tal com apunta la Montse (PT1) s'ha de proporcionar diferents tipus d'activitats per tal de motivar els diferents interessos i abraçar el major nombre d'interns participants en alguna activitat.

La participació a les reunions de les comissions és un reflex del funcionament del MPiC en el mòdul. Al llarg d'aquest temps d'investigació hi ha hagut diversos moments en què la participació a les reunions de les comissions ha estat en crisi. En una de les reunions que es debatia de com motivar als interns per participar, els interns eren més servers que els propis treballadors del centre com es desprèn del diari de camp:

L'últim punt que es parla és la falta implicació de més persones. Es parla de les coses que es poden fer. La majoria d'interns estan d'acord en "castigar" al mòdul si les persones no participen. Estan a favor de tancar la sala d'informàtica per tal de què els interns es donin compte dels beneficis que els representants de les comissions estan fent i que s'impliquin en les activitats i les reunions. (Diari de camp)

Finalment a la reunió es va decidir que cadascun dels components de les comissions parlarien amb diferents interns del perill en què es trobava la continuïtat del MPiC en el mòdul i el resultat va ser excel·lent:

Tal i com es va parlar l'anterior reunió cada un dels interns ha parlat amb

companys seus al mòdul i això ha fet que a la reunió assistissin tantes persones. És una forma de pressió perquè els interns s'involucrin amb el projecte. (Diari de camp)

La Dolors (PT2) explica que quan es celebra alguna activitat extraordinària en el mòdul les repercussions d'aquesta reverteixen directament a la implicació dels interns a les comissions:

Hi ha hagut interns que ara van pujar [referint-se van venir d'altres mòduls], [...] que s'han trobat en un parell de mesos una barbacoa, una jornada de famílies, han pogut participar de tot i és com: "Oh, yo me subo a las comisiones". [...] Això és fantàstic, no? (Dolors)

Es constata que la implicació de les internes a les reunions de les comissions és fonamental per tirar endavant aquest tipus de projecte, motivant a la resta per participar en el mòdul. Les pujades i baixades d'afluència a les reunions de les comissions és gairebé inevitable però fins el dia d'avui, cada vegada que hi ha hagut un toc d'atenció per part de l'equip, l'assistència a les reunions ha remuntat. D'altra banda, les activitats extraordinàries dutes a terme són al·licients motivadors per la població interna per participar activament en el MPiC.

6.4.3. Treballant en equip

Treballar en equip no és una qüestió gens fàcil, ni per a les persones privades de llibertat, ni per a la resta de la població que no ho està. La feina que hi ha darrera és de constància i dedicació per part de totes les persones que en formen part. En un centre penitenciari organitzar un acte, activitat o esdeveniment requereix tenir en compte totes les qüestions relacionades amb la seguretat, logística i temporització dels passos a seguir. Si a més tenim en compte que el propi sistema penitenciari requereix de molts protocols burocràtics i per tant molta paciència es pot assegurar que realitzar amb èxit qualsevol acte, activitat o esdeveniment per part de les comissions del MPC és tot un repte.

El primer esdeveniment en què es posa a prova el treball d'equip en el MR 11 és l'organització de la primera barbacoa. La Montse (PT1) i Dolors (PT2), els van guiar en els passos que havien de fer.

Bueno, ells ja sabien que al MR 7 s'havien fet barbacoas, llavors és como: "Tenemos que hacer una barbacoa". No serem un mòdul de gestió participativa si no fem una barbacoa. Llavors Montse els hi va haver de fer entendre, que hi havia prèviament abans d'una la barbacoa. S'ha de muntar un sistema de peculi. Pels interns, i més els que estan en aquest mòdul, el què és real és la immediatesa. "Yo quiero esto, lo quiero ya." No, les coses no són ja! Les coses te les has de currar i al cap d'un temps venen. (Dolors)

El Marcelo (PI4) remarca amb alegria les relacions que es potencien en aquest tipus d'acte:

Cuando hicimos la barbacoa, yo le digo: "Montse, me gusta ver cómo todas esas banditas están unidas. Me gusta ver la sonrisa de todos ellos". Ver a los compañeros sentados en el suelo comiendo con alegría y compartiendo con otro compañero que no se llevaba bien y lo veía y me llenaba de alegría, claro era un estrés de barbacoa, pero te sentías alegre. (Marcelo)

El Rubén (PI3) va viure la seva primera barbacoa com un esdeveniment estel·lar: "Al mes de venir hicimos una pequeña barbacoa aquí dentro del módulo, para mi aquello era estelar después de dos años sin poder comer nada del exterior, poder comer una barbacoa para mí era impensable" i com el gust de la carn el va fer transportar: "Simplemente con los sabores te transporta a muchísimos sitios". La primera vegada que va viure una barbacoa al Jaume (PV3) li va semblar al·lucinant i també al Roger (PT5) que ha viscut la seva primera barbacoa, i ja en porten quatre, li ha sorprès l'ambient festiu que es respira i com s'implica tothom en la seva organització:

La gent està molt il·lusionada i molt contents i mols implicats. M'ha sorprès perquè normalment, costa de veure aquestes ganes de fer coses, tot és una mica per obligació perquè em toca, perquè esta en el PIT. Això si que m'ha sorprès en positiu, [...] inclús tots els que estan organitzant o muntant les taules o cuinant estaven tots molt implicats m'ha semblat molt interessant, molt festiu, molt alegre. La gent realment ho valora i els que no participen tant, encara que

sigui pues menjar, un dia diferent, pujar més tard a la cel·la, estan al pati.
(Roger)

El diari de camp reflecteix el bon ambient que es viu a les barbacoa i la participació de molts interns en la seva organització.

Quan vaig arribar al mòdul, hi havia uns 15 interns que es cuidaven de coure la carn i uns 5 que es cuidaven de repartir-la. Hi havia una cua i tothom la respectava. D'altra banda hi havia una taula llarga on els interns estaven menjant, era com un dinar de germanor, feia molt goig veure'ls allà. (Diari de camp)

Un esdeveniment que també està relacionat amb qüestions alimentaries és "El Dia de la fruita", tot i que sembla una activitat fàcil de muntar, no ho és gens. Primer les comissions s'han de posar d'acord amb la fruita que es vol comprar, les quantitats i el preu que ha de tenir i els acords no són sempre fàcil. A partir d'aquí els interns sol·liciten la fruita que volen comprar i que se'ls retingui la quantitat acordada. Les educadores són les encarregades de retirar aquests diners i anar a comprar la fruita. Aquesta es porta al mòdul i els interns s'encarreguen de posar-la en bosses i repartir-la comprovant la seva compra.

El Rubén (PI3) comenta que els diners que es recapten en totes les activitats que es realitzen al mòdul s'inverteixen en la millora del mòdul: "Para mejorar, reponer cosas rotas en el gimnasio, [...] para poder actualizar los ordenadores que tenemos en el aula TIC.[...] Al final es una forma de autogestión de los propios recursos que nosotros tenemos".

Es constata que els esdeveniments que s'organitzen des dels mòduls de MPiC tenen moltes dificultats per celebrar-se però que les repercussions que tenen en aquests mòduls són nombroses: des de la presa de decisions per part de les comissions; el consens entre els interns; la redacció, aprovació i elevació del projecte a Direcció; el treball d'equip i el gaudiment de l'acte en comunitat.

Una altra celebració que es realitza cada any és el Ramadà. El Ramadà és un dels cinc pilars de l'Islam i també és present en els centres penitenciaris i es té en compte les necessitats dels musulmans practicants respectant el seu dejuni

i els moments d'oració. Els mòduls de MPiC a més de seguir aquestes indicacions també organitzen actes per donar a conèixer i celebrar amb la resta d'interns aquest esdeveniment.

En el MR 11 la sensibilitat a les necessitats de la comunitat musulmana és una realitat ja que al finalitzar el període s'organitza una xerrada sobre el què significa per la comunitat musulmana aquesta festivitat i acaba amb un assortit de pastes àrabs per tal de donar visibilitat a les tradicions musulmanes i al mateix temps intentar tenir una ment més oberta a altres cultures.

Els centres penitenciaris sempre ha estat un lloc on han confluït diverses llengües. L'entesa entre persones amb una gran diversitat de llengües no sempre és fàcil. El MR 11 ha organitzat en tres ocasions el Dia de la Llengua Materna per fomentar el respecte entre tots i el respecte entre les llengües.

Es desprèn dels esdeveniments que tenen lloc en les mòduls de MPiC no tant sols tenen un caràcter festiu sinó també d'intercanvi de coneixement de religions i cultures diferents.

L'esdeveniment estrella dels mòduls que funcionen com a MPiC és la "Jornada de les famílies". Aquesta jornada és relativament nova en els centres penitenciaris i suposa gran quantitat de feina burocràtica per part de tot el personal que treballa en el sistema penitenciari. L'objectiu principal d'aquesta jornada és que les famílies que ho desitgin i tinguin les autoritzacions aprovades visitin el mòdul en què està vivint l'intern. La Teresa (PT4) parla de què és l'activitat més esperada de tot l'any:

És el que els hi desperta més il·lusió, [...] s'impliquen més perquè el fet de que vinguin aquí les famílies és el més esperat de l'any. De fet es feia un cop, ara ja ho volen fer dos i ells ho farien cada setmana. És súper important perquè es normalitza les presons. [...] És una manera de visibilitzar les presons a les famílies. (Teresa)

El Joan (PV1) també ressalta la importància de l'obertura de les presons a la societat: "Para mí no menos importante que es la apertura a la sociedad

exterior de las prisiones....que vengan las familias y puedan ver las condiciones en que viven...”

Per a la Mònica (PD2), el Dia de les Famílies és molt important perquè la presó està molt estigmatitzada i dóna molta tranquil·litat a les famílies, ja que poden trencar amb els estereotips creats pels mitjans de comunicació i la pròpia imaginació:

Jo crec que per les famílies suposa una tranquil·litat el fet de veure on està el seu fill, el seu marit o el seu germà. Tenim la idea de lo que és una presó per la televisió, per les pel·lícules, les series. [...] El fet de que la pobre dona pugui venir [...] vegi el menjador, el pati, la sala. La dona es fa una idea [...] i això crec que ha de alleugerir i la família ho ha d'agrair. (Mònica)

Pel Rubén (PI3) que la seva família veïés tots els espais del seu dia a dia els va donar tranquil·litat, ja que segons ell, la família també està pagant la condemna amb ells:

Las familias desconocen completamente que es esto. Por mucho que un interno se lo intente explicar para la familia es imposible imaginarse lo que tu vives aquí dentro. Yo recuerdo que mi familia, entraron mis padres y el hecho de poder estar aquí (todos tenemos un estereotipo de películas o de lo que nos han contado y tú te imaginas esto de una forma muy distinta) y poder comprobar, palparlo tú con tu propia realidad [...] y poder ver donde dormimos, donde nos duchamos, donde estamos cada día, [...] es mucho más fácil para ellos y para nosotros. Y el descanso que les queda a las familias también porque al fin y al cabo ellos también están cumpliendo condena con nosotros. (Rubén)

També segons la Mònica (PD2), l'intern pot sentir l'escalfor de la seva família i trencar la soledat que impregna una presó. Segons la mateixa Mònica (PD2) les bones conductes tenen els seus premis i comenta que al final hi surt tothom guanyant:

Per l'intern suposa sortir de la rutina. Poder estar connectat amb la família fa que surti del sentiment de soledat d'estar en un centre penitenciari. [...] La normalitat de asseure't al costat de la teva parella en una xerrada, poder

compartir. [...] Crec que això enriqueix moltíssim i són petits premis. Si vols mantenir aquests petits premis [...] la teva conducta ha de ser la que ha de ser. Per tant, tots sortim guanyant! Evidentment hi ha riscos de que es pugui fer un mal us però la part de que pugui sortir bé et compensa. La nostra feina és ficar totes les mesures de seguretat que toquin i tirar endavant. (Mònica)

Les impressions que vaig poder percebre en aquest dia van ser recollides en el Diari de camp en què es va organitzar una benvinguda oficial amb un ball de benvinguda inclòs. Posteriorment els responsables de les comissions feien una espècie de tour pel mòdul i els anaven ensenyant els diferents espais i es continuava amb un pica-pica on cadascú es situava en els diferents espais habilitats amb taules i cadires en el pati del mòdul:

Els interns estaven molt mudats i il·lusionats i també les famílies. Alguns comentaris que m'han dit han estat: "És molt petit", "està molt nèt", "ara ja sé des d'on truca quan parlem", "em podré fer una foto i tenir-la perquè els meus amics no em creuen que tingui nuvi". Tothom estava molt exultant, la majoria segueixen el tour i altres es queden al pati parlant i abraçant-se. El somriure és el denominador comú. (Diari de camp)

Es posa de manifest la importància de les jornades de les famílies en el context penitenciari per tal de trencar amb els estereotips existents sobre les presons i donar confort a les famílies comprovant els espais en els quals viuen els interns i fent-los partícips de la seva realitat penitenciària disminuint així les seves angoixes i pors. D'altra banda, per a l'intern és respirar l'estimació dels seus familiar o amics en el seu entorn diari.

La realització de totes aquests activitats són possible gràcies al treball en equip dels interns. Aquest treball provoca que els interns es relacionin entre ells des d'un altre perspectiva, tal com afirma la Montse (PT1):

Creo que han mejorado las relaciones entre los internos. Y que baja la hostilidad y baja la conflictividad. Yo creo que el modelo da posibilidad a que gente que a lo mejor no se hubieran relacionado nunca, acaben trabajando juntos. (Montse)

I també la Dolores (PT2) comenta que quan a algun intern li atrau alguna

activitat s'apunta i fa que s'hagi de relacionar amb algú altre que no ha tingut cap vincle fins aleshores:

Jo no tinc cap vincle amb aquest senyor, ell ha fet una cosa, jo he fet un altre, però no tinc cap vincle, però arrel d'un interès comú... Es va fer el ball de salut mental i un diu: "Mira això em motiva" i deixa d'estar en soledat per formar part d'un grup. (Dolors)

La Montse (PT1) també explica que la idea no és fer amics sinó companys que comparteixen un espai, una activitat o un projecte de forma amable:

Bueno, claro es impensable pensar que todos van a ser amigos. Pero alguna vez se ha comentado: "yo a este chico no lo conocía y no tenía ninguna simpatía, pero ni antipatía, pero porque nunca había hablado con él" y resulta que a partir de algo lo conoces y dices: "Bueno pues a lo mejor también vale la pena". (Montse)

Per concloure aquest apartat citaré al Rubén (PI3) que comenta que participar a les activitats del mòdul et dóna l'oportunitat de conèixer persones i cultures diferents que d'una altra forma no seria possible i que al final no importa d'on ets sinó que pugis participar:

Las diferentes actividades que hay como barbacoa, el ramadán, el día de la fruta, como el día de la "castanyada" pues al final te hace participar con distintos tipos de persona, [...] de una manera distinta y es bonito al final. En un módulo en el que somos 90 personas de distintas etnias y al final no importa de dónde eres, todos somos iguales y lo importante es que todos podemos participar por igual. (Rubén)

Es desprèn dels comentaris anteriors que la diversitat i la varietat d'activitats dóna l'opció a les persones internes a poder participar amb aquells projectes que els hi siguin més afins independentment de les persones que les realitzin. Aquest fet ofereix l'oportunitat a la població a interrelacionar-se amb persones del mòdul que no han tingut contacte i compartir una afició, activitat, projecte o oci fomentant així habilitats i conductes pro-socials.

6.4.4. Afavorint els més necessitats

El MPiC, com s'ha explicat, dóna veu a les persones internes i són elles les qui proposen activitats i projectes, arrel d'aquesta participació apareixen idees tant sorprenents com les propostes amb finalitat social. Alguns dels exemples són: fer cococolocs¹⁴ per tal de recaptar diners per la construcció del nou Hospital Infantil de Sant Joan de Déu, recaptar roba que els interns no fan servir i donar-la a interns que no tenen recursos, i fins i tot alguns van anar a Sant Joan de Déu a col·laborar en una activitat de conscienciació d'ajuda als més necessitats en una sortida programada.

El Joan (PV1) comenta que en el MR 11 es solidaritzen amb diferents projectes. Aquesta solidaritat es materialitza amb aportacions monetàries, donacions de roba o elaboració de material per recaptar diners per als més desafavorits:

Cuando hemos hecho alguna barbacoa, si hay algún indigente, no ha habido problema en que otras personas hayan colaborado. En el tema del cáncer infantil, la cursa de "córrer en gran pels més petits" Bueno, van haciendo cosas, se implican, les gusta el tema. También se habló de un proyecto para sensibilizar a la población interna sobre las personas invidentes en el deporte. No paramos. (Joan)

Al Rubén (PI3) el fet de participar en projectes solidaris li proporciona benestar: "Es un bienestar que no tiene precio. Cuando tú sabes que estás haciendo un bien para alguien y eso tiene un valor que alguien le va a dar, aunque tu no lo conozcas es gratificante en todos los sentidos".

La Montse (PT1) opina que segurament mai havien tingut l'oportunitat de participar en alguna causa social i quan ho fan els fa sentir tant bé que els enganxa:

¡Es increíble ese carácter solidario! Nunca nadie les había dado la oportunidad de demostrarlo. Yo me he quedado muchas veces alucinada, no sólo en

¹⁴ Cocolocos: els cococolocs són clauers elaborats manualment que es venen per recaptar diners a través i per l'Hospital Sant Joan de Déu

campanyes més socials sino entre ells. Bueno, a part de lo de la roba, yo recuerdo ir a jugar un partido con ellos a otro módulo y ver que ese módulo no tenía redes de las porterías y dijeron: “Oye, os damos las nuestras”. [...] A nivel económico es importante, pero a nivel de tiempo, que algunos internos del MR 11 fuesen cada viernes deseando ir a pasar un rato a Salud Mental porque sabían que los internos de ese módulo se lo pasaban bien. Hay una parte de que nunca lo habían vivido, ni lo habían probado, y que cuando lo viven, sea por redención, por lo que sea, se sienten tan bien que se enganchan a eso. (Montse)

L'últim projecte que s'ha presentat en el MR 11 és un Taller de papiroflèxia, en el qual el 50% dels beneficis aniran a una causa solidària i la resta serà per gestionar l'activitat, segons el Rubén (PI3) hi ha persones molt necessitades que tot i tenir llibertat estan més empresonades que ells:

La papiroflexia es un proyecto muy importante que hemos presentado, en el cual nuestra intención a través de esa actividad es tener un bien benéfico y [...] el 50 por ciento de todo lo recaudado fuera destinado a San Juan de Dios para niños necesitados, etc. Y el otro 50 por ciento para poder gestionar la actividad.

[...] Muchas veces las personas no somos capaces de ver porque creemos que nuestro gran problema es el estar aquí dentro cuando realmente puede haber personas que pueden estar mucho más necesitadas y aunque tienen esa libertad acaban siendo personas que puedan estar un poco más presas que nosotros. (Rubén)

Per a la Dolors (PT2), participar en projectes solidaris és una forma d'ocupar el temps i sentir-se útils. Al participar-hi es treballen una sèrie de valors que mai han tingut temps d'experimentar:

Hi ha gent que no ha tingut mai l'oportunitat. Hi ha gent que té molt temps, vull dir la presó lo que té és temps i el temps s'ha d'ocupar d'alguna manera. En un moment determinat hi ha persones que són hàbils a l'hora de fer manualitats, per exemple lo de los cococolos, i els hi estàs oferim l'oportunitat d'ocupar un temps. És una manera de gestionar el temps que a més a més és profitós en alguna història, i això sempre els hi agrada. (Dolors)

Es reflecteix que el MPiC dona l'oportunitat a les persones internes a participar en projectes solidaris nous per a ells que per les seves trajectòries de vida no han conegut o no han mostrat interès anteriorment. Dedicar el seu temps i el seus esforços a fins socials aporta a la població interna satisfacció personal i adquisició de valors com l'empatia, el companyerisme i la solidaritat.

El contrapunt l'aporta la Dolors (PT2) apuntant que els interns coneixen i participen en projectes solidaris i els hi és gratificant però dubta de la seva continuïtat al carrer: "Han après el que és la solidaritat, no sé si són més solidaris. No sé si al sortir se'n recordaran gaire d'aquesta solidaritat" però es posa de manifest que aquests comportaments són gratificants per als interns.

D'altra banda, la Dolors (PT2) admet que aquests comportament solidaris també tenen certa instrumentalització per part dels interns, perquè saben que els hi serà beneficiós en la seva valoració de l'equip de tractament:

Tot i que al final tampoc és tan voluntari, ells saben que participar en totes aquestes activitats també a la llarga tenen un benefici en els seus informes. Això és així! Les persones que formen part de la gestió participativa, les persones que formen part de comissions, històries de reciclatge, o de solidaritat, o del que vulguis, al final són valors i els hi agrada però per l'altra saben que els hi beneficia. (Dolors)

Es posa en dubte de la continuïtat d'aquesta solidaritat un cop la persona interna surti en llibertat. Així mateix, es planteja la possible participació en aquests projectes per aconseguir beneficis personals dins de la seva trajectòria penitenciària. Segurament hi ha diverses motivacions però un fet queda constatat i és què quina millor manera de passar el temps dins de presó que participant en aquests tipus d'iniciatives?

6.5. Els ponts de comunicació entre els agents implicats

6.5.1. Trencant les barreres entre interns i personal d'interior

Segons Lorenzo, Aroca & Alba (2013, p. 122): “Hem de tenir en compte que l'internament ha de servir per augmentar les oportunitats de conducta prosocial en el futur del subjecte”. A les presons hi ha una sèrie de normes no escrites que han estat forjades al llarg dels anys i es perpetuen tant per part de les persones internes, com per part del personal penitenciari. Una d'aquestes normes és la barrera que històricament hi ha d'hagut entre intern/a i funcionari/a. El MPiC pretén trencar aquestes normes no escrites, tot i que s'ha de ser pacient.

La primera resistència és la que mostra la població interna per relacionar-se amb el personal de vigilància. La Montse (PT1) comenta que hi havia molta resistència per part dels interns a parlar i treballar conjuntament amb el personal de vigilància:

Costaba. En general, había mucha resistencia y eran muy reacios, pero en general yo creo que era cómo bueno, pues no tenemos nada que perder. [...] Había por un lado esa resistencia y por otro lado el tema del trabajo conjunto con él equipo de interior. Y los internos comentaban: “¿Nos vamos a tener qué sentar en la misma mesa con los funcionarios? A mí eso no me gusta porque luego cómo se te va a ver cómo ...”. Y hay cierta reticencia. (Montse)

Per fer-se una idea més clara del funcionament del MPiC, la Montse (PT1) i un grup d'interns van anar a visitar el MR 7 per veure com s'organitzaven i que els hi expliquessin els propis interns d'aquest mòdul en què consistia el MPiC. El Marcelo (PI4) es va sorprendre que a la reunió de les comissions estiguessin, tant interns, personal educador i de vigilància asseguts en una taula rodona parlant de diversos temes referents al mòdul:

Fuimos al MR 7, nos invitaron y fuimos más de diez personas. Fuimos allí un poquito chulitos, como éramos siempre. Fuimos a una reunión de la comisión para ver cómo era, para ver cómo se hace. Nos sorprendimos, por la educadora y los funcionarios. Claro, nosotros pensábamos que hablar con el funcionario era como chivatearte. ¿Cómo vas a estar con un funcionario ahí, hablando? Con un educador sí, pero con un funcionario es muy raro porque

entonces, claro, los comentarios en el patio. Claro, siempre hay malas raíces, pero a veces a las malas raíces hay que envolverlas poquito a poquito hasta conseguirlo. Hay qué podar para volver a crecer. (Marcelo)

Al Marcelo (PI4) li va agradar la forma de funcionar del MR 7 ja que qui no vol participar té l'opció d'anar a un altre mòdul. En el cas del MR 11, els interns no poden canviar de mòdul perquè han de fer el programa de tractament. Aleshores la única opció que els hi quedava era convèncer als companys més reticents al projecte:

El MR 7 me gustó. El que no participa baja a otro módulo. Claro, pero eso aquí no se puede hacer, los propios compañeros, hay que involucrarlos. Pero depende de la persona, aunque tú le hables más de diez veces. [...] Lo importante es comunicación, comunicación... (Marcelo)

El MPiC ha brindat l'oportunitat als interns d'establir aquestes noves relacions amb el personal de vigilància i el Marcelo (PI4) ho recorda com una experiència nova:

Aunque no nos gustaba hablar con los funcionarios, lo intentábamos. Es como una experiencia nueva, fue una experiencia muy grande para nosotros. Claro, nunca habíamos tratado con un funcionario. Estamos hablando, yo opinaba y él también y debatíamos. Había diálogo, [...] era una experiencia nueva para cada uno. (Marcelo)

La reunió en el MR 7 va aconseguir el seu objectiu i els interns van accedir a reunir-se amb el personal d'interior a les reunions de les comissions. Arribats en aquest punt, el que restava era convèncer a la resta d'interns del mòdul. I de mica en mica es va anar aconseguint, tal com comenta el Jaume (PV3) que afirma que els interns parlen amb els funcionaris amb total normalitat a diferència d'altres mòduls, on està mal vist:

Els interns no tenen el problema a parlar amb els funcionaris. De vegades quan estàs a mòduls més conflictius, no perquè no vulguin parlar o hi hagi problema amb nosaltres, sinó perquè entre ells de vegades no està bé parlar amb els funcionaris.[...] Aquí no hi ha aquest problema, hi ha més tranquil·litat de parlar amb ells, de tenir bon rotllo, no hi ha aquesta percepció. (Jaume)

Els interns que venen d'altres mòduls on la seva actitud era negativa a l'hora de parlar amb el personal de vigilància, un cop arriben al MR 11 i veuen la forma de funcionar, canvien d'actitud i s'impliquen amb el projecte:

Gent que allà [referint-se a altres mòduls] no parlava massa amb els funcionaris, que tenien la mania aquesta estandarditzada de que si parles amb el a funcionari ets un "chivato". Aquí han canviat la seva percepció. Entren i veuen que s'organitzen amb comissions, que és un espai de diàleg, que poden exposar les seves opinions del mòdul i que participa tant el personal de règim, com el de tractament, i això crea unes sinergies. I et diu: "eso que hablamos en la comisión, he pensado que..". Hi ha un grau d'implicació molt més alt. (Joan)

El Jaume (PV3) comenta que tot i que el mòdul ha canviat molt, el més important és que hi ha un espai on entre tots els participants es decideixen aspectes per a millorar la convivència al mòdul:

El módulo ha cambiado: se ha puesto un magnifico gimnasio, una ludoteca con una consola, una sala de ordenadores y salas para actividades donde por ejemplo se puede hacer baile. Pero lo más importante es que se ha creado una comisión de participación donde profesionales e internos debaten ideas, proyectos, mejoras para el módulo (Jaume)

Segons el Jose (PI1), la responsabilitat de què el mòdul funcioni és dels propis interns i opina que han de ser ells mateixos els qui tirin endavant amb l'ajuda dels i les professionals, ja que es tracta que tots vagin junts.

Es constata que les resistències dels interns es van venent a poc a poc a poc a mesura que el MPiC va prenent consistència i es van veient els resultats. Aquesta sinergia es assimilada pels interns que arriben nous al mòdul.

I l'altra barrera és la del personal d'interior per relacionar-se amb les persones internes. A partir d'aquí es descriurà el procés de canvi dins el personal d'interior ocorregut en el MR 11. Es parteix de la visió de les mentalitats més rígides per acabar mostrant l'impacte que té mostrar una ment més oberta i més educativa per part dels funcionaris i funcionàries de vigilància dins del MPiC a la població interna.

El Marcelo (PI4) recorda com era el personal d'interior que hi havia al MR 11 abans de què s'iniciés el MPC: "Una guardia, que era muy estricta, te miraba a la cara sin pestañear. Te intimidaban con la mirada no más". Conseqüentment, amb la descripció del Marcelo (PI4), les primeres reunions conjuntes a les comissions no van ser gaire fructíferes, tal i com comenta la Montse (PT1):

Recuerdo hacer dos comisiones con el jefe qué había antes, tan simple o tan tonto cómo pedir qué pongan una bandeja con instancias y era un no ya por sistema. Lo que está claro es que aquí o vamos todos a una o esto no tira. Una parte de los que había (referint-se al personal funcionari que hi havia al MR 11), no querían como hay doscientos mil por el centro, que no quieren porque lo ven como una amenaza, porque yo creo que no conocen el proyecto y lo interpretan como: "Aquí esto va a ser que ellos hagan lo que quieran y nosotros vamos a perder poder" (Montse)

La Dolors (PT2) també recorda les primeres reunions de les comissions del MR 11 on el personal de vigilància no acabava d'acceptar les normes de funcionament del MPiC ja que no acceptaven les propostes dels interns: "Perquè els funcionaris al principi deien: No, no, esto no lo podéis proponer. És que no t'estem preguntant si ho podem proposar, nosaltres ho proposem a Direcció i Direcció valora si es pot o no es pot".

La Montse (PT1) no tenia molt clar que el MPiC funcionés amb el personal d'interior que hi havia en el mòdul: "el tema de los funcionarios al principio que había otros equipos no lo veía nada claro".

El Jose (PI1) també opina que hi havia funcionaris/es que no volien i comentava que si no volien aplicar aquell model, l'únic que havien de fer era demanar un altre destí perquè segurament hi haurien altres funcionaris que si que els hi agradaria treballar amb el MPiC.

Aquesta horitzontalitat en al presa de decisions, segons la Dolors (PT2) no es acceptada pel personal d'interior: "L'intern amb iguals condicions que el funcionari d'interior, l'educador o la treballadora social que està allà? Tu li expliques això a segons qui i et diu que estàs boja". I segons la Montse (PT1), hi ha molts funcionaris que estan molt acomodats en la feina que fan des de fa

molt de temps: “Son las reticencias esas de llevo veinte años funcionando de una manera estoy acomodado porque lo tengo todo controlado, ¿ahora qué me estás contando?”.

Durant aquest període va haver moviments de funcionaris/es i en el MR 11 es van assignar dos caps de mòdul nous que semblava que encaixaven millor en el MPiC.

Algunes de les demandes que es van fer al nous Cap de Mòdul van ser les mateixes que s’havien fet anteriorment i la resposta va ser totalment oposada. Però, el més important va ser l’actitud que van mostrar, ja que va ser molt receptiva. Aquest canvi va donar esperances als interns i a l’equip de tractament.

En aquest punt és important remarcar que la normativa regimental dins del MPiC és exactament la mateixa que a qualsevol altre mòdul. La diferència és la flexibilitat d’aquesta aplicació. Un exemple d’aquesta flexibilització de la normativa són les entrades al menjador que després de passar per diferents fases va ser una realitat.

Per a la Teresa (PT4), les entrades al menjador dona normalitat al mòdul i fa que els interns utilitzin el temps que necessiten per menjar i puguin aixecar-se quan han acabat, és una sensació de llibertat:

El menjador d’altres mòduls hi ha uns horaris (aquí també hi ha uns horaris), però sempre s’han d’asseure en el mateix lloc, no poden marxar sense que el funcionari els hi digui, han de marxar tots a la mateixa hora, aquí és lliure! Això ho gaudeixen tots i en certa manera és una sensació de llibertat. Disposar del teu temps i de l’hora en la que t’aixeques per anar a dinar i per marxar sense que t’hagis d’esperar allà com si fossis un nen petit que estàs a l’escola.
(Teresa)

La Montse (PT1) comenta que les coses sempre poden millorar però està convençuda que amb els i les anteriors funcionaris/es no haguessin aconseguit tirar endavant el MPiC ja que es necessita que tothom estigues implicat:

No creo que se hubiera llegado y no creo que lo hubiéramos aguantado. O ellos o yo. Era muy difícil porque si tú quieres trabajar un modelo y no estás dispuesto a hacer el más mínimo cambio, eso no casa. (Montse)

El Miquel (PV2), a diferència d'alguns/es professionals d'interior anteriors, opina que el MPiC involucra a totes les persones del mòdul: "Equipo de tratamiento, equipo médico, funcionarios, voluntarios, CUSI y como no podía ser de otro modo, el ingrediente más sensible que son 3 o 4 internos con un peso considerable en el módulo"; "La coordinación entre los varios profesionales es fundamental para la resolución de problemas (debe fluir la información)".

Es constata que iniciar un projecte de MPiC en un mòdul on els i les funcionaris/es no veuen amb bons ulls els canvis no és un bon començament i pot arribar a fracassar abans de començar. Les actituds del personal de vigilància influeix enormement amb l'energia que hi ha en un mòdul.

El Joan (PV1) explica que el personal funcionari que no s'adapta a aquesta metodologia de treball pot canviar de mòdul i seguir amb la seva mentalitat rígida en altres mòduls:

El que no encuentra su sitio aquí pues acabará marchando. La rigidez mental existe en todas las personas. [...] Hay personal de vigilancia que si no están pendiente de todo lo que se hace y marcan a la gente, es como que pierden el control. (Joan)

D'altra banda, el Joan (PV1) també opina que el respecte te l'has de guanyar complint amb el què has dit i que el respecte no es guanya sent server:

Yo creo que la autoridad se reconoce, no se impone. Va con la persona, no creo que porqué vayas con látigo te respeten más. Seguro que te respetan por cómo eres, que tengas un mínimo de dignidad y lo que digas, lo cumplas. (Joan)

Queda constatat que el MPiC va poder tirar endavant gràcies als canvis de CUSI's efectuats en el MR 11. La predisposició d'aquests nous caps ha fet possible que el MPiC estigui funcionant després de tres anys.

El paper del personal d'interior és fonamental dins del MPiC. Per a la Glòria (PJ2) els i les funcionaris d'interior són els que tenen més coneixement de la persona interna perquè és el que conviu més hores amb ella i per tant pot afavorir la seva convivència simplement amb l'observació i el diàleg amb elles:

El qui té un coneixement de l'intern és el funcionari d'interior, és veritablement el que conviu amb l'intern. Si aquest funcionari té prou capacitat d'observació sabrà que apart de escorcolls, registres, partes ha de fer altres coses. [...] Les resistències no és tant sobre l'encàrrec, que aquesta també és un altre, tindrà més feina, sinó com et plantejes la relació amb la persona que tens al davant. (Glòria)

Segons la Maria (PT3) s'ha d'apoderar també als i funcionaris i a les funcionàries d'interior ja que tenen una funció educativa molt important ja que passen 24 hores amb les persones internes:

Als funcionaris, jo considero que com a professionals, una de les meves funcions és també apoderar-los. Encara que la teva funció és ser funcionari d'interior, tens una funció educativa molt important i pots parlar amb els interns des de relacions no asimètriques, encara que tanquis i obris les portes. (Maria)

La Maria (PT3) opina que en el MR 11 s'ha avançat positivament dins del model en el mòdul perquè hi havia resistències en tots els sentits i puntualitza que els funcionaris i funcionàries s'han hagut d'adaptar a un nou model que no estaven acostumats:

Els funcionaris també s'han vist obligats a veure's en unes situacions que no estaven acostumats i a estar en esdeveniments que fins ara en un mòdul eren impensables. Modificar normatives del dia a dia que semblava que mai es podrien modificar, la rigidesa és nostre. (Maria)

Tal i com apunta la Cristina (PD1), el o la funcionari/a d'interior se l'ha d'involucrar amb el projecte per tal de treball en equip i trencar amb el mite que tractament són els bons i els d'interior els dolents:

Se'ls ha de tenir en compte, no es pot anar treballant per lliure com s'ha anat molt temps i anar d'estupendíssims i decidint que fins que no acabi el programa

l'intern no surt. Què és això? Treballar en equip vol dir això, seure't amb els d'interior i que t'expliquin com veuen un tio. [...] Crec que molta culpa la té tractament i hauria de ser tractament la que involucrés als d'interior amb aquestes estratègies acollint-los i canviant d'actitud. (Cristina)

Es posa de manifest que el personal d'interior és qui conviu més hores amb la població interna i per tant qui la coneix millor. Per tant, pot actuar més directament amb els interns, no amb sancions, ni expedients, sinó des d'una perspectiva més humana. El seu paper dins del mòdul és fonamental i pot incidir, sempre que abandoni el seu rol estrictament regimental, afavorint l'estat d'ànim i la conducta de la persona interna. És per aquest motiu que és important que el personal de vigilància es senti part del procés rehabilitador de la persona interna i no exclusivament del procés sancionador. Per tal d'avançar en aquest procés rehabilitador, les mentalitats han d'anar canviant. El MPiC proporciona un continuu aprenentatge per a les persones que hi participen.

Tot i la bona actitud de la major part del personal de vigilància, segons les persones internes i alguns/es professionals de tractament, encara hi ha molta feina a fer. L'actitud dels funcionaris del MR 11 segons el Tomás (PI2) és diversa, alguns es mostren molt receptius i d'altres segueixen amb una actitud molt tancada:

Hi ha funcionaris que els hi agrada que els mòduls siguin així perquè no tenen problemes amb els mòduls de MPiC, no hi ha baralles, la gent es porta bé, no hi ha cap incidència. I hi ha funcionaris als qui no els agradem, som delinqüents i nosaltres hauríem d'estar tot el dia amb la bola aquesta i picant pedra. Hi ha de tot. (Tomás)

També en algun cas hi ha discrepàncies en el funcionament del MPiC. Al Joan (PV1) li sembla bé que es puguin prendre decisions de normativa modular a les comissions però que si alguna cosa no funciona s'ha de tirar endarrere perquè s'han de comprometre:

Nosotros podemos dejar de hacer según qué cosas, [...] pero si vemos que no funciona, tenemos que volver atrás. [...] Pienso que la responsabilidad tiene

que ser compartida, a veces tienes que dar un paso para adelante y medio paso para detrás, en función de cómo lo vas viendo. (Joan)

Però per contra la Dolors (PT2) opina que qualsevol qüestió de règim a nivell modular que s'aprovi per comissió (on hi ha representació dels funcionaris/es) ha de ser respectada i no es pot tirar endarrere:

Les coses que es gestionen, com pujar mitja hora més tard a l'estiu, tot passa per la comissió. Si un funcionari et fa una concessió és una concessió del funcionari, aquest funcionari et deixarà pujar més tard mentre li vingui de gust que respiris. El dia que no vulgui que respiris perquè s'enfadi, t'ho tancarà. Quan això passa per Direcció, és igual com respiris, que la porta està oberta perquè està validat per direcció. (Dolors)

La Dolors (PT2) també reconeix que al personal de vigilància és qui més dificultats ha tingut per assimilar l'essència del projecte del MPiC: "El funcionari és al que li ha costat més entrar dintre el projecte. Entendre".

El model ha de funcionar independentment del personal professional que hi estigui assignat, però aquest nou mètode sorprèn al personal d'interior que no acostuma a estar al mòdul. El Marcelo (PI4) explica que si no hi ha un traspàs d'informació del funcionament del mòdul entre les guàrdies pot haver conflictes amb aquells funcionaris/es que no són habituals del MR 11: "Los funcionarios, que venían de otras partes se extrañaban: "¿Cómo? ¿Son presos, no puede ser esto?". Hay funcionarios que vienen de otros módulos que son muy estrictos".

Pel Jaume (PV3) perquè el projecte funcioni ha de tenir una normativa clara i que tot el personal professionals sigui un equip: "Tenir una normativa molt clara. I tot l'equip anar a una, tant funcionaris com a tractament. Marcar una directriu".

Es posa de manifest la diferència de criteri a l'hora de respectar les decisions preses i aprovades per les comissions, per tant és bàsic marcar unes directrius bàsiques que siguin acordades per a totes les parts involucrades.

Els canvis de funcionament en un mòdul on s'aplica el MPiC busquen apropar la màxima "normalitat" de convivència social dins un centre penitenciari. La flexibilització en la normativa regimental busca aquesta normalitat.

El Joan (PV1) afirma que si es flexibilitza la duresa de la normativa s'afavoreix el clima social ja que hi ha menys estrès i menys conflictes: "Aquí lo que se ha demostrado es que si dejas un poco de margen, generas ayuda respecto al clima social, o sea genera menos estrés y menos conflicto".

Tot i la millora en la convivència i la baixa conflictivitat d'aquests mòduls, el Miquel (PV2) expressa que tampoc es pot ser ingenu amb aquest tipus de projectes i que no tot és perfecte:

No hay que ser ingenuos y pensar que en los módulos no hay droga u objetos prohibidos, o situaciones violentas, los funcionarios deben reducir esta amenaza que es la fuente de más problemas para aplanar el camino a los demás profesionales. Con todo esto no quiero decir que sea fácil, hay mucho trabajo detrás de todo esto, pero estamos orientados a hacerlo mejor paso a paso.
(Miquel)

Es puntualitza que tot i la millora del clima social dins del MPiC, els incidents puntuals no desapareixen però és funció de tots els i les professionals vetllar perquè el model funcioni i poder resoldre qualsevol problema que hi hagi en el mòdul.

Es constata en aquest apartat que el MPiC és una oportunitat per a les persones internes i també per al personal de vigilància de trencar amb els tòpics i fer caure les cuirasses d'ambdós costats. Es posa de manifest que les relacions entre els i les professionals de vigilància canvien en un MPiC. L'apropament d'ambdues parts facilita el diàleg i la coneixença de les necessitats i les problemàtiques de la població interna que fa més humana la tasca dels i de les funcionàries de vigilància.

6.5.2. El vincle amb l'equip de tractament

La Dolors (PT2) afirma que la forma de treballar dels i de les professionals té un efecte directe en les persones internes. El tipus de formació i experiència laboral del personal de tractament en un mòdul queda reflectida en la forma de treballar amb la població interna i reps aquesta vinculació, sigui quina sigui, quan arribes nou en un mòdul:

Hi ha diferents estils de treballar, tant d'educadors com d'altres professions. Però en concret d'educadors. Hi ha estils d'educadors, potser gent que ha treballat més a ajuts juvenils o que ha treballat més a CRAES¹⁵, o que venim d'una intervenció potser més pròxima a la persona i persones que potser no. Potser ha tingut un altre tipus de formació, o un altre tipus d'experiència que són de bastant més marcar distàncies i d'un treball potser més formal, i menys d'implicació personal. Depenent del què heretes [fent referència a quan arribes a un mòdul nou], veus el reflexa del que s'ha treballat allà dins. La forma de treballar influeix en tot. En el vincle, vull dir, si tu no t'impliques no pots vincular, i si no generes vincle és molt difícil modificar conductes. (Dolors)

Per a la Dolors (PT2) el MPiC és una forma de treballar. Per a ella és bàsic crear vincle amb les persones internes des de la sinceritat i la honestedat perquè necessiten un referent dins de la privació de llibertat que els guiï.

Jo crec que és una part de l'animació sociocultural que és molt important. Trobo que és un sistema de treball. Clar, jo no et sé dir si és millor o pitjor que un altre, però jo crec que funciona. El que passa és que no tothom hi creu i no tothom hi treballa de la mateixa manera, ni s'implica de la mateixa manera. (Dolors)

La gent necessita tenir un referent que lluiti per ells, i que ells vegin que s'estan fent coses. [...] Tu no pots prometre coses que no es poden assolir. Nosaltres des d'un principi els hi van dir que hi havia coses que no es podien aconseguir, i que no passa res. No tot és possible. (Dolors)

¹⁵ CRAES: Institucions per a la guarda i educació d'infants i adolescents (de 0 a 18 anys) a qui s'aplica la mesura d'acolliment simple en institució.

De les paraules de la Dolors (PT2) es dedueix que quan la població interna estableix vincle amb el personal educador, la comunicació és més fluïda. Les persones internes necessiten un referent que els guiï i els aconselli sense promeses que no es poden aconseguir.

La primera sensació que va tenir la Teresa (PT4) a l'arribar al mòdul va ser d'espai i de no invasió entre els interns i amb el personal treballador del mòdul i sobretot de respecte:

Jo sabia que venia a un model de participació però és tanta la diferencia que no m'ho podria creure. Primera, la netedat del mòdul, els espais, com es relacionen els interns entre ells que no són invasius, una sensació d'espai, de que no hi ha molts interns quan hi ha els mateixos interns que en altres mòduls. Vaig tenir una sensació d'espai i de no invasió, de respecte als professionals.
(Teresa)

Per a l'equip de tractament, el MPiC els hi proporciona a les persones internes una oportunitat de relacionar-se de forma diferent perquè s'estableix una horitzontalitat entre el personal professional i la persona interna:

Cuando tú haces sólo funciones básicas de educador (atención individual y programas) puede ser más cercano o menos, pero ellos ahí no lo interpretan como una relación de igualdad. [...] Pero cuando tú haces algún proyecto estás trabajando conjuntamente, [...] es horizontal, lo estamos tirando para adelante juntos, entonces la relación, indiscutiblemente, cambia. Es una relación más de tú a tú. No quiere decir, ni que pierdas autoridad, ni que la gente se confunda [...] Es un trabajo en el que ellos tienen mucho que decir y cuenta tanto lo que ellos dicen como lo que digo yo, entonces es más paralelo y yo creo que eso hace que la relación cambie. (Montse)

Els hi serveix per aprendre a relacionar-se d'una manera diferent, entre els companys, amb els professionals. Per a ells és molt important també que et vegin a tu, com a professional, com un "igual". Ells saben que no ets un igual, però poder parlar amb tu i fer-te una proposta i que tu els hi diguis: "Doncs, això em sembla bé", o "em sembla malament", o "ho podríem mirar de fer d'aquesta manera, o de l'altre", per a ells és molt important per què se senten persones. (Dolors)

El Roger (PT5) reconeix que treballar amb aquest model facilita la feina a l'equip de tractament pel vincle que genera compartir activitats i reunions.

Els esdeveniments i actes al mòdul serveixen per crear vincle amb l'intern i l'intern amb tu. Això és molt important, la confiança, el vincle, si tens confiança amb aquella persona a mi em facilita molt la feina i ells quan et tenen confiança crec que també, es senten millor, més acompanyats, no es senten tan jutjats, crec que també s'expressen més lliurement, són més sincers i possiblement són capaços de demanar-te ajuda. Quan no hi ha confiança, no hi ha vincle.
(Roger)

La Teresa (PT4) també destaca l'horitzontalitat en les relacions: "Quan no parlem de temes de treball és una relació d'igual. Totalment horitzontal". Així mateix destaca el canvi esdevingut des de que participa activament a les comissions, i com aquest apropament facilita la seva feina professional:

Molt, jo ho he notat molt. Des de que estic a les reunions i participo activament amb projectes ho noto moltíssim perquè abans la meva participació en el mòdul era exclusivament al despatx fent entrevistes amb els interns, i normalment no són molt bones notícies, malauradament. Llavors la relació que tenien ells amb mi era molt distant. Arran d'això no sé si hauran vist que jo no només sóc la jurista sinó que també sóc persona, llavors, ha canviat la meva relació amb ells i ells amb mi.

[...] Suposo que és tu dones, tu reps. Com jo m'he apropat més, ells també s'han apropat més.[...] Inclús a nivell de confiança i podem arribar a parlar de coses personals de la vida en general, això abans era inimaginable amb un perfil d'intern tan dur que et parlin de la seva vida personal.

Això em facilita la meva feina però sí que és veritat que a vegades has de prendre una mica de distància perquè has de prendre decisions. El fet que estiguis tant amb ells a les reunions i que facis tants projectes i tantes coses xules fa que perdís una miqueta de vista que el teu paper. El meu paper no deixa de ser que sóc la jurista, que no sóc ni la col·lega, ni l'educadora. [...] De fet, ells saben que quan entren a una entrevista no es parla d'una altra cosa que les coses penals i penitenciàries. (Teresa)

Per a la Maria (PT3) el MPiC proporciona mostrar la part més humana del personal treballador que facilita el canvi d'actitud de les persones internes vers els i les professionals. Aquests canvis faciliten el vincle, la convivència i el respecte:

Hem deixat la funció estricta del professional que era molt rígida, ara és molt més amplia i més flexible. Això ens permet a tots els professionals mostrar altres cares i amb ells també els hi ha permès mostrar altres cares cap al professional. [...] Quan tu li dones confiança a una persona, l'altre persona se sent reconeguda i hi ha una part de deute i respecte cap al professional i és una espiral que cada vegada si es continua treballant es fa més gran. (Maria)

El Roger (PT5) també opina que el millor ambient fa que el personal professional tingui una actitud més oberta i s'escurcin les distàncies amb la persona interna: "Hi ha un bon ambient i vas amb una actitud oberta, de donar confiança, de no marcar massa distàncies. L'ambient és relaxat i distès, pots parlar amb ells d'una forma més relaxada sense pensar que m'estan avaluant". Segons el Rubén(PI3)el tracte amb tot el personal professional és molt més proper: "el trato con el equipo de tratamiento es un poquito más cercano, con régimen también, y al final es como más cercano al mundo exterior de la calle".

Aquest respecte mutu fa, segons el Roger (PT5), que hi hagi un equilibri en les relacions: "en general hi ha una bona harmonia, hi ha respecte de que cadascú té el seu rol i té la seva posició".

Tot això es tradueix amb bon ambient al mòdul perquè el Joan (PV1) opina que l'equip de tractament del mòdul és seriós i orienta als interns en funció de les seves necessitats i interessos i la majoria d'interns saben quin és el camí a seguir per aconseguir una progressió penitenciària:

El equipo de tratamiento también es bastante serio en cuanto a los PIT's. Todo el mundo tiene un PIT, tiene alguna fecha de esperanza de salida si cumple enteramente los requisitos. Para orientarlos hacia las carencias que tienen cada uno. [...] Y saben que si cumplen los ítems que les han puesto en el PIT, si las cosas están al día, pues tienen una propuesta de permiso dentro de su

programa de tratamiento. Aquí aparte de la climatología social que hay que es buena. [...] cada uno tiene claro lo que tiene que hacer y se va autorregulando.
(Joan)

Aquest vincle creat a través del MPiC pot tenir un efecte de dependència vers l'equip tractamental, ja que una de les preocupacions dels interns que he anat copsant en diverses ocasions és el temor de canvis de professionals de tractament en el mòdul. La Dolors (PT2) opina que les persones són substituïbles, però que en tot procés es necessita un temps per assentar-se per tal de poder seguir continuant sense dificultats.

Ara que hi havien canvis d'equip, els interns deien: "¡A ustedes no las van a cambiar!". I els hi dius: "Però és que no és un tema nostre", no hauria de ser un tema nostre. "Tu estàs bé i el teu projecte hauria de seguir endavant exactament igual independentment de qui està davant". Però encara segueix sent imprescindible. (Dolors)

S'observa la dependència dels interns amb el personal de tractament, ja que han establert un vincle emocional amb qui han vist créixer el projecte de MPC i han estat les persones que els han tractat amb equitat i seriositat. Segurament, la trajectòria del MR 11 encara falta ser consolidada per començar a volar amb un altre equip de tractament.

Es posa de manifest que el MPiC ofereix una oportunitat tant a les persones internes, com a l'equip de professionals de relacionar-se de d'una altra perspectiva, la més humana. Participar i formar part activa per part de l'equip de professionals en el MPiC fomenta l'horitzontalitat ja que es compateix un objectiu comú. I aquesta horitzontalitat ajuda a establir relacions de confiança i enfortir el vincle que es tradueixen en una millora de la convivència.

L'equip de tractament també explica que quan interaccions amb les persones internes en un àmbit informal ets capaç d'observar moltes més coses que quan estàs realitzant una entrevista perquè aquestes no es senten avaluades:

A lo mejor lo ideal sería que fuera una cosa de equipo porque lo que tú trabajas tiene que ver con tantas áreas del interno. [...] A mí me parece muy diferente lo

que puedes ver en una persona cuando la tienes sentada en una entrevista a cuando la estás viendo moverse. Cuando tú te estás sintiendo que te están evaluando y que te están observando, a cuando tú te dejas ir y parece que nadie te mira, no tiene nada que ver. (Montse)

De vegades aquesta informació informal, potser és més valuosa o més autèntica que la que tenim al despatx, on l'intern es sent avaluat. [...] El context del pati que no estem en una entrevista, estem parlant simplement, em dones la teva opinió, jo la meva, parlem de temes que no són de programes, ni de delictes, ni de dates, llavors, la gent s'expressa més lliurement més com és, sense tants mecanismes de defensa, armadures i a més et poden veure més de tu a tu sense tenir tan en compte el rol, què el rol marca molt. (Roger)

En una entrevista estem pensant una cosa molt puntual d'aquella persona, i no em permet de veure com tracta a la resta de companys o com participa en activitat comunitària de grup. [...] Em dóna molta més informació a nivell d'observació. (Maria)

Jo al principi estava una mica al marge perquè no sabia fins a quin punt jo podia participar [...] i la Montse va ser la que em animar. [...] I arran d'això tots els dijous habitualment anava només per escoltar, no per participar, per escoltar i per veure les dinàmiques. Les reunions et donen molta informació. És la primera conclusió que vaig arribar la primera vegada, [...] va ser mare meva quanta informació estic rebent avui. Molta més que en una entrevista perquè veus el caràcter que tenen, si són més o menys agressius, impulsius, si callen, si saben escoltar o no, si només fan que parlar, si tenen tolerància, si tenen iniciativa, si tenen capacitat d'organització, tanta informació, tantes coses, com es mouran fora, com es poden relacionar a fora. Et dóna molta, molta informació. (Teresa)

Per a la Cristina (PD1) el MPiC propicia situacions en les quals pots conèixer facetes noves de la població interna:

Es genera com un microclima a la presó, una societat en la que hi ha unes normes consensuades i la gent adopta rols dins d'aquella societat afavoridors, no afavoridors; i això també té el seu valor. Aporta una informació també interessant. Un tio que amb aquest funcionament per exemple, adopta un rol de mediador de conflictes i et resol situacions de mòdul, ajuda. Tu tens un

coneixement d'aquell tio que no te l'aporta un altre model, [...] d'alguna manera dóna un coneixement més interessant. (Cristina)

L'equip de professionals del MR 11 reconeixen que el vincle que s'estableix amb les persones internes facilita la tasca professional dins dels programes específics de tractament:

Porque a lo mejor te pueden ver como otra persona, no como un profesional en el que hay que mantener distancia, sino que hay una cercanía en otros temas, parece que hay como otra confianza. Y no puedes desconectar porque estés en un aula dando un programa. Y yo creo que también ayuda. [...] Porque en ese momento dejan de sentir que les estás evaluando. Que estamos haciendo algo conjunto. Influye. (Montse)

Es nota en l'ambient del dia a dia. Es nota quan tu fas un programa. I és un programa molt objectiu encaminat a treballar el delictes i més en el MR 11 que hi ha delictes molt greus. L'actitud amb la que es puja al programa és diferent, no té res a veure, l'apropament de molts d'ells arrel de la gestió participativa fa que et faciliti el vincle i la participació. (Dolors)

Crec que el vincle fa que al programa s'impliquin més. Per a mi també, quan tinc cert vincle amb ells, em sento més a gust, més tranquil, amb més ganes de fer el programa. [...] Sense vincle és una relació moltes vegades molt instrumental. (Roger)

Es posa de manifest que la possibilitat d'interaccionar per part de l'equip de tractament i de les persones internes en un context diferent al d'una entrevista o una sessió de treball dins d'un programa específic ofereix la possibilitat de coneixença mútua. Aquests espais creats a través d'activitats o projectes fa que les relacions s'humanitzin i facilita conèixer a la persona interna des d'un altre punt de vista.

A continuació es descriurà quina és la influència del MPiC dins del PIT a partir de les relacions establertes entre la població interna i el personal de tractament. El PIT de la persona interna ha d'estar format per una o diverses activitats principals i d'altres de complementàries. Aquest ha de ser elaborat i revisat per l'equip multidisciplinari en els diferents moments pertinents de la vida

penitenciària de la persona interna. Es considera que l'activitat principal queda definida pels objectius de treball essencials del PIT, a partir de les variables etiològiques del delictes, necessitats formatives, econòmiques o laborals. Les activitats complementàries són les que completen el PIT de l'intern i es determinen a partir dels interessos que té. L'equip de tractament pot incloure aquelles que consideri rellevants per a cada persona interna, i l'equip del MR 11 dona molta importància a les necessitats relacionades amb l'ocupació del temps lliure, l'oci i les relacions socials. Per tant l'equip té en compte la implicació que té la població interna en les dinàmiques del mòdul per tal de que valorar la seva evolució:

El PIT tiene cosas marcadas, pero tiene espacios abiertos donde tú puedes poner lo que tú quieras. [...] Es como todo muy formal, pero luego dices: "Bueno, pero es que este señor además tiene un problema con el ocio, por ejemplo, o el tiempo libre". [...] Nosotros colocamos bastante que tiene participar en actividades que no estén previstas en su PIT, no solo las que tiene en la parte del PMOC, hacer el programa, pero luego haz algo más y relaciónate. Se tiene en cuenta como ellos se implican en las dinámicas del módulo para valorar la evolución. Que ellos sean conscientes que les aporta mejorar la calidad de vida. (Montse)

La Dolors (PT2), també creu que s'ha de donar més rellevància en el PIT de les actuacions, participacions i conductes de les persones internes en el MPiC:

En el PIT estaria perfecte que se li donés la importància que tenen les comissions i a la gestió participativa i el que implica que un intern s'involucri en aquestes històries i que se li donés la importància que té. (Dolors)

Tot l'equip de tractament del MR 11 afirma que a les activitats, jornades i esdeveniments que tenen lloc dins del MPiC es treballen valors i habilitats que tenen molt a veure amb alguns aspectes dels programes de tractament. Aquests aspectes estan inclosos en PIT però es treballen d'una forma molt més pràctica i vivencial. L'observació del dia a dia et dona més informació sobre la persona interna, sigui per corroborar o no la seva evolució:

Cuando tú comentas con un interno el PIT, tú colocas los objetivos que tiene que trabajar. Tampoco pones: “Y lo voy a hacer así”. Tú dices: “Con este señor hay que... me lo invento... hay que trabajar las habilidades sociales”, y lo haces en un programa y lo haces en una tutoría y lo haces en el día a día con el modelo de participación. [...] Todo lo práctico, es como más efectivo. (Montse)

Els interns que estan participant a les comissions estan fent un DEVI cada setmana, resolució de conflictes, canalització d'emocions, educació en valors, però no en són conscients, però ho estan fent. Posar a la pràctica el què treballen a la teoria. [...] Estàs treballant moltes coses indirectament, no ho estàs fent amb un pissarra dient això és empatia o això solidaritat o això és responsabilitat, però ho estan fent a les assemblees, vull dir, són eines que estan treballant, d'una altra manera, de vegades sembla que són activitats lúdiques però dintre de lo lúdic també estàs treballant valors, estàs treballant un munt de coses que no tot és el programa. (Dolors)

El fet de que aquest senyor pugui treballar en equip, sigui amb la barbacoa, em permet que en la propera entrevista, pugui passar un reconeixement a aquesta persona i li digui: “l'altra dia et vaig estar observant i t'haig de felicitar perquè em va agradar molt com vas gestionar amb la resta de companys”. [...] Evidentment treballar l'autoestima permet que puguem ser autocrítics després conjuntament en lo que li passa. (Maria)

Estem valorant la impulsivitat.[...] M'ha dit que controla molt, que no és impulsiu i que sempre pensa abans d'actuar, i en el dia a dia veus que de seguida salta, aquesta observació és més autèntica que lo que t'ha pogut escriure en un exercici o dir-te en un programa. Són informacions com més en tinguéssim millor. (Roger)

D'aquests comentaris es dedueix que la informació que reps de la població interna a través de la seva participació en el mòdul és una eina que es té en compte en la valoració de la persona interna. Dins del MPiC es treballen implícitament i de forma pràctica objectius plantejats en el PIT a partir de diferents situacions informals que faciliten un coneixement més profund de la persona intern. Aquest coneixement permet a l'equip educador valorar el procés evolutiu de la persona privada de llibertat.

Tot i aquests canvis que tenen lloc dins del MPiC no fa que la població interna confii més en la institució sinó que ho vinculen més a nivell personal, amb les persones que estan davant, tal i com comenta la Dolors (PT2):

Els interns confien en ells. Segueixen a les persones que estan davant durant el procés. És un tema molt individual de amb qui et toca treballar i amb qui vincules. No confien amb la institució, no perquè la institució faci res o deixi de fer, sinó perquè hi ha molt discurs antisistema en aquestes cases. No ho verbalitzen però si et diuen: “Confío en ti que sé que estás aquí y en Montse”.

(Dolors)

Tot i que la Montse (PT1), comenta que en certa mesura sí que augmenten la confiança amb la institució quan veuen que els projectes que van presentant tiren endavant:

Yo creo que alguna vez incluso lo han dicho: “Lo veis nos están dejando hacer todo porque ven que estamos funcionando”. [...] Los internos saben que, si van tirando bien, ellos [referint-se a la Direcció del centre penitenciari] van a confiar más, pero a la inversa igual. Cuando los internos ven qué les van dando, van confiando más. (Montse)

El Jose (PI1) comenta que el centre els ha havia concedit la majoria de peticions fetes i està satisfet del tracte que reben dels professionals: “Todo lo que hemos pedido se nos ha dado y hemos hecho muchas peticiones, solo una se nos ha denegado. [...] Por todo lo demás, por parte del centro, yo no tengo ninguna queja por parte de ellos”.

Es desprèn que tot i que la persona interna es resisteix a confiar amb la institució, ja que és la institució qui el reté privat de llibertat, és capaç de reconèixer els beneficis concedits per la institució obtinguts gràcies al seu esforç i el seu treball a través del MPiC. Tot i que principalment la confiança de les persones internes ve condicionada per la forma de treballar del seu equip de tractament.

A continuació s'explicarà la importància de la implicació de tot l'equip de tractament. Segons la Montse (PT1) cada vegada hi ha més professionals de

l'equip participant activament que fa que el projecte continuï independentment de les persones que hi hagi treballant:

Yo creo que ha cambiado también porque han cambiado las personas. Creo que estamos funcionando más como equipo en este sentido. Por ejemplo, la jurista, no únicamente en la asistencia a las comisiones sino en proponer proyectos, se nota. Hoy, por ejemplo, pensaba, hasta hace poco pensaba yo me voy de vacaciones y esto se para y hoy me planteaba bueno yo no estoy, pero esto continua. Si, ahí, ha habido un cambio. (Montse)

Per a la Cristina (PD1) i la Mònica (PD2), és indispensable que tothom participi en el MPiC, cadascú a la seva àrea específica, perquè és un model que implica a tots els i les professionals que tracten amb les interns i les internes al dia a dia:

Tot l'equip, tothom. I no tan sols l'equip de tractament (jurista, psicòleg/a, educador/a social, etc.), els funcionaris, el metge, el mestre, tot aquell que participa de manera activa de manera diària hi ha de participar. [...] Cadascú dins de la seva àrea ha de fer la seva feina. (Mònica)

Segons la Teresa (PT4) és un gir amb la forma de treballar per part de tothom. Tot i que dins de les seves tasques no s'especifiqui que ha de formar part del MPiC, si que és la seva funció conèixer les persones internes per poder-les valorar: "Les meves funcions dins del reglament estrictament no diu res que has d'estar, però sí que és veritat que forma part de la nostra feina conèixer els interns".

Per a la Teresa (PT4) el coneixement que es té de les persones internes per part de tot l'equip fa que les decisions d'equip siguin més fàcils de prendre:

És molt important que l'equip estigui unit perquè coneixem més als interns i això ens dóna moltes eines per després prendre decisions, després a les reunions coneixem tant als interns que és molt fàcil prendre decisions perquè els coneixes a nivell personal. (Teresa)

També pel Rubén (PI3) és important que com a més professionals participin del projecte molt millor, per tal de crear vincle i confiança:

Mientras más gente profesional trabaje y sea más cercano a nosotros es mucho más beneficioso para todos. [...] Al participar más gente llega el momento que creas ese vínculo, ese hielo que a veces hay de por medio se rompe y hace que sea más fácil tener esa pequeña confianza. [...] Al final llega un momento que es mucho más fácil trabajar. (Rubén)

El Jose (PI1) també és de la opinió que com més persones col·laborin amb el projecte més fàcil serà aconseguir l'objectiu: "No es obligatorio, pero esto de qué se trata, de que rememos todos, o que remen diez, o que remen veinte, si remamos todos llegaremos antes a la orilla, eso está más claro que el agua".

L'efecte de la presència d'altres membres de l'equip de tractament que no són habituals a les reunions del MR 11 es destaca en el Diari de camp:

Ha estat una reunió molt nombrosa, amb força professionals. Ha estat molt bé que altres professionals del mòdul vegin com es realitzen les reunions i què es parla. Al venir més professionals crec que ha animat a altres interns a pujar a escoltar que s'estava dient a la reunió. (Diari de camp)

Per a la Glòria (PJ2) la participació de tots els agents que treballen amb les persones internes han d'estar cohesionats i aquest treball d'equip en clau transversal s'ha de començar a construir perquè no hi ha aquesta tradició en el sistema penitenciari:

Tenir aquests tècnics cohesionats i treballant transversalment, cosa que és complicada perquè nosaltres no tenim tampoc aquesta tradició de treballar en equip. Els equips tenen professionals dels diferents àmbits però el treball transversal s'ha de construir. (Glòria)

Es constata la rellevància del coneixement del MPiC de tot l'equip de tractament del mòdul i es ressalta la importància la impliquin activa d'aquests ja que el projecte serà més ric.

6.5.3. Els agents externs com a connectors amb la societat

Les relacions amb l'exterior són importantíssimes per a les persones privades de llibertat, donen a la població interna aire fresc a les seves vides. Els agents externs fan que la persona interna mantinguin un contacte viu amb l'exterior. Pel Pau (PJ1) aquesta connexió amb agents externs és vital per a la població interna per tal de retornar a la societat amb recursos externs:

És vital per moltes coses perquè qui entra al medi penitenciari ha de retornar al seu origen, al seu barri, a la família, [...] ha de retornar a la xarxa de recursos externs...[...] Els agents externs són una normalització del fet penitenciari. (Pau)

Per a moltes persones internes l'únic contacte que tenen amb el món exterior és la seva relació amb els i les professionals del centre. La Dolors (PT2) explica la importància que té per una persona interna que està tancat durant un període llarg de temps tenir contacte amb l'exterior, afirmant que els ajuda a normalitzar-se i trencar l'estigma que porten des d'abans d'entrar a presó:

Has de pensar que aquí hi ha molts interns diferents amb moltes condemnes diferents però quan estem parlant de determinats perfils, de sis, deus anys de condemna. Molt' d'ells van entrar aquí quan en tenien, vint, vint-i-dos, vint-i-cinc. Que se'n van als trenta-cinc, que tota la vida abans sempre ha sigut una vida molt lligada a la delinqüència o bandes llatines. Quan a aquesta gent la col·loques en un entorn completament diferent al seu, amb agents externs a dins de presó o sortint ells a fora, ells se senten par' d'un grup que els tracta com a persones normalitzades' d'un entorn social normalitzat, no estigmatitzat. [...] La seva essència allà surt. I això és brutal perquè ells mateixos flipen. (Dolors)

La Teresa (PT4) opina també sobre la influència de l'entrada a presó d'agents externs: "És una manera de que la societat entri a dintre de la presó, allò que es trobaran a fora doncs intentar-ho una miqueta que ho puguin trobar aquí". I al mateix temps que coneguin activitats que desconeixien:

Com per exemple, lo del claqué, potser no ho faran a fora perquè segur que no van a veure un espectacle de claqué, ni un espectacle de dansa, ni una obra de teatre, ni aniran a una jornada sobre les dones. [...] Es fa perquè vegin que fora

es fan aquestes coses i que tinguin la possibilitat de si volen fer-ho perquè probablement abans d'entrar a la presó ho desconeixien. (Teresa)

Segons la Cristina (PD1), les persones internes tenen una implicació més autèntica quan tenen contacte amb persones de l'exterior i els ajuda a normalitzar la situació de privació de llibertat, sense judicis, ni perjudicis:

Amb gent de fora no han de fer aquest paper perquè la gent ni els jutja, ni té capacitat per decidir aquestes coses. Hi ha més autenticitat i més sinceritat, hi ha una implicació més real. [...] També ajuden moltíssim a normalitzar. La gent de fora aporta lo de fora a dins de la presó de manera real i és molt important. (Cristina)

Segons la Montse (PT1) la participació de la població interna a l'exterior ha de ser fer sortides programades i fer tasques rutinàries que es poden trobar al carrer, molt més pràctiques: "pues vamos a aprender a comprar,... una cartilla del banco, vamos a aprender a utilizar transportes públicos, entonces tira tú solo". Per a la mateixa Montse (PT1) la relació amb l'exterior s'ha de potenciar molt més per tal de facilitar a la població interna recursos que puguin ser útils quan surti al carrer:

La relación con el exterior creo que es una de las cosas que nos falla aquí. ¡Qué haya comunicación con el exterior, ¡qué haya relación, es importantísima! De hecho, tendría que haber mucha más y no tanto de que entraran, sino de que ellos salieran, que entren también. Porque al fin y al cabo no dejan de ser relaciones y recursos para ellos afuera. Ha venido gente, [...] pero ha sido cómo colaboraciones muy puntuales, y yo creo que tiene que ser un contacto pues más continuado. Que cuando salga tenga recursos y sepa dónde ir, tanto a nivel laboral, como de tiempo de ocio. (Montse)

En aquest sentit la Montse (PT1) opina que l'Administració s'ha d'implicar més per tal de conèixer de primer mà les necessitats de les persones internes i ajustar els recursos a les seves demandes:

Claro hay entidades que vienen, que son entidades colaboradoras que cobran una subvención, hay gente que ha venido que ha hecho una intervención puntual y es gratuito. Yo creo que tendrían [parlant de la SGPRS] que

implicarse, tendrían que conocer cuáles son las necesidades. La gente tiene otras inquietudes y quiere hacer otras cosas. (Montse)

La problemàtica que planteja la Dolors (PT2) és l'abús que es fa del voluntariat i critica a l'Administració d'utilitzar aquest voluntariat en resposta a les seves mancances:

La manca de recursos econòmics o humans, estira [parlant de l'Administració] del voluntariat o estira d'un MPiC, que se gestionin els interns o no té res a veure? O sigui, les mancances del propi sistema, es cobreixen a base de voluntariat' L'abús del voluntariat és crònic i dramàtic. (Dolors)

Seguint en aquesta línia, Añaños i Yagüe (2013) afirmen que les polítiques socials necessiten el compromís i el recolzament de les institucions i de les entitats:

El sistema penitenciari espanyol [...] ha de ser coherent amb el sentit que li dona a la pena de privació de llibertat en la seva normativa legal i en resposta a la Pedagogia Social. Però que aquest camí no pot faltar el recolzament i compromís de les institucions comunitàries responsables de polítiques socials concretes i a les entitats del nostre entorn geogràfic implicades amb els objectius en els que ens trobem treballant. (p.11)

Es constata la necessitat de què la població interna mantingui contacte amb l'exterior per tal de trencar l'estigmatització que hi ha dins de presó i així establir relacions més autèntiques amb persones de l'exterior que no tenen cap relació amb el seu procés rehabilitador dins de presó. Es manifesta la necessitat de potenciar les relacions amb entitats o associacions en base les demandes de la població interna per vincular-la amb xarxes exteriors un cop surtin en llibertat.

Es posa de manifest que l'Administració s'ha d'implicar més en aquest apropament a la vida de l'exterior i conèixer quines són les necessitats reals de la població interna. Es remarca també, que les mancances econòmiques i personals de l'Administració pública han de deixar de suplir-se amb el voluntariat.

La participació d'agents externs dins del MPiC són una de les principals demandes de les persones internes. Aquesta participació pot tenir diferents durades. A continuació es descriuran alguns exemples. Una activitat puntual que s'han realitzat en el MR 11 és l'activitat de claqué dins del marc del Dia Internacional de Claqué: "Avui han vingut dues noies a fer una mostra del què era el claqué en el MR 11 i han deixat bocabadats a tots els interns i també als professionals que vam assistir. Han contaminat l'ambient amb música i rialles" (Diari de camp)

Altres intervencions d'agents externs són puntuals però que es van repetint regularment:

- La visita de les famílies comentada anteriorment en el "Dia de les famílies" que s'organitza una o dues vegades a l'any.
- Taller de Cocolocos: Noia voluntària de Sant Joan de Déu que ve en ocasions puntuals per ensenyar-los com s'elaboren el Cocolocos, els beneficis de la seva venda es destinen a la investigació contra el càncer infantil.

També hi ha altres intervencions que són regulars i constants:

- Taller d'ofimàtica: Una monitora de l'empresa d'Andròmines dona classes d'ofimàtica als mòduls del MPiC.

I per últim, intervencions que es realitzen durant un període de temps determinat:

- Activitat de Mindfulness: Durant un període de 3 mesos, dos persones formades i voluntàries que realitzen aquest curs a l'exterior venen setmanalment, primer van realitzar el curs en el MR 7 i després en el MR 11. Pel Rubén (PI3) aquesta activitat està suposant un canvi de mentalitat per poder afrontar el seu dia a dia per reduir l'estrès d'estar empresonat:

Pues la verdad que Mindfulness está siendo una actividad de mucho provecho. Nos está enseñando muchas herramientas para no entrar en esos bucles de pensamientos negativos y a través de la herramienta de la respiración nos están enseñando técnicas de como poder gestionarlo, bajar esa intensidad, ese estrés. (Rubén)

Segons la Montse (PT1) aquest tipus d'activitat aporta a la població interna una sèrie d'eines per utilitzar tant en el centre penitenciari, com a fora. La mateixa Montse (PT1) puntualitza que aquest tipus de coneixements són realment significatius quan les persones són capaços d'interioritzar-los:

Me parece muy bueno que ellos tengan estas opciones. Tiene que haber gente de la calle que esté dispuesta porque con nosotros no cabe. Pero como en todo, empiezan 16, acaban 8, pero de esos 8 igual hay 6 verdaderamente han sacado un partido, han visto que han conocido algo diferente y que a lo mejor lo aplican a partir de ahora. [...] Tú le vas a dar unas herramientas, pero él las tiene que querer coger y luego él tiene que decir la suya y él tiene que hacerse suyo esos conocimientos como él pueda. Para mí es la única manera que eso es significativo. (Montse)

A l'activitat de Mindfulness es convida als professionals en dies puntuals per compartir sessions de meditació conjuntament amb els interns i en una ocasió que vaig assistir vaig recollir les mes impressions en el Diari de camp:

És un moment emocionalment diferent, compartir una activitat de meditació de personal professional i interns no és una activitat molt comuna en els centres penitenciaris.[...] Hi ha un silenci absolut, exceptuant algú que s'ha centrat tant que està roncant, però apart d'aquest soroll només es sent la veu de la conductora de l'activitat. Finalment em centro amb les seves paraules i aconseguixo endinsar-me amb la meditació. L'activitat dura uns 20 minuts i a partir d'aquí totes les persones presents ens incorporem, ens veiem les cares i sento el relaxament generalitzat a la sala.

A partir d'aquí la sessió continua i se'ns convida a les professionals assistents a seguir amb la sessió, però totes donem les gràcies però aquell era el seu espai i els deixem que segueixen amb la sessió. [...] Realment ha estat una sessió molt constructiva perquè ha estat un aprenentatge per a totes les persones participants ja que en aquell moment tant interns com nosaltres, les professionals estàvem amb igualtat de condicions meditant. (Diari de camp)

- Taller de "Resolució de conflictes": una entitat externa ofereix aquest taller de cinc sessions. El Rubén (PI3) explica que l'ha ajudat ha identificar situacions on la comunicació assertiva és molt millor que la reacció impulsiva:

Eran 5 sesiones. Un conflicto te puede salir tanto aquí en prisión como en cualquier sitio. Saber resolverlos desde un clima tranquilo, con una conversación asertiva, usando pequeñas técnicas que a veces no te sabes dar cuenta en caliente. Yo también reaccionaba así. Te hacen darte cuenta, te identifica y haciendo únicamente esto ganas mucho. Y yo ya me las aplico. (Rubén)

Segons el PM MPiC, els representants de les comissions són els encarregats de mediar quan hi algun problema i aquest és l'objectiu principal del Taller de "Resolució de conflictes" i el Rubén (PI3) explica quina és la tasca dels mediadors:

Nosotros actuamos en primera instancia si pasara cualquier cosa intentando mediar por las dos partes. Intentamos hablándolo y con todas las herramientas que aquí nos dan con el programa de resolución de conflictos. [...] De momento no he tenido que aplicarlas, veo el comportamiento bastante correcto. (Rubén)

Per a la Cristina (PD1), el Taller de "Resolució de conflictes" és una manera àgil i amable de resoldre alguns problemes que poden sorgir en un mòdul, evitant en alguns casos que s'hagi d'expedientar a alguna persona interna:

Sense tenir l'ambició de que no hi hagi expedients disciplinaris sinó tenir l'ambició de que els problemes de convivència quotidiana es puguin resoldre d'una manera més àgil i més amable. Trobo que està bé per ells que no hagin de transcendir a nivell d'expedient disciplinari. [...] Que tinguin eines per resoldre conflictes amb els iguals. (Cristina)

Per al Pau (PJ1) és una bona fórmula perquè no hi hagi tants expedients disciplinaris i els conflictes es solucionin a través de la mediació:

Que la resolució de problemes sigui guiada amb els interns per una via de mediació i no per la via administrativa és un bon sistema. [...] Si dues persones, per exemple s'han barallat puguin tenir una convivència normalitzada en un mateix espai de vida. No són amics de l'ànima, no passa res però han de seguir convivint en el mateix espai i això és una mica el que es busca. (Pau)

Aquestes són algunes de les activitats que es realitzen en el MR 11 com a MPiC. Es reflecteix que totes les activitats potencien d'alguna forma o altra la

socialització amb persones externes al sistema penitenciari. Els agents externs ofereixen a la persona interna relacionar-se sense prejudicis i sense filtres. Així mateix ofereixen la possibilitat de conèixer activitats i rebre formacions que no formen part de les tasques de l'equip professional del centre. D'altra banda, fa possible trencar amb l'estigmatització amb la qual els centres penitenciaris ha estat sempre lligada.

El Joan (PV1) comenta que generalment, l'Administració no s'ha encarregat de visualitzar totes aquestes activitats que es realitzen a la presó i promocionar els avanços que es fa les persones internes dins de presó:

Nadie, incluso nuestra propia administración, se ha encargado [...] de hacer una publicidad en positivo. Malaurament como se suele decir las pocas noticias que suelen salir de prisión siempre son por temas feos o sea, temas que genera un cierto morbo al que lo lee.

Porqué claro el decir que en una prisión todo funciona bien y que se está trabajando con los internos, que han mejorado; [...] que esta persona que no tenía hábitos laborales, está trabajando; se ha sacado la ESO, que incluso hay alguno que están estudiando carrera; que están adquiriendo responsabilidades que en la calle no tenían y un largo etcétera, eso a lo mejor no interesa de cara a la sociedad, no vende. Una cárcel feliz, no vende. [...] Y vivimos en esa hipocresía social, esa doble moral. (Joan)

Com queda palès, en els centres penitenciaris es realitzen multitud d'activitats i projectes per a la millora de la convivència en els centres i pretén com a finalitat última la tornada de la persona interna a la vida en llibertat, havent treballant les seves mancances i les seves necessitats per a què no torni a reincidir. Totes aquests activitats i projectes són gestionats per nombrosos professionals dels centres penitenciaris que estan motivats i creuen en el canvi. L'esforç i la dedicació de totes aquestes persones es veu en comptades ocasions reflectit en alguns mitjans de comunicació. Aquesta recerca és una mostra de la professionalitat i el treball d'un grup de persones que creuen amb un projecte, el MPiC.

7. Conclusions i propostes

Els objectius proposats en aquest estudi i que han guiat les conclusions són:

- a. Analitzar el procés d'implementació del MPiC en el MR 11.
- b. Recollir les percepcions dels diferents agents directes i indirectes del MPiC: el personal tècnic de la SGPRS, la Direcció del centre penitenciari Brians 2, els i les treballadores del centre penitenciari que treballen en el MR 11, i els interns que hi resideixen del funcionament del MPiC.
- c. Descriure els impactes psico-socials del MPiC en el MR 11.
- d. Realitzar propostes de millora per la implementació del MPiC en altres mòduls.

7.1. Conclusions

7.1.1. Aplicació del MPiC en els mòduls

- 1) L'aplicació del MPiC ha de tenir en compte una sèrie de variables, i les característiques de la població interna, n'és una. La forma en què s'ha de dur a terme un MPiC no és tancada, ni estandarditzada, cada centre i cada mòdul ha de cercar les eines i els mecanismes necessaris per dur a terme aquest model en funció de les necessitats de les persones internes.

7.1.2. Els canvis en l'espai

- 2) Els resultats han mostrat que si l'espai disponible als mòduls és molt limitat es produeix una asfíxia psicològica que pot comportar greus afectacions a l'estat anímic de la persona interna. Així mateix l'estat en què es troben les dependències és un factor que pot incidir també en aquest estat, tant de la població interna, com dels i les professionals que hi treballen. L'obertura dels espais en el MR 11 i el seu manteniment proporcionen al mòdul canvis importants de sensacions i percepcions.
- 3) L'estudi mostra que l'obertura dels espais ofereix no només diversificar la concentració de persones internes dins del mòdul sinó que possibiliten participar en diferents activitats per a què la població interna ocupi, de forma

voluntària, el seu temps de forma lúdica, educativa i esportiva. La persona interna decideix quin espai ocupa en funció de les seves necessitats o desitjos.

- 4) L'ocupació de l'espai i del temps ofereixen a les persones internes descomprimir la pressió i la tensió d'estar privades de llibertat. Aquesta alliberació es tradueix amb un cert estat de benestar que fa disminuir els incidents i les baralles, i fomenta un clima de tranquil·litat.

7.1.3. El trencament de la dependència penitenciària

- 5) A l'apartat de resultats ha quedat palès que la institució penitenciària té moltes mancances per tal de potenciar un aprenentatge significatiu per a les persones internes en el compliment de la seva pena. El sistema penitenciari català té una sèrie d'eines tractamentals que intenta que aquesta rehabilitació i reinserció siguin possibles, però ha d'anar més enllà. La reinserció i la rehabilitació no és possible si el propi sistema contempla que una persona privada de llibertat pot esdevenir un paràsit penitenciari, finalitzar la seva condemna i retornar a la societat un cop acomplerta la seva condemna. El MPiC és un mètode que pot aportar elements nous al sistema penitenciari i incentivar a les persones internes, tal i com queda reflectit en els resultats.
- 6) Els resultats mostren com la persona interna quan entra en un centre penitenciari ha d'aprendre a conviure i a adaptar-se a les normatives i regles establertes en el centre. Dins el centre, la població interna té la seva rutina diària establerta i pauta pel propi sistema. Aquest fet, però, afecta la seva autonomia, i es veu afectada també la seva autoestima, aspectes que són imprescindibles per la vida en llibertat. Els resultats mostren com el MPiC busca una vida el més normalitzada possible a partir de situacions similars a les que es pot trobar un cop deixi de ser una persona presa. Aquesta normalització passa per prendre decisions i assumir responsabilitats i encàrrecs similars a la vida en llibertat, si més no dotar-los de les eines necessàries per aconseguir-ho.

7.1.4. Les resistències personals i professionals

7) A partir dels resultats obtinguts es pot afirmar que per tal de dur a terme el MPiC és imprescindible que tots els agents involucrats en el projecte estiguin motivats per dur-lo a terme.

a. La població interna. Les persones internes han de voler participar en un projecte comunitari per a la millora de la seva convivència en el mòdul. Els resultats mostren que ha de ser el propi intern o interna qui ha d'emprendre la determinació per assumir la responsabilitat del canvi. El MPiC és un instrument que no farà que la persona interna sigui un ciutadà modèlic. Tampoc aconseguirà ni la rehabilitació, ni la reinserció de la població interna, però sí que farà possible que aquesta persona tingui eines suficients per poder escollir quin vol que sigui el seu present en el mòdul i potser el seu futur en llibertat.

Segons l'estudi és necessari convèncer a la població interna, sigui quina sigui la seva actitud davant la pena privativa de llibertat: ressentiment, desmotivació, enuig, violència...., de què participin de forma activa en la seva vida al mòdul. Aquestes situacions, tal i com s'ha recollit en l'estudi, no són un impediment per portar a terme el model, ajustant-lo a les seves necessitats.

b. El personal de vigilància. Els resultats mostren com la pèrdua de poder i canviar el mètode de treball són les principals resistències per part del personal d'interior. Però es posa de manifest a través dels resultats que es guanya poder, perquè es guanya respecte. D'altra banda, els resultats mostren que per donar més riquesa al MPiC, el personal d'interior que forma part del projecte ha de participar de forma molt més activa dins del projecte.

c. L'equip de tractament. L'estudi mostra com les metodologies de treball han evolucionat en els darrers anys i el tipus de població penitenciària també. Per tant, els resultats mostren com els i les professionals dels equips de tractament han d'adaptar-se a aquesta situació.

d. Segons mostren els resultats, les resistències que mostren els dos anteriors col·lectius és causat en molt casos pel desconeixement del funcionament i la metodologia del MPiC, també la poca predisposició de

sortir de la zona de confort, i per últim la feina extra que suposa treballar en un MPiC. No obstant, segons els resultats obtinguts aquesta feina extra fa que es treballi més a gust i hi hagi menys conflictes en el mòdul. Segons l'estudi aquests canvis de metodologia i actitud han de venir acompanyats d'una formació adequada.

- e. Aquesta investigació també constata la importància de que el personal penitenciari s'ha de sentir a gust amb aquesta metodologia de treball, i per tant ha de ser voluntari.
- f. Els resultats mostren la importància de la motivació tant de la població interna com del personal penitenciari per tal de que aquest tingui èxit.

7.1.5. Les evolucions socials dels interns dins del MPiC

- 8) L'estudi mostra com en el MR 11 el diàleg entre els agents que hi viuen i hi treballen ha començat a potenciar-se a partir del MPiC. La millora del clima social ha passat per establir ponts de diàleg entre les persones internes per aconseguir fites comunes. Els resultats mostren com a partir del model s'intenta que sigui la població interna qui lideri diferents accions per cuidar el mòdul i dinamitzar-lo per tal de responsabilitzar-la i fer-la partícip de la seva vida a presó. També queda reflectit en els resultats que aquest aprenentatge necessita temps perquè les persones internes es facin seu l'espai.
- 9) Seguint l'apartat anterior, un dels objectius per a millorar la vida a presó de la població interna és fomentar la seva participació en el mòdul. Les persones internes, en general, no decideixen a quin mòdul volen viure, estant obligades a seguir el seu programa de tractament si volen evolucionar en la seva trajectòria penitenciària. Els resultats apunten que tenint en compte que les persones internes no decideixen la seva ubicació, s'ha de respectar el fet que no vulguin formar part del model. Per tal de potenciar la màxima participació, l'estudi mostra com són les persones internes les que proposen, organitzen i participen dels projectes i activitats. Els resultats també mostren que el personal de tractament el que ha de fer és fomentar la participació del màxim nombre d'interns o internes possibles i això significa diversificar el tipus de propostes i encoratjar a aquelles persones internes més passives a fer propostes que els puguin motivar.

- 10) L'estudi mostra com l'organització de qualsevol esdeveniment fa possible que les persones internes, que normalment no es relacionen entre ells, hagin de fer-ho. Aquest espai facilita trobar afinitats que en d'altres casos seria difícil de trobar. Els resultats ens diuen que tot i que la participació i la implicació de les persones internes no és la mateixa, fins i tot la menys activa en formarà part en algun moment. Tot un èxit. Al mateix temps les activitats proposades mostren que el resultat obtingut ofereix una finestra oberta a la normalització d'una societat plural i ajuda a trencar amb l'estigmatització que es té de les presons.
- 11) Els resultats obtinguts mostren l'aparició de valors aparentment impensables dins d'un col·lectiu privat de llibertat: la solidaritat. Molts dels projectes que s'han presentat i es presenten a les comissions de treball tenen relació amb l'aportació monetària o material a col·lectius amb diferents tipus de dificultats. Queda demostrat que el MPiC dona l'oportunitat a la població interna de participar en projectes solidaris i treballar el concepte d'empatia tant necessari en els éssers humans i molt més amb persones que han comès un delictes. Els motius pels quals formen part d'aquest tipus de projectes són diversos, però l'experiència segons els resultats aporta benestar personal a les persones participants.

7.1.6. La humanització de relacions dins del MPiC

- 12) Les relacions entre la població interna i el personal d'interior no han estat fluides històricament parlant. L'anàlisi dels resultats en el MR11 mostra com tant interns, com el personal de vigilància tenen certes resistències a l'hora de seure plegats. Tot i així, els resultats mostren com les relacions entre els agents que participen en el MPiC es veuen modificades oferint un espai de diàleg comú. A través de les comissions les persones internes i el personal d'interior discuteixen i intercanvien opinions sobre aspectes relacionats amb la millora del mòdul. Es constata que el model ofereix una oportunitat per apropar dos col·lectius que no necessàriament han d'estar enfrontats pel rol que juguen dins d'un centre penitenciari.
- 13) La societat va canviant i la població interna també però els tòpics són difícils de trencar i sobretot en el sistema penitenciari, ja que aquests tòpics estan supeditats diàriament pels murs, les reixes, i les concertines. És per aquest

motiu que tot i estar treballant dins d'un MPiC, els resultats mostren com algunes de les resistències d'apropament dels dos col·lectius encara segueixen existint.

- 14) L'estudi recull com el vincle que s'estableix entre el personal de tractament i les persones internes és un dels elements claus dins de qualsevol mòdul, però és fonamental en el MPiC. La participació dels i de les professionals a les reunions de les comissions, a les activitats, als projectes i als esdeveniments fomenten l'horitzontalitat del projecte. Els resultats mostren com el MPiC fomenta l'apropament tant de les persones internes, com dels i les professionals de tractament, fet que facilita establir vincles de confiança difícils d'aconseguir únicament dins dels programes de tractament o a través d'entrevistes. Aquesta confiança també tindrà efecte sobre l'amplitud en la mirada de les persones de tractament vers la persona interna. L'anàlisi dels resultats ens condueix a l'afirmació que aquesta confiança mútua tindrà un efecte directament proporcional en el clima del mòdul.
- 15) Els resultats mostren que a través de les activitats i projectes del MPiC, el personal de tractament rep molta informació sobre les persones internes. Dins dels programes específics de tractament es treballa des d'un punt de vista teòric, i gràcies al MPiC es pot corroborar si la persona interna aplica o no a la pràctica els coneixements teòrics.
- 16) Els resultats obtinguts determinen que en el MPiC l'assoliment dels objectius plantejats dins del seu PIT tindran lloc tant a dins, com a fora de l'aula. Aquesta valoració serà més completa com més professionals participin del MPiC perquè contribuiran a donar la seva perspectiva professional i personal de la trajectòria penitenciària de la persona interna. El treball transversal entre els i les professionals i el compromís de tot l'equip facilitarà que la persona interna, en certa mesura i segons els casos, tingui més confiança amb la institució.
- 17) L'estudi remarca la participació dels agents externs que participen a les activitats, tallers o formacions que es realitzen dins del centre penitenciari, concretament dins del MPiC. A través dels resultats es posa de manifest la demanda d'agents de l'exterior i no tant de personal voluntari per afrontar les sol·licituds demandades per la població interna, conseqüentment la necessària implicació de la SGPRS en aquest sentit.

18) Els resultats mostren que les peticions de cursos i activitats de la població interna faciliten l'entrada de personal de l'exterior que renoven l'oxigen que hi ha dins dels centres penitenciaris. Aquesta normalització amb l'exterior dels centres penitenciaris potencia la transparència i el compromís de la institució per a la millora en el seu funcionament segons els resultats obtinguts.

7.1.7. La Direcció del CP com a catalitzador del MPiC

19) Els resultats mostren el llarg procés que s'ha de fer a nivell modular per arribar a presentar una activitat o projecte dins del MPiC. Aquest treball requereix setmanes i en alguns casos mesos. S'inicia amb la presentació de la idea del projecte, a continuació hi ha d'haver el consens de les comissions per tirar-lo endavant, seguidament s'elabora el projecte, s'aprova a les comissions i s'eleva a Direcció. A partir d'aquí ja és la Direcció del centre qui ha de donar el vist-i-plau. Si s'aprova, la capacitat organitzativa a nivell modular es posa en marxa i la motivació de l'aprovació d'aquell projecte produeix un alt nivell d'adrenalina en el mòdul, tal com queda reflectit en els resultats.

20) Es constata a partir dels resultats obtinguts que com més propostes aprovades per Direcció més motivació hi ha en els mòduls de participació. Les activitats i els projectes duts a terme encoratgen a la població interna i fomenten la implicació en el MPiC.

7.2. Propostes de millora per a la implementació del MPiC

- 1) Aplicar el MPiC en qualsevol dels mòduls residencials si els agents implicats estan motivats per transformar les realitats existents.
- 2) Oferir la possibilitat de què siguin les persones internes dels MPiC en funcionament els que promocionin aquests models a la resta de mòduls.
- 3) Habilitar el màxim d'espais possibles amb les activitats proposades per les persones internes per tal de potenciar la seva autonomia i autoestima, tenint en compte sempre la seguretat.

- 4) Responsabilitzar a les persones internes i dotar-les de l'autonomia suficient perquè prengui decisions i tinguin el dret d'equivocar-se i no vetar-los-hi cap projecte per l'esforç extra que suposi als i a les professionals.
- 5) Buscar estratègies i mètodes per motivar al personal penitenciari per tal d'involucrar-se al MPiC a partir de les experiències dels i les protagonistes del MPiC.
- 6) Oferir estades en pràctiques als i a les professionals interessades en el MPiC. És imprescindible donar a conèixer no només de forma teòrica el model sinó de forma pràctica. Els models que ja funcionen com a MPiC tenen la possibilitat de facilitar a altres professionals i persones internes les eines necessàries per apropar-se a aquesta nova manera de funcionar. L'emmirallament i el mimetisme poden ser estratègies a utilitzar per l'aplicació en d'altres mòduls.
- 7) Implicar el major nombre de professionals que treballen dins dels models que apliquen el MPiC per poder conèixer més àmpliament a les persones internes.
- 8) Cercar agents externs per part dels equips de tractament que s'ajustin a les necessitats de la població penitenciària per tal de potenciar la seva relació amb l'exterior.
- 9) Les direccions dels centres han d'arriscar en les seves decisions si volen que les persones internes participin del seu propi, tenint sempre en compte l'aspecte de seguretat. Elles són l'element clau en tot l'engranatge del MPiC.
- 10) La SGPRS ha de seguir treballant apostant per la innovació en la seva metodologia de treball, en models nous i creatius ja que si la societat és canviant, la presó també ho ha de ser.

8. Referències bibliogràfiques

- Añaños-Bedriñana, F.T. (2013). Formación educativa previa ante las discriminaciones: las mujeres reclusas en España. *Revista de Educación*, 360, 91-118. doi: 10.4438/1988-592x-re-2013-360-222.
- Añaños-Bedriñana, F.T. i Yagüe Olmos, C. (2013). «Educación social en prisiones. Planteamientos iniciales y políticas encaminadas hacia la reinserción desde la perspectiva de género». *Pedagogía social. Revista interuniversitaria*, 22, pp. 7-12.
- Ayuste, A., Flecha, R., López, F., & Lleras, J. (1994). *Planteamientos de la pedagogía crítica. Comunicar y transformar*. Barcelona: Graó.
- Bauman, Z. (1993). *Postmodern ethics*. Cambridge: Polity.
- Berlín, I. (2001). *Dos conceptos de libertad y otros escritos*. Madrid: Alianza Editorial.
- Bisquerra, R. (1989). *Métodos de investigación educativa. Guía práctica*. Barcelona: CEAC.
- Brosens, D., De Donde, L., Dury, S.& Verté, D. (2015). Participation in Prison Activities: An Analysis of the Determinants of Participation. *European Journal on Criminal Policy and Research*, (22)4, 669-687. doi: 10.1007/s10610-015-9294-6
- Camps, J., & Torres, G. (2012). *El Clima social i emocional en els mòduls de participació i convivència dels centres penitenciaris catalans*. Recuperat a <http://cejfe.gencat.cat/ca/recerca/cataleg/crono/2012/clima-social-emocional/>
- Caride, J.A., & Gradaílle, R. (2013). Educar en las cárceles: Nuevos desafíos para la educación social en las Instituciones penitenciarias. *Revista de Educación*, 360, 36-47.
- Clamar, P. (1940). *The prison community*. Boston: Cristopher Publishing Co.
- Cohen, L., & Manion, L. (1990). *Métodos de investigación en educación*. Madrid: La Muralla.

- Comissió Europea. *Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea (2001)*. Recuperat a <http://www.europarl.europa.eu/spain/barcelona/resource/static/files/Publicacions/cartadretsfonamentals.pdf>
- Council of Europe: Committee of Ministers, *Recommendation Rec (2006)2 of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules*, 11 January 2006, Rec (2006)2. Retrieved from <https://www.refworld.org/docid/43f3134810.html>
- Craig, S.C. (2004). Rehabilitation versus control: an organizational theory of prison management. *Prison Journal*, 84(4), 92-114.
- Crewe, B. (2011). Depth, weight, tightness: revisiting the pains of imprisonment. *Punishment Society*. 13(5), 509-529.
- Crittenden, C. (2013). *Gender and programming: A comparison of program availability and participation in U.S. Prisons for men and women*. (Doctoral dissertation). Retrieved from <https://scholarcommons.sc.edu/etd/609/>
- Cruz, N., Morales, E., Ramírez & L.E. (2010). Mujeres en prisión: una experiencia de sentido y de significado. *Itzalpalapa: Revista de Ciencias Sociales y Humanidades*, 69, 67-85.
- De Miguel-Calvo, E. (2014). *Relaciones amorosas de pareja en las trayectorias vitales de las mujeres encarceladas*. (Tesis doctoral). Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea UPV/EHU, Bilbao.
- Decret 329/2006, de 5 de setembre, pel qual s'aprova el Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya. Recuperat a <https://portaljuridic.gencat.cat/eli/es-ct/d/2006/09/05/329>
- Dewa, L.H., Kyle, S.D., Hassan, L., Shaw, J., & Senior J. (2015). Prevalence, associated factors and management of insomnia in prison populations: An integrative review. *Sleep Medicine Reviews*, 24, 13-27.
- Dhami, M. K., Ayton, P., & Loewenstein, G. (2007). Adaptation to imprisonment: indigenous or imported? *Criminal Justice and Behaviour*, 34(8), 1085–1100.

- Earle R, (2014). Insider and Out: Making Sense of a Prison Experience and a Research Experience. *Qualitative Inquiry*,20(4), 429-438. London: Sage.
- Elejabarrieta, F. (1991) *Tractaments penitenciaris per fases. La visió dels afectats*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.
- Erickson, F. (1977). Some Approaches to Inquiry in School-Community Ethnography. *CAE Newsletter*, 8(2), 58-69.
- Escohotado, A. (2001). *Filosofía y metodología de las ciencias sociales*. Madrid: UNED.
- Fetterman, D. (1989). *Ethnography. Step by step*. London: Sage.
- Flick, U. (2002). *An introduction to Qualitative Research*. London: Sage.
- Foucault, M. (1995). *Discipline and Punish: The birth of Prison*. New York: Vintage Books.
- Freire, P. (1989). *La educación como práctica de libertad*. Montevideo: Tierra Nueva.
- Garland, D. (1990). *Punishment and Modern Society: A Study in Social Theory*. Chicago: University of Chicago Press.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat (2007). *Opuscle: Centre Penitenciari Brians 2*. Recuperat a http://justicia.gencat.cat/ca/departament/infraestructures/centres_penitenciaris/cp_brians_2/
- Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat(2016). Centre Penitenciari Brians 2. *Programa de participació i convivència MR11*. [Inèdit]
- Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat (2011). *El model de rehabilitació a les presons catalanes*. Recuperat a http://justicia.gencat.cat/web/.content/documents/publicacions/model_rehabilitacio_presons_catalanes.pdf

Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat (2013). *Els models de participació i convivència. Evolució del paradigma d'intervenció ambiental al CP Lledoners*. Recuperat a http://justicia.gencat.cat/web/.content/enllacos/pdf/informe_projecte_participacio_lledoners.pdf

Gil, J. (1994). *Análisis de datos cualitativos*. Barcelona: PPU.

Goetz, J., & Lecompte, M. (1988). *Etnografía y diseño cualitativo en investigación educativa*. Madrid: Morata.

Goffman, E. (1988). *Internados: ensayo sobre la situación social de los enfermos mentales*. Madrid: Amorrortu Editores.

Grayzel, J (1978). The functions of Play and the Play Motif at a State Penitentiary. In Dalter, M. (Ed.). *Play Anthropological Perspectives*, 94-103. Nova York: Leisure Press.

Hammersey, M., & Atkinson, P. (1994). *Etnografía. Métodos de investigación*. Barcelona: Paidós.

Hetland, H., Eikeland, O. J., Manger, T., Diseth, A., & Asbjørnsen, A. (2007). Educational background in a prison population. *The Journal of Correctional Education*, 58(2), 145–156.

Howarth, K. (2000) Context as a factor in teacher's perception of the teaching of thinking skills in physical education. *Journal of Teaching in Physical Education*, 19, 270-286.

Liebling, A. (2004). *Prisons and Their Moral Performance: A Study of Values, Quality, and Prison Life*. Oxford: Oxford University Press.

Llei orgànica 1/1979, de 26 de setembre, General Penitenciària.

Lorente, E. (2005). *Autogestión en Educación Física. Un estudio de caso en Secundaria*. (Tesis doctoral). INEFC, Universidad de Barcelona. Barcelona.

Lorente, E. (2008). Estimular la responsabilitat i la iniciativa: autogestió en educació física. *Apunts, Educación Física y Deportes*, 92, 26-34.

- Lorente, E., & Joven, A. (2009). Autogestión en educación Física: una investigación etnográfica. *Cultura y educación*, 21(1), 67-79.
- Lorenzo, M., Aroca, C., & Alba, J.L. (2013). La pedagogía penitenciaria en España: luces y sombras. *Revista de Educación*, 360, 119-139. doi: 10.4438/1988-592X-RE-2013-360-223
- Lui, L. (2011). *A qualitative analysis of Chinese female offenders' adjustment to prison life*. (Doctoral dissertation). University of Hong Kong, China.
- Malinowski, B. (1961) *A Scientific Theory of Culture and Other Essays*, New York: Oxford University Press.
- Martín, V.M., Vila, E.S. & de Oña, J.M. (2013). La investigación educativa en el ámbito de las instituciones penitenciarias: panorámica, desafíos y propuestas. *Revista de Educación*, 360, 16-35.
- Martínez Martín, M. & Bujons, C. (coords.). Fleck, M.& Prats, E. (2001). *Un lugar llamado escuela. En la sociedad de la información y de la diversidad*. Barcelona: Ariel.
- Martínez-Merino, N. (2018), D. *Understanding the meanings of sport and physical activity in prison: revealing incarcerated women's voices*. (Tesis doctoral). Universidad del País Vasco i Universitat de València. Gasteiz.
- Martos, D. (2005). *Etnografía d'un poliesportiu d'una presó*. (Tesi doctoral). Facultat de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport, Universitat de València. València.
- Martos, D., Tamarit, E., & Torrent, G. (2016). Negociando el currículum en educación física. Una propuesta práctica de cogestión. *Retos. Nuevas tendencias en Educación Física, Deportes y Recreación*, 29, 223-228.
- Matthews, R. (2009). *Doing time: An introduction to the sociology of imprisonment*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Meirieu, P. (1998). *Frankenstein Educador*. Barcelona: Laertes.
- Molleman, T., & van der Broek, T.C. (2014). Understanding the links between perceived prison conditions and prison staff. *International Journal of Law, Crime and Justice* 42, 33-53.

- Molleman, T., & Leeuw, F.L. (2012). The influence of staff on prison conditions of inmates: a multilevel approach. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 18(2), 217e233.
- Murphy, D. (1986). *Customers and thieves. An ethnography of shoplifting*. Gower: Hants.
- Nakagawa, G. (1993) Deformed subjects, docile bodies: Disciplinary practices and subject-constitution in stories of Japanese American internment. In D.K. Mumby (Ed.) *Narrative and social control: Critical perspectives* 6 (3), 319–352. doi: 10.4135/9781483345277.n7
- O'Bryant, C., O'Sullivan, M., & Raudenski, J. (2000). Socialization of prospective physical education teachers: The story of new blow. *Sport, Education and Society*, 2(5), 177-193.
- Patton, M.Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods* (2nd ed.). Newbury Park, CA: Sage.
- Pérez, E., & Redondo, S. (1991). Efectos psicológicos de la estancia en prisión. *Papeles del psicólogo*, 48, 52-57.
- Puig, J. M. (2003). *Prácticas morales. Una aproximación a la educación moral*. Barcelona: Paidós.
- Puig, J. M., & Martínez, M. (1989). *Educación moral y democracia*. Barcelona: Laertes.
- Reial decret 190/1996, de 9 de febrer, pel qual s'aprova el Reglament penitenciari
- Ríos, J.C., & Cabrera, P. (1998). *Mil voces presas*. Madrid: Universidad Pontificia de Comillas.
- Ríos, M. (2006). Educación Física e Inmigración en un contexto penitenciario. En *Actas del VI Congreso Internacional de Educación Física e Interculturalidad*. Murcia: Universidad de Murcia.
- Rodríguez, M. L. (2003). *Como orientar hacia la construcción del proyecto profesional. Autonomía individual, sistema de valores e identidad laboral de los jóvenes*. Bilbao: Desclée de Brouwer.

- Rogers, C. (1986). *Libertad y creatividad en educación en la década de los ochenta*. Barcelona: Paidós.
- Souza, K. A., & Dhami, M. K. (2010). First-time and recurrent inmates' experiences of imprisonment. *Criminal Justice and Behaviour*, 37(12), 1330–1342.
- Sparkes, A., & Smith, B. (2014). *Qualitative research methods in sport, exercise and health: From process to product*. Cambridge: Routledge.
- Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat (2018) *Programa marc del model de participació i convivència als centres penitenciaris de Catalunya*. Recuperat a http://justicia.gencat.cat/web/.content/home/ambits/reinsercio_i_serveis_peni/serveis_penitenciaris/participacio_convivencia/participacio_convivencia_cp.pdf
- Taylor, S.J., & Bogdan, R. (1986). *Introducción a los métodos cualitativos de investigación. La búsqueda de significados*. Buenos Aires: Paidós.
- United Nations. (1955). *Standard minimum rules for the treatment of prisoners*. Retrieved from <https://www.refworld.org/docid/3ae6b36e8.html>
- Valverde, J. (1988). *El proceso de inadaptación social*. Madrid: Popular.
- Valverde, J. (1991). *La cárcel y sus consecuencias. La intervención sobre la conducta desadaptada*. Madrid: Popular.
- Velasco, H., García Castaño, J., & Díaz de Rada, A. (1999). Introducción. A Velasco, H., García, J. y Díaz de Rada, A. *Lecturas de antropología para educadores*, 13-20. Madrid: Trotta.
- Wacquant, L. (2002) The curious eclipse of prison ethnography in the age of mass incarceration. *Ethnography*, 3(4). London: Sage.
- War, J. (2012). Afterword. A B. Crewe & J. Bennett (Eds.). *The prisoner* (pp. 142-148). Abingdon, UK: Routledge Cambridge, MA, Harvard University Press.
- Wheaton, B. (1995). Covert ethnography and the ethics of research: Studying sports subcultures. In Tomlinson, A., & Fleming, S. *Ethics, Sport and*

Leisure: Crises and Critiques. (pp. 163-172). Germany: Meyer and Meyer.

Wilcox, K.A. (1982). Differential Socialization in the Classroom: Implications for Equal Opportunity. In G. Spindler (ed.), *Doing the Ethnography of Schooling*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

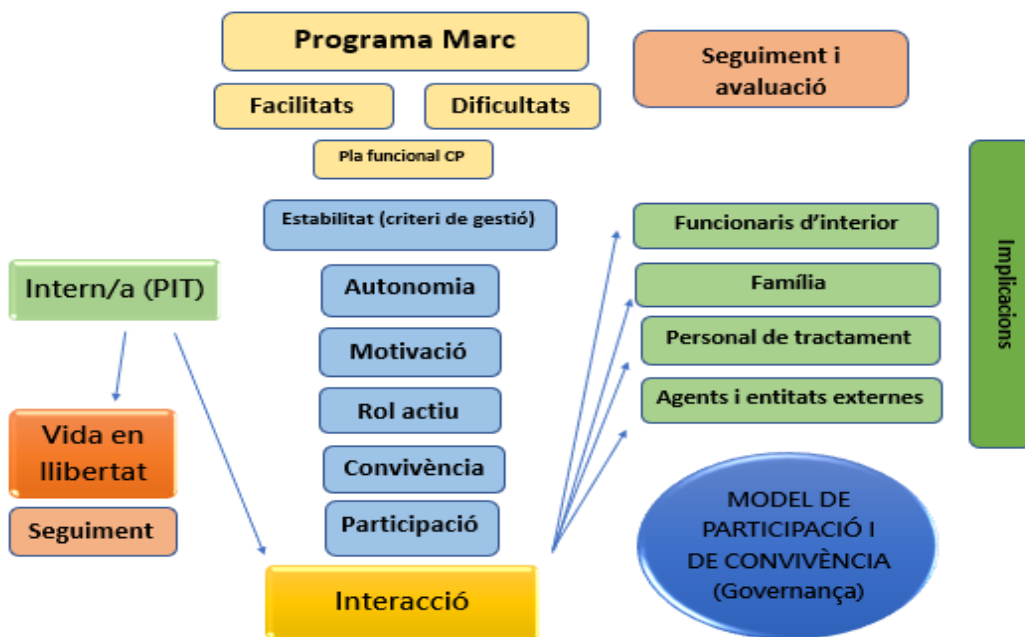
Wolcott, H. (1999). Sobre la intención etnográfica. A Velasco, H., García, J. y Díaz de Rada, A. *Lecturas de antropología para educadores*, 127-144. Madrid: Trotta.

Woods, P. (1998). *La escuela por dentro: la etnografía en la investigación educativa*. Paidós. Barcelona.

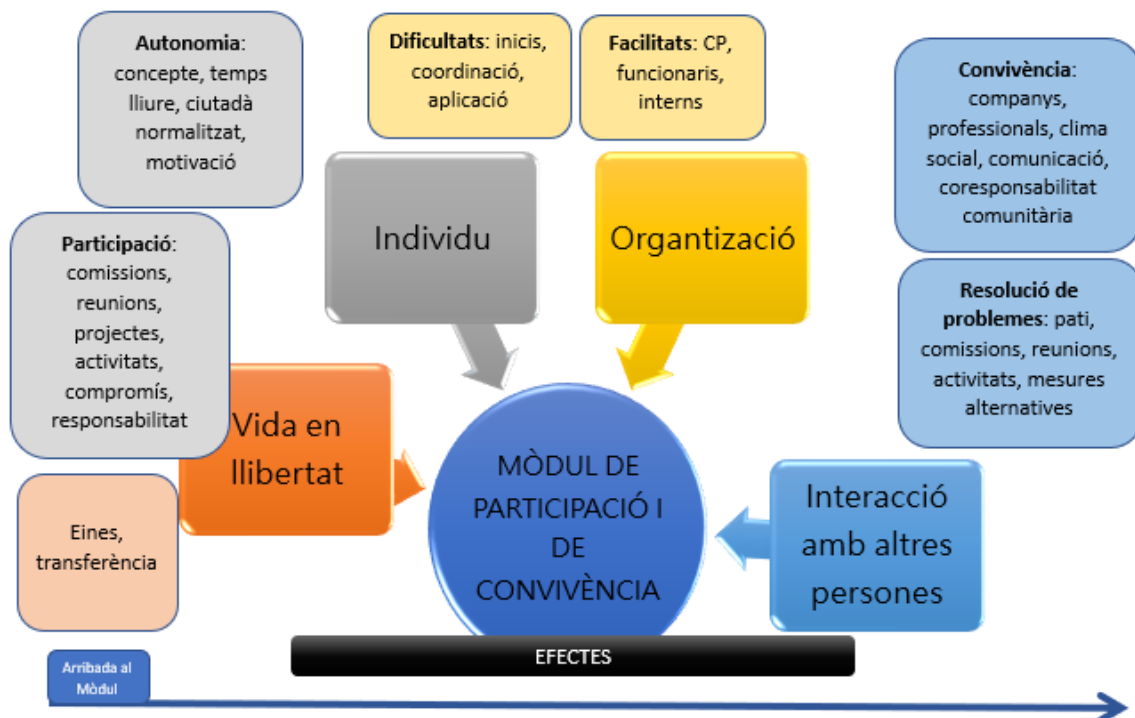
9. Annex

A continuació s'inclouen dos dels models d'entrevista que s'han utilitzat, la primera és la que es realitzava al personal penitenciar i la segona als interns.

Model d'entrevista al personal penitenciar

Model d'entrevista als interns

A continuació inclouré la carta de consentiment informat que signava la persona entrevistada:

Carta informativa i sol·licitud de consentiment informat

Investigadora principal:

L'estudi sobre el Model de Participació i de Convivència pretén conèixer el desenvolupament i l'aplicació del projecte en el mòdul 11.

Per aquest motiu es realitzaran unes 20 entrevistes a interns i professionals involucrats en aquest projecte d'alguna forma o altra, i tu ets una de les persones a les que convido a participar a l'estudi.

A través d'aquesta entrevista individual, m'interessa conèixer la teva experiència i les teves vivències dins del projecte. Tenint en compte les característiques del medi, em comprometo a que:

-la transcripció de l'entrevista, que serà gravada només en el cas que em donis la teva autorització, et serà retornada perquè puguis revisar totes les teves respostes, especificar qualsevol canvi que consideris pertinent i donar l'aprovació de la transcripció.

-la identitat dels i de les participants serà totalment anònima i per la redacció de l'informe s'utilitzarà pseudònims.

-la confidencialitat de les dades obtingudes es respectarà de forma escrupolosa, tant per el seu ús acadèmic com per la seva difusió pública.

A continuació et facilito informació important en relació a la teva participació a l'estudi i que pretén aclarir qualsevol dubte que puguis tenir.

Si acceptes la invitació, concretarem dia i lloc per realitzar l'entrevista:

-A l'entrevista pots fer qualsevol pregunta o suggerències que consideris oportuna.

-Pots deixar de respondre aquelles preguntes que prefereixes no respondre sense donar cap tipus d'explicació.

-Pots acabar l'entrevista en qualsevol moment sense donar cap tipus d'explicació.

- Pots retirar-te de l'estudi en qualsevol moment i les dades facilitades seran enretirades i destruïdes.

Totes les entrevistes recollides per l'estudi es mantindran en completa confidencialitat. Tot el que diguis es mantindrà confidencial i la teva identitat serà anònima i es protegirà.

Els resultats de la investigació es publicaran oficialment.

Si vols participar a l'estudi, et demano que firmis/confirmis verbalment el "consentiment informat" abans de començar l'entrevista.

Nom i cognoms del o de la participant

Nom i cognoms de l'entrevistadora

Marta Ll. S.

Signatura

Signatura

Data